

DE REBELLIE

EN

HARE GEVOLGEN, VOOR HET NAGESLACHT BEWAARD.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

VERSLAGEN VAN OOGGETUIGEN.

(Overgedrukt uit de "Patriot".)

INHOUD.

	Inleiding tevens slotwoord.	Bl.
Verhaal van	J. P. VAN NIEKERK, Vrederechter te Niekerkshoop	2
Do.	J. P. J. KOEN Jr., Niekerkshoop	8
Do.	Mej. KOEN, Niekerkshoop	15
Do.	Mej. M. VAN NIEKERK, Douglas	19
Do.	Mej. MARY TODD, Douglas	31
Do.	F. J. STRAUSS, Koopmansfontein	36
Do.	C. P. ROBUS, Veldkornet, Campbell	42
Do.	Mej. LE RICHE, Campbell	43
Do.	J. J. VAN DER MERWE, Bechuanaland	48
Do.	E. S. DU TOIT, Koopmansfontein	51
	Getuigenis van den heer A. J. DU TOIT	54
	Nog eenige getuigenissen, waarom "Ons Land" gestopt is	55

Ten einde te voorzien in de kosten van drukken en verspreiden wordt deze brochure uitgezonden tegen betaling van 3d. per stuk, 2/6 voor 12, en 7/6 voor 50 exemplaren.

Binnen kort zal (D.V.) een heel belangrijke beschrijving van den heer J. P. KOEN Sr. het licht zien.

Hier heeft de lezer nu...persoonlijke getuigenissen van personen die als oog- en oorgetuigen de gebeurtenissen hebben doorleefd en doorworsteld. Zij geven ons een eenvoudig verhaal van hetgeen gebeurd is in hunne omgeving. Die personen zijn allen volkomen betrouwbaar en geloofwaardig, waarom zij ook niet schromen hunne getuigenissen te bekrachtigen met hunne naanteekeningen. En zij leven nog allen; wie twijfelt kan zich tot hen wenden, of hen desnoods voor eenig bevoegd hof brengen. Wil men krantberichten, ja zelfs officiële verslagen niet gelooven, wel hier heeft men nu zulk een keten van getuigenissen waaruit men zich niet kan ontworstelen.

Want let wel, deze getuigen schreven van verschillende kanten, onafhankelijk van elkander, en hunne waarnemingen waren zeer veelzijdig. Gelijk zij zelf ook verschillen in aard en aanleg, afkomst en omgeving; dames zoowel als manspersonen, afkomstig uit Transvaal,* uit den Vrijstaat, uit de Kaapkolonie, zelfs een uit Engeland. En toch op alle hoofdpunten stemmen deze getuigenissen volkomen overeen en op geen enkel punt is er tegenspraak onderling. Wij resumeeeren eenige hoofdpunten waarin zij overeenstemmen.

1. De groote massa der rebellen werden niet gedwongen de wapens op te nemen, maar deden zulks vrijwillig. Zoowel uit Bechuanaland als uit Grikwaland West zond men zelfs deputaties naar de republikeinsche kommandos om hen uit te noodigen over de grenzen te komen en was er *vooraf* een volkomen overeenstemming omtrent samenwerking. Enkele loyalen werden overreed door misleiding of dwang, doch dezen zijn enkele uitzonderingen, en die hen dwongen waren niet zoozeer de Republikeinen, maar juist de rebellen, die, de hoopeloosheid van hun toestand inziende, zooveel mogelijk allen met zich wilden meesleepen.

2. De groote meerderheid werd tot deze rebellie bewogen niet uit vaderlandsliefde, maar om vuil gewin; zij namen de wapens op niet om te strijden voor het heilig recht, maar voor onrecht, roof en geweld. Zij wilden het "Engelsche Juk" afwerpen, gelijk zij het noemden, om wet-

telooos en onbeteugeld aan hunne harts-tochten te kunnen bot vieren. Lees de voorwaarden waaronder zij besloten, op verschillende vergaderingen in Bechuanaland, hun lot met de Republikeinen in te werpen.

3. Hun doel was dan ook niet beperkt tot de verdediging en handhaving van de onafhankelijkheid der Republikeinen; maar om een eind te maken aan Englands oppergezag in Zuid Afrika, of zooals zij het uitdrukten "al di Engelse in di sé te ja."

4. Zij waren in hun opstand nog harder tegen de loyale Afrikaanders dan tegen de Engelschen, en de rebellen waren wreedaardiger dan de Republikeinen. Bij meer dan één gelegenheid hebben zij openlijk verklaard, indien zij den strijd wonden (waaraan zij niet twijfelden) dat zij dan alle bezittingen van loyale Afrikaanders zouden verbeurd verklaren en niet alleen aan hen maar ook aan hun nageslacht het stemrecht voor altijd zouden ontnemen. De loyale Afrikaander, die trouw bleef aan zijne overheid, volgens zijn Bijbel en geweten, was dan ook onder hen aan spot en smaad onderworpen, zelfs bij de bevelhebbers, zooals Generaal Cronjé.

5. Er was dan ook geen eerlijkheid noch trouw onder hun schrikbewind. Neem slechts het voorbeeld dat zij in Grikwaland West en Bechuanaland aan de loyalen 14 dagen tijd gaven om over de grenzen te gaan met hunne families en bezittingen, een tijd op zich zelf reeds te kort voor die verafwozenden; maar dan werd nog bovendien de uitgifte van passen gestopt en de ponten over de Oranjerivier eerst verwoest, zoodat toen men later passen kreeg, men niet meer over de rivier kon komen.

6. Er heerschte algemeene verwarring in het opkommandeeren van personen en goederen, zoodat men nauwelijks wist waaraan zich te houden; en bovendien veel moedwillige verwoesting van eigendommen.

7. Eindelijk de misleiding was algemeen door de moedwillige en zelfs officiële verspreiding van leugenachtige berichten aangaande hunne overwinningen en neerlagen der Britten; en in vele gevallen werden loyalen gestraft, zooals de heer Strauss, enkel omdat zij de waarheid vertelden tegenover die leugenberichten.

Daar staan dan nu deze getuigenissen bewaard voor het nageslacht; en zij zullen blijven staan wanneer de handen die ze geschreven hebben reeds verteerd zijn.

* Bijv. Mevr. H. J. le Riche: zijnde de heer Lemmer die kommandant was tijdens den Vrijheidsoorlog en later Volksraadslid haar Oom, en de heer Lemmer die nu Volksraadslid en Generaal was haar oudste broeder.

DE REBELLIE

E N

HARE GEVOLGEN.

PERSOONLIJKE GETUIGENISSEN.

(Overgedrukt uit "Di Patriot.")

Zoodra de opstand in de distrikten Prieska, Carnarvon en Upington onderdrukt was gaven wij een speciaal rapport met verschillende verklaringen van ooggetuigen en personen die daarin betrokken waren. Hetzelfde willen wij nu doen met Grikwaland West. Wij volgen daarin een eenigzins buitengewoon weg. Wij vervoegden ons tot volkomen vertrouwbare personen, die in de gelegenheid waren persoonlijk alles waar te nemen en welke om hun loyaliteit lijden moesten en geven de verhalen hunner persoonlijke ondervindingen, om eerst daarna onze eigene waarnemingen en opmerkingen te laten volgen. Wij volgen dezen weg omdat een geheel eigen rapport noodwendig wat subjectief is en door sommige lezers dus als eenzijdig mag beschouwd worden. Maar de lezer zal nu vinden een reeks van vertrouwbare getuigen die nog leven en wier getuigenis ontwijfelbaar is. Wij zullen ons zelf vooreerst op den achtergrond houden.

De eerste Getuige opgeroepen.

De eerste getuige welke wij laten spreken is de heer J. P. van Niekerk, van Niekerkshoop, afdeeling Hay, nabij

Grikwastad. De heer Van Niekerk is vennoot in de bekende firma Van Niekerk Broeders van Prieska, welke het nieuwe dorp Niekerkshoop heeft aangelegd, en tevens bestuurder dier bezigheid aldaar. Hij is een Broeder van den heer D. J. van Niekerk, van Prieska, welke bij de laatste verkiezing door de meerderheid van den Bond voor die afdeeling benoemd werd, maar de Commissie van Toezicht weigerde hem als Bonds Kandidaat te erkennen en bevorderde met alle kracht de kandidatuur van Eerw. Schroeder, die dan ook verkozen werd, en nu als rebel in den tronk zit.

De heer Jakobus van Niekerk is Vrederechter te Niekerkshoop en heeft dan ook als zoodanig trouw zijn plicht gedaan door de burgers zijner omgeving af te raden te rebelleeren. Doch het hielp niet veel. Benevens hem zelf bleven slechts de twee broeders, Jakobus en Karel Koen, zijn eigen broeder Michiel, en een paar lojaal, en hadden dan ook bitter te lijden gedurende den opstand. (Daarover geven wij later het verhaal van den heer J. Koen Jr.) Het verhaal van den heer Van Niekerk loopt echter slechts van zijne verradelijke gevangenneming,

Barmhartige Samaritanen.

Op den 10den Mei bracht de Bank Bestuurder, Mr. Wood, ons elk 2s. 6d. als geschenk, gezonden door een Mevr. Oackes, van Engeland; later kregen wij ook elken Zaterdag 10s. elk, gezonden door de Rijksregeering. Toen Mr. Wood bemerkte dat wij schaarsch van kleeren en beddegoed waren, bracht hij ons elk een matras en kussen, en ook een heel lot kleeren, waarvoor wij hem van harte dankbaar blijven.

Onbarmhartige Leviëten.

Wij hebben smeekschriften aan den President en de Commissie gezonden om onze zaken te hooren, doch te vergeefs.

Ongeveer twintig personen zijn gedurende ons verblijf uit de Renbaan over de grens gezonden, en hun werd dan toegeroepen: "Let them all go by and bye!" Dan zijn verscheidene ingekomen, aan wie toegeroepen werd: "Let them all come by and bye!" en dan werd toegeluisterd om nieuws van buiten te hooren.

Ook een Juts en onwillige Transvalers gevangenen.

Onder andere zijn ook van de Transvaal'sche burgers ingekomen omdat zij niet meer willen vechten, die zeiden: dat zij al den tijd voor niets moesten vechten; en nu dat zij prisoniers zijn en niets doen krijgen zij 10s. per week. Juts Kook was ook met ons in de gevangenis, omdat hij niet meer wilde vechten.

Zedigheid—Leugens—Hoop.

Het is onbeschrijflijk bitter om zulk een tijd met niets doen door te brengen. Wij stapten uren achtereen langs de muren en stonden als struisvogels bij de poorten te kijken, doch alles te vergeefs. Wij hadden ons dagen achtereen te voeden met leugens en hoop dat wij losgelaten zouden worden. Ach! wat is vrijdom toch waard!

Voorbedruidfels van verlossing.

Van af den 25sten Mei konden wij bemerken dat er iets bijzonders gaande is in het dorp, omdat wij zagen dat er troepen beesten, paarden, donkies, enz. inkwamen en vele wagens en karren per trein naar de richting van Pietersburg gezonden werden; dan hoorden wij telkens van de gevangenen soldaten die inkwamen, dat de Britsche troepen steeds nader kwamen. In den tusschentijd konden wij reeds de kanonschoten hooren.

Lord Roberts komt!

Op den 31sten des morgens was het hartverscheurend te zien menschen vluchten; vrouwen en mans hunne koffers en pakken dragen; en dan te meer hoe dat de burgers onder een donkere stofwolk het dorp instroomden van den kant van Johannesburg, waaruit wij reeds wisten dat Lord Roberts tusschen Johannesburg en Pretoria was.

Leugens tot op 't laatst.

Ten 11 ure v.m. kwam Komm. Bosch haastig met zijn vos paardje het "Compound" binnengereden, riep de civiele prisoniers bij elkaar, en zeide: "dat hij vandaag er in geslaagd is, om ons allen los te krijgen. Wij zijn vrij, en moeten binnen een half uur tijd bij de statie zijn om over de grens naar Delagoabaai gezonden te worden." Een twintigtal was gewillig om te gaan; maar de anderen wilden blijven totdat Lord Roberts kwam. De Commandant ging rapporteeren wat er gebeurd was, en kwam terug met Mr. Wood, die ons die gewillig waren te gaan, bewoog met de anderen naar Waterval mede te gaan, omdat de weg over zee een moeilijke is, en ons verblijf te Waterval uiterst een week zal duren, hetwelk wij inwilligden.

Naar Waterval.

Zoo gingen wij dien middag ten 4 ure per trein naar Waterval, 16 mijlen van Pretoria. Langs den weg zagen wij ongeveer 60 wagens en een menigte paardenruiters oostwaarts vluchtende. Pres. Kruger was toen reeds meer dan een week tevoren naar Lydenburg met het Kapitaal vertrokken. Te Waterval gekomen zijnde moesten wij ons behelpen langs de driedubbele gespannen doordraad, onder den bloote hemel, tusschen 4600 soldaten. Het gevoel en de onaangename reuk dien ik toen had kan ik niet beschrijven.

Hier 't Eten nog Schaarser.

Den volgenden dag kon ik spoedig bemerken dat voedsel zeer schaars is, en dat wij niets konden te koop krijgen behalve een weinig eieren tegen 3d elk en versch vark-vleesch tegen 1s per lb. en dan kreeg de eerste alles en de andere niets. Zoolang wij geld hadden konden wij op de Renbaan elken dag wat te eten koopen, maar hier hadden wij de kans niet. Nadat wij twee dagen langs de draden gewoond hadden kregen wij verlof van den Luitenant, om in den tronk te gaan wonen, hetwelk ons zeer aangenaam was, hoewel wij 's nachts opgesloten werden. Be-

halve de Luitenant waren de autoriteiten zeer onvriendelijk botaf tegen ons.

De wachten bij de poorten hadden het maar moeilijk met de "Tommies," want zij staan van 6 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds op de poorten, en vragen om iets bij den winkel te gaan koopen, hoewel er bijna niets te krijgen was; maar toch wil de mensch vrij wezen, en een eindje buiten de draden loopen. De order was niet meer dan 6 tegelijk met een wacht toe te laten; maar als de kans kwam dan sprong tot 30 tegelijk uit, soms minstens 100, dan hebben zij de grootste moeite hen weder terug te krijgen; doch zij waren den Luitenant zeer gehoorzaam, om zijn vriendelijk gedrag jegens hen.

Hoewel de Tommies voor ons zeer goed waren en zeer nieuwsgierig waren te weten waarom wij dan gevangen waren, was het alles, zoo als ook in de Renbaan, vervelig geworden, en verlangde men in de gelegenheid gesteld te worden om toch een uur in eenzaamheid en in stilte te kunnen doorbrengen, doch daaraan was niet te denken; maar gelukkig de Bestuurder van het heelal hoort ook de stille zuchten onder het grootste rumoer.

Alweer Voorteeikenen van Verlossing.

Op den 4den Juni werden ongeveer 850 van de soldaten met twee treinen weg gezonden naar Lydenburg en het werd gezegd dat wij en de anderen den volgenden dag moesten gaan; doch den volgenden dag kwam er geen trein, en wij vernamen dat de Telefoon niet kan werken; daaraan merken wij dat er iets gaande moet zijn te Pretoria, ook bemerkten wij dat er meer dan 100 van onze wachten gevlucht zijn; men zegt dat het Kolonisten zijn. Ook hoorden wij dien dag het vreesselijk kanongebulder en verwachtten elk oogeblik dat onze verlossing zal komen.

De Verlossing komt.

Op Woensdag den 6den Juni was alles stil. Ik zat dien morgen ten 8 ure tegen den muur van den tronk te luisteren, toen ik een geveershot hoorde. Ik werd ernstig, en hoorde wee te gelijk; nog en nog meer. Er kwamen eerst één, later meer van de brandwachten aangejaagd. Ik sprong op en maakte het mijn partij bekend, die toen uitstroomde. Binnen 2 minuten waren de muren en afdakken overdekt van menschen. Sommigen klonterden op tegen de telegraaf palen. Terwijl een zestal met mij boven op het dak van den tronk zaten, kwam één der brandwachten voorbij. Wij vroegen hem,

wat dat mocht zijn? Hij zeide op norsche wijze: "Dit is julle mense, wat fer julle kom ferlos." Wij zagen dat twee der autoriteiten en twee officieren (er waren 14 officieren naar Waterval gezonden om de soldaten in orde te houden, de anderen waren in Pretoria) met een witvlag naar den kant waar het geschut was liepen. Zij gingen een bult over, er was stilte; doch wij konden het oogenblik niet afwachten dat de troepen moesten komen. Meteen zagen wij drie tegelijk met de hoeden in de hand aanjagen. Ach, het was een onafgebroke geschreeuw en gejuich. Later kwamen zij bij 4 en 6 tegelijk. Geen draden werden toen ontzien; zij werden gekapt en getrapt, en wij stroomden naar elkander. Ik ging tot bij de achterste, waar ons gezegd werd dat het Gen. French kolom was en dat er een trein aan 't komen is om ons te halen. Het was omtrent 10 uur. Ik ging dadelijk terug en zag een 30 tal paardersruiters op een buit stil houden en een end verder een groot kommando. Ik zeide aan de soldaten, dat het Boeren waren; maar zij zeiden, neen, het is een ander kolom van hen. Doch ik hield vol dat het Boeren waren. Zij moesten toen bemerkt hebben dat het de vijand was; en ik zag een 30 tal lanciers naar hun kant rijden, toen hevig op hen geschoten werd. Zij jaagden een end terug, sprongen toea af, en er was een gevecht tusschen die twee partijen, ik meen zonder verlies. De Boeren jaagden toen weg. Ik hoorde een schot van een groot kanon en zag dat het 't grote kommando was dat op de trein schoot, die kwam om ons te halen. Zij schoten nog en nog meer. Ik spoedde mij en kiom weder boven op het dak van den tronk met 3 anderen om mooi te zien. Mijn broeder stond al dien tijd boven in een blougombom. De trein ging spoedig terug om uit het bereik van het kanonvuur te komen.

Boeren bombardeeren de gevangenen.

Ik hoorde weder een schot en meteen ging de bom als een rannikkende ezelveuten over de hoofden van ons vier en barste in het Kamp nabij de 2 groote Roode Kruizen. Wij zeiden dat zij op ons vuurden en gleden als zeep van het dak van den tronk, toen zij nog twee schoten vuurden, die ook in het kamp barsten. Men zegt dat 15 gewond zijn en 1 gedood.

In den tusschentyd is de trein weder gekomen tot ongeveer 300 treden, van ons; doch het kanonvuur was te erg en de trein ging weder terug. Wij schuilden toen achter de huizen. De officieren gaven bevel dat

allen moesten voortgaan. Wij spoedden ons toen met onze bondels die gereed lagen, om over den bult te komen. Toen wij aan het loopen waren begonnen zij weder op ons te schieten, doch de bommen barsten achter ons. Ik zeide aan mijn broeder, dat wy niet tusschen de groote schaar moesten loopen. Toen wy den bult over gingen zagen wij dat het vooreinde van onze partij ons reeds een 6000 treden vooruit was, hoewel de anderen nog ver achter waren. Wij hoorden maar gedurig de bommen achter ons barsten, hoewel toen reeds ver van ons. Wij spoedden ons zoo goed wij konden om den trein te bereiken; doch te vergeefs, de trein nam altoos de voorsten op, en ging dan verder terug. Er was een Mr D. van Eysen van Kimberley, die 61 jaren oud is, die ook met zijn zwaren pak den weg van 16 mijlen moest afleggen. Wij waren uitgeput omdat wij niet gewoon waren om ver te loopen. Onze voeten waren blazen uitgelopen, toen een der officieren bij ons kwam en zeide, dat wij ons moesten spoeden om uit het bereik van den vijand te komen; de vijand mogt vinden dat wij niet sterk zijn, en ons achtervolgen. Ik en myn broeder werden door een Kanonnier toegelaten onze dragten een end ver op zyn ammunitie kar te laden; hoewel wij moesten loopen, konden wij dus wat uitrusten. Wij bleven bij elkander, maar wisten niet waar de andere civiele gevangenen waren tusschen die groote schaar van ongeveer 5000 menschen.

Al vluchtende tot Pretoria.

Wij zukkelden voort, en kwamen toch dien avond te Pretoria. Het eerste huis was het beste waar wij slaapplek en een paar kopjes lekker koffie kregen door een vriendelijke Mevr. Markgraaf. Den volgenden morgen gingen wij eerst naar de Reebaam, onze oude verblijfplaats, om te zien wat ons te doen stond. Zoo ver wij konden zien was die overdekt van soldaten, wagens, paarden ezens, enz. Men zegt er was 130,000 soldaten. Wij maakten onzen toestand aan verscheidene officieren bekend en vroegen om voedsel. Zij zeiden dat wij maar in het dorp moesten gaan en zien voedsel te krijgen; doch wij zeiden dat wij geen geld hadden om voedsel te kopen. Het werd dadelijk opgeteekend om voor ons eten te zenden, doch wij kregen niets; of het door miuachting of door te veel werk is weet ik niet. Wij gingen toen onzen toestand aan Mr. Wood bekend maken, die ons elk £1 gaf, door een vriend van hem aan de gevangenen gezonden, waarvoor wij zeer

dankbaar zijn. Wij gingen toen naar een Logieshuis en bleven daar tot den 9den, toen wij een pas kregen. Wij hadden veel moeite om onze paspoort te krygen, omdat wij niet in de Publieke Kantoren konden komen van wege de duizenden die de poorten opblokten om wapenen op te geven, passen te krygen en in te zweeren voor Police.

De Hollanders en de Bond hebben ons bedrogen!

De gesprekken van de burgers waren:—
“Ach, wij zijn bedrogen door de Hollanders, die onzen ouden President verleid hebben; en de Afrikaander Bond heeft ons bedrogen. Wij hadden gedacht dat de heele Kaap Kolonie ons zoude helpen.”

Terug van Pretoria.

Wij gingen per werktrein dankbaar en blijmoedig huiswaarts. Wij kwamen te Irene Statie en moesten de Spreit doorloopen, omdat de brug opgeblazen was. Tot onze groote teleurstelling was er geen trein om ons verder te nemen. Daar was een menigte soldaten. Wij sliepen dien nacht langs de spoor. Den volgenden dag, Zondag, kwam er een trein om ons te halen. Wij werden toen naar Johannesburg gezonden, omdat wij niet konden doorkomen; Gen. De Wet had de spoorlijn tusschen Kroonstad en Vereeniging een 40 mijlen opgebroken. Daar de officier met onze paspoort teruggegaan was, werden wij weder als gevangenen dien avond in een kamer van het Fort onder de aarde opgesloten. Den volgenden dag, den 11den, kregen wij vrije passen om in de stad te blijven. Met behulp van den knapen Eerw. Morris, Wesleyaansche predikant hebben wij toen in een Hotel gegeten op kosten van de Rijksoverheid gedurende ons verblijf op Jonanssorg.

Op Zondag den 17den gingen wij naar de Irene Zaal waar ds. Meiring een aangename rede voerde. Zijn tekst was Filip. 1: 29, deze woorden: “Want u is uit genade gegeven te lijden.” Hij verleelede de preek in drie deelen:

1. Er is eene Goddelijke uitverkiezing tot 't lijden.
2. Er is eene Goddelijke noodzakelijkheid in 't lijden.
3. Er is een Goddelijke steun bij 't lijden.

Die preek was ons twee gevangenen zeer tot troosten versterking.

In Johannesburg.

De eerste 3 of 4 dagen hebben wij onze tijd gepasseerd door in de sierlijke stal rond te gaan en de prachtige gebouwen te bezien, waarvan de meeste toegesloten en met zinkplaten toegeschroefd zijn, omdat de eigenaren over de grens gezond zijn. Toen al het nieuwe weder begon oud te worden en onze harten brandden om naar huis te gaan, gingen wij dag aan dag naar de kantoren als stoute kinders om onze paspoorten te krijgen. Wij werden van het eene kantoor naar het andere gezonden, met de troost: "*Gij moet nog een paar dagen langer wachten.*"

Oorlogs Curiositeiten.

De kantoren zijn opgeblokt van personen die wapenen opgeven, en passen ontvangen.

Men werd overal in de straten door de Khaki voorgelopen, vragende Kruger pennies en tickies te koop. Zij betaalden tot 4s. voor een Kruger-penny; dan is er betaald voor een Kruger-vijfshillingstuk £5 5s. Ook weet ik van een *Volksstem*, het laatste nummer, dat verkocht is voor £1.

De Ellende nog niet ten Einde.

Op den 22sten kregen wij onze passen tot naar Norvalspont. Wij ontvingen 25s. elk van de Rijksregering, door Eerw. Morris, en stoomden ten 2 uren n.m. Johannesburg uit, kwamen dien avond te Vereeniging, waar wij sliepen. Den 23sten vertrokken wij en kwamen te Kopjes ten 3 uren n.m., toen wij vernamen dat de lijn opgebroken is. Terwijer een sterk kamp is werd ons gezegd uit te klimmen. De trein ging toen voort de lijn te inspecteeren en kwam dien nacht weder terug, toen wij weder konden inklimmen. Wij bleven dien nacht daar; op den morgen van den 24sten gingen wij verder. Wij gingen Roodewal statie voorbij, doch moesten weder terug gaan, omdat de lijn nog uit orde was. Wij wachtten toen te Roodewal statie, daar was de geheele statie met al de gebouwen en ook de Mailtrein met de post en alle warme kleederen die aan de soldaten gezond waren door Gen. de Wet verbrand.

Vandaar zagen wy de rook van de plaatsen die verbrand werden volgens proclamatie dat alle plaatsen na aan de lijn die opgebroken werd, verbrand zullen worden. Ook lag er een hoeveelheid bommen die verbrand waren, waarvan sommige 9 duim dik en 30 duim lang waren.

Nadat wij een paar uren gewacht hadden konden wij over de gebroken lijn komen, en gingen dien avond tot Honigspruit, waar wij

bleven tot den 25ste om 1 uur n.m. toen wij voort stoomden en kwamen te Bloemfontein den 26sten 2.40 n.m., vanwaar wij een open kooltruck kregen in plaats van onze Bus. Wij arriveerden te Norvals pont op den 27sten, ten 3 uren n.m. Ons werd gezegd er te blijven omdat wij niet met onze passen konden verder gaan, en men weigerde ons tickets te geven, hoewel wij er voor wilden betalen. Ten 9 uren kregen wij tickets om *derde klas* te reizen tot waar wij verkiezen; doch wij werden toegelaten tweede klas te reizen.

Getuigenis van den Heer J. P. J. Koen Jr.

De tweede getuige wien wij het woord geven is de heer J. P. J. Koen, Jr., ook woonachtig aan Niekerkshoop. Gaf de vorige getuige, de heer Van Niekerk, ons meer bepaald een beschrijving zijner lotgevallen sedert de Vrystaters en rebellen teruggedreven werden over de Oranjerivier en hem gevankelijk meevoerden, de heer Koen gaat terug tot het begin van den oorlog. Wij laten nu zijn verhaal volgen:—

Haat en Nijd vóór den Oorlog.

De oorlog is verklaard op 12 Oktober 1899. Doch reeds vooraf was de haat en nijd ten toppunt gestegen. Toen Ds. du Toit in het begin van Oktober hier zou komen preeken, hebben velen reeds gezegd: "Ons gaan ni kerk toe ni. Ds. du Toit moet opgehang worde omdat hy seg Transvaal is verkeerd." Ja van toen af moesten wij—vooral J. P. van Niekerk, M. van Niekerk, C. Koen en ik—al lijden en werden wij gruwelijk beleedigd en gehaat. Maar praat toch niet toen de Vrijstaatsche vlag hier geheschen werd, toen waren wij al lang gebrandmerkt als "Du Toits-mannen" en "Engelschgezind."

Als de post kwam en wij vertelden iets dat wij in de krant gelezen hadden, dan werd geraagd: "Watter koerant?" Dan zeiden wij bedeesd: "In de "Patriot." Maar o, dan was het klaar. "Ds. du Toit is de Achan die gesteenigd moet worden."

De Duivel los.

Op 23 of 24 Nov. is echter de eigenlijke smart begonnen. Toen zijn J. C. Maritz, van Kameelpoort, en M. van Niekerk naar Gri-

kwastad gereden ; zij kwamen op Rietfontein bij H. P. van der Westhuizen, en de duivel was ook net los ! M. van Niekerk werd gekommandeerd om den volgenden dag te Zwemkuil (bij Enslins Pont) te zijn. Maar hij zeide : hij wil een pas gaan krijgen om te trekken, ook zou hij zond'ig pas doortrekken vóór de bepaalde 14 dagen om zijn. Van der Westhuizen dreigde hem toen met geweer en zeide hem : "As jy deurgaan, dan moet jy anhou met trek tot op di séwater." Hij antwoorde : "Hij geloofde niet zijn mofschapen zouden aarden op de zee." Daarop hernam van der Westhuizen : "Ek stuur jou net nou na Bloemfontein om jou brutalitit."

Daarop beval Van der Westhuizen den heer Maritz als Veldkornet van Hare Majesteit om al de menschen van Hardkasel af op naar Zwemkuils Pont op te kommandeeren, en gaf hem een kommandeerbrief. Zij kwamen dien avond ten 8 uur hier bij ons te Niekerksrust en hebben den heelen boel hier op loop gejaagd, zoodat de heer Fincham en een Duitscher Coetsee dien nacht vluchtten.

Wetteloosheid en Plundering van het Begin.

H. P. v.d. Westhuizen is toen af naar Zwemkuils Pont en heeft toen den winkel van Friedmann, een Jood, geplunderd. Zoo is J. P. van Niekerk toen naar Grikwastad om te zien en te hooren hoe zaken staan en om een pas te krijgen om door te gaan. Toen zeide de Landdrost aan hem : "Er bestaat niet zulk een regel als Van der Westhuizen gedaan heeft en hij sou Van Niekerk niet kommandeeren." Hij nam toen Van Niekerks eerwoord als gouvèrnements dienaar. Aldus is de eerste storm afgelopen. Mar wij konden niet over de rivier komen, want zij hadden het Pond afgesneden.

Kommandeeren in Naam van den O.V.S.

Op 28 Nov. kwam Stoffel Esterhuizen, schaapecteur, die toen Veldkornet van den Oranje Vrystaat was, en beval M. van Niekerk dat hy de wapens moest opnemen. Deze zeide, dat hij zulks niet zal doen en ook niet naar Zwemkuil zou gaan ; wat hy ook gedaan heeft.

Aldus daagde 1 December. De 14 dagen waren om, en pas was het 9 uur des morgens of ja, hier is een kar; Piet Noeth met een kommandeerbrief van den Landdrost van Bakhuis (Douglas), Morgendaal ; hy kommandeerde onder krygswet van den Oranje

Vrystaat, W. v. d. Merwe, J. P. van Niekerk en mij zelf, en zeide : wij moesten Zondag om 3 uur te Grikwastad zijn ; en vroeg ons verder onze namen te teekenen ten bewijse dat hij ons gekommandeerd heeft. Dit wilden wij niet doen, en zeiden : hij kan het maar zelf teekenen als hij wil. Zoo vertrok hij.

Kommandeeren links en rechts.

Zaterdag, 2 November, hier is Samuel Bruins. Hij kommandeerde alweer mij en W. v. d. Merwe, met paard, zadel, toom en 8 dage mond-provisie, onder krygswet van den Oranje Vrystaat, om Maandag 4 Nov. op Grikwastad te zijn. Ik vertelde hem dat ik niet zou verschijnen.

Dinsdag 5 November kommandeerde Jan v. d. Merwe mij om dienzelfden avond om 8 ure bij hem te zijn, met paard, zadel, toom, geweer en patronen. Ik zeide hem, dat mijn vrouw ziek is en ik kon ook niet gaan. Daarop heeft hij mijn paard, zadel, toom, geweer en patronen genomen.

Wetteloosheid en Roverij.

Daarop ging hij met 23 man en sneed de Pont-lijn bij Prieska af en keerde terug na een wacht aldaar geplaatst te hebben. Jakobus Heyns, de Veldkornet van de Vrystaatsche burgers is toen opgekommendeerd om af te trekken naar Koegas. Toen hoorden wij : het volk trok een lager bij Schalks Put, en daarop vernamen wij dat de Engelschen geschoten hebben op de mannen van Heyns over de rivier en gevraagd hebben : "is julle klaar ? ons kom dan w'er." Dan weer werd bericht als heldendaden dat zij zooveel of zooveel beesten gestolen hadden !

En Leugens in overvloed.

Wij waren nu afgesloten van de buitenwereld en kregen niets dan leugens om ons op te voeden. Nu eens heette het : "Kimberley is ingenomen ;" dan weer : "Mafeking is genomen." Dan werd weer verzekerd : "Rhodes is onder in een gat gevonden met een pak vrouwenkleederen en een baby op zijn arm" ; en andermaal : "Rhodes wou ontvluchten en heeft daartoe een vuile oude tabbert aangetrokken en zich zwart gesmeerd als een meid ; maar het baatte niet ; de Boeren herkenden hem en vingen hem," ens. ens. Nu werd ons weer bericht : "Daar zijn tusschen 5000 en 6000 Engelschen gevallen" ; dan weer 4000, dan weer 3000, en in Natal 17,000. Dan weer trokken de Boeren van Colesberg door naar de Baai en Kaaptoe ! En zoo werd onze buik dag na dag gevuld met leugens als met oostewind.

De [enkele] Loyalen geforceerd.

Op 29 Dec. ben ik weder gekommandeerd om naar Prieskas Schuit Driif te gaan, want op 8 Jan. zou Prieska geproklameerd worden, en dan moesten de burgers allen door gaan, behalve de wachten langs de rivier; want het volk moest tot hun plicht gebracht worden, hoe het ook zij. Ik werd toen geforceerd en moest gaan, want het was onmogelijk voor 3 of 4 man om los te komen waar het gansche distrikt onder de wapens is en "troepen-vleesch zocht." En tot vluchten was ook geen kans. Zoo moest ik met tranen in de oogen van huis, en aldus stond ik op wacht langs de rivier van 30 Dec. tot 3 Jan. Ik lag dien morgen nog toen ik hoorde schreeuwen en schieten onder bij de Pont. Ons voorman schreeuwde toen: "Kerels, hoor daar!"

De eerste Schermutseling,

Ik sprong op en ons voorman zeide "Loop, Kerels! ons mense word dood geskiit bij de Pont!" Ik weigerde te gaan. Toen werd P. Etsebet georderd het beste paard te nemen en een rapport weg te brengen aan Jan v.d. Merwe. Jan Scherman Jr en F. Myburg moesten de paarden gaan bijalkaar maken. Loots en Zwiegers moesten de vrouwen en kinders nemen en vluchten; want toen was alles in rep en roer in Prieska. Theron zeide toen, wij moesten gaan zien hoe het er uitziet bij de Pont. Zoo zijn wij toen de kop uit; dit was het beste middel om van hen ontslagen te raken. Theron is toen zoo na gegaan dat hij van de kop af bij de Pont kon zien; maar niets bemerkende kwam hij terug. Aldus kregen wij 4 of 5 man onbeschadigd bjeen en gingen in een boschkloofje tegen 12 uur. In het geheel waren er toen 12 of 14 man bjeen en 2 kleurlingen, allen telaar, behalve één kleurling. Zij gaven toen order aan de 2 kleurlingen: als zij hoorden schieten moesten zij de paarden los maken, want zij stonden allen gezadeld, terwijl zij den kop beklommen. Maar C. Vermeulen en ik weigerden te gaan en bleven onder een bosch liggen. Wij werden nogeens en nogeens geroepen, maar bleven daar liggen, niet min nukkerig.

14 Rellen vluchten voor 1 Engelsman.

Zij gingen toen weg. Ja, daar hoorden wij hen schieten dat het kraakt. Plotseeling is weer alles stil. Wij stonden toen op de uitkijk. Daar komt één man den

berg af dat het naar is en loopt zoo hard hij kan. Wij keken, Ja hier komen ook de anderen en zij liepen allen net zoo hard als zij konden. En elkeen die bij de paarden komt klimt op en jaagt weg dat de stof staat. Wij vroegen wat het is? "Engelsman!" is al wat men hoort en al wat men ziet is stof trekken zooals zij weggagen. Maar Jakob Maritz is op het voorpunt, zooals hij hardloopt.

Ongelukkig waren Vermeulen en ik weer achter. Toen wij weer bij elkaar kwamen vroegen wij hen: "Hoeveel Engelse was daar?"—Het antwoord was: "Een." Ik zeide daarop: "Dit is knap van 14 Afrikaanders om so'n streek stof uit te jaag fer een Engelsman!" Natuurlijk waren zij toen boos op mij.

De Verwarring groeit aan.

Daarop retireerden de burgers omtrent een half uur te paard of verder, en wachtten aldaar. Tegen 5 uur in den namiddag begonnen versterkingen aan te komen. Met zononder bedankte Theron als voorman en zij kozen toen Sors Noëth; toen waren er ongeveer 30 man bjeen. Onderwijl zat ik onder een bosch. Vandaar retireerden de burgers naar Kransfontein. Ik ging naar huis en de burgers stonden toen op wacht in de kloof anderkant het huis. Tegen 10 uur, hier is een rapport van Jan v. d. Merwe: "de burgers moeten dadelijk huistoe en bij hun huizen gaan zitten." Daar was weer alles in rep en roer; maar dat was zoo recht naar mijn zin.

Den volgende dag kwam Jan v. d. Merwe, van Roodelaagte, over naar Niekerkshoop en zeide dat hij bedankte als Assistent Veldkornet en 7 man legden de wapens neer. Den volgende dag volgden enog eenigen, zoodat 21 man d. wapens aflegden en besloten om Jonannes Coetsee, van Vlakfontein bij te komen en dan een deputatie te zenden naar Prieska. Maar wi seg so! Terwijl zij op reis waren naar Vlakfontein kwam het leger van J. Heyns, kamma O.V.S. Veldkornet, voorbij naar Roodelaagte met 67 man.

Dienzelfden avond werd elkeen die een geweer kon handteeren gekommandeerd om den volgende dag 12 uur op Roodelaagte te zijn. Wij verstonden toen dat het een soort van vergadering zou zijn. Den volgende morgen kwamen Veldkornet Heyns en Kommandant Piet Coetsee over naar Niekerkshoop om goed

te koop. Heyns zeide toen aan J. P. van Niekerk, dat hij hem waarschuwde om zich stil te gedragen. Tegen 12 uur waren wij dan ook daar. Kort vóór zij vergaderden zaten J. P. van Niekerk en ik voor den stal en daar wij bewaakt worden om niet bij tweeën ter zijde bij elkaar te zijn, zeide Frans v. d. Merwe aan ons, dat Petrus Noeth zegt: "Zoo waar als God leeft de man die vandaag weigert de wapens op te nemen wordt gevangen naar Bloemfontein gezonden."

Zij vergaderden toen langs het huis van J. v. d. Merwe. Heyns zeide toen, dat de burgers bijeen waren om een Assistent Veldkornet te kiezen in plaats van Jan v. d. Merwe die bedankt had. Toen zeide J. P. van Niekerk: vóór de burgers verder gaan wilde hij net zeggen, dat hij geen wapens zou opnemen, en hij ging toen ter zijde. Ik deed hetzelfde. (Waar waren toen die andere 21 mannen?). Zij kozen toen hun veldkornet, waaraan wij geen deel namen. Heyns vroeg toen aan J. v. d. Merwe: waarom hij geen wapens wilde opnemen? Hij zeide: omdat hij niet tegen Hare Majesteits troepen wilde vechten. Heyns hernam: "Waarom het jij dan aangeneem as Veldkornet?" Hij antwoordde: "Dit was 'n politiek fan mij, om uit te finde watter reg julle het; en nou het ek uitgefinde dat julle gen reg het om 'n man te kommandeer follens Proklamasie fan Steyn fan 29 November ni."

Heyns hernam: "Ek het reg." Jan v. d. Merwe: "Waar is jou instruksie? Jij het gen instruksie ni; alles wat jij doen is onwettig,—en jij gaan 'n ferkeerde stap doen." En na nog heel wat discussies spanden wij onze kar in en reden naar huis.

Versblindende Sprinkhanen.

Tegen het einde van Januari is het kommando van kommandant Jooste hiër voorbij gegaan. Zij hielden stil en bestormden den winkel, die spoedig propvol was. Zij overvielen ons; wij konden natuurlik niet allen tegelijk helpen, en toen hielpen zij maar zich zelf, natuurlik zonder betaling. Later vermisten wij een en ander, zooals een pot, eenige doeken, visch, enz.

Een Zaak voor de Autoriteiten.

Op 20 Januari was ik te Tweefontein bij mijn broeder C. Koen. Stoffel Esterhuizen, Veldkornet van den O. V. S. was

ook daar; zijn lager was toen te Reedsdrift langs de Grootrivier. Hij zeide toen openlik aan ons, zonder eenig beroep op geheimhouding: dat hij geregeld zijn rapporten door krijgt uit de Kolonie door middel van P. Badenhorst van Vraai plaats, distrikt Hopetown, en voegde er nog bij: "Saterdag was Piet nog hiër op Reedsdrift en Sondag het hij mij laat weet dat di troepe wat bo langs di rifir was weg is."

"Julle is gebrandmerk fer ewig!"

Op 10 Februarie was Generaal Kolbe hiër. Gelukkig waren de broeders J. P. en M. van Niekerk en ik juist bij elkaar in den winkel van J. P. van Niekerk. Kolbe vroeg toen aan ons; "Is julle al gekommandeer?" Wij zeiden: "Ja." Hij zeide: "Ek hoor julle is onwillig."—J. P. van Niekerk zeide toen: "Onwillig om di wapens op te neem ja." Daarop hernam Kolbe: "Nou ja, daar is nou fer gen *blooming* Afrikaner genade meer ni. Di wat ni di wapens wil opneem ni fat ek en set hulle op Belmont tussen di troepe en sé "Goodbye!"—Daarop sé J. P. van Niekerk: "Dan moet ons mar ly"; waarop Kolbe hernam: "Ja, mar julle is gebrandmerk fer ewig; tot in julle nageslag sal nooit weer een 'n stem krij ni."—Daarop zeide ik tot hem: "Ja, Generaal, ek is al 6 maal gekommandeer."—"So," seg hij, "en jij staan nog hiër?"—Ek antwoord: "Ja, Generaal, hulle het mij hiër op 'n onwettige wijze onder dwang 4 dage gewapend langs di rifir geset om te spioen of di folk ni deurkom om te kom steel ni, en toen ek di ding agter kom was op Prieska troepe en ek het di oue fulles weggegoi en sal hom nooit weer fat ni."—Daarop zeide hij: "As ek jou 'n amb gé en ek plaas jou in 'n posisi, dan sal jij ni jou posisi ferlaat as ek agter jou staan ni." Ik hernam: "Ne Generaal, jij ken nog ni 'n Afrikaner as hij retireer ni; ek sal jou plat loop dat net jou skoené uitkom."—Daarop zeide hij: "Ek het ni tyd om met julle te gesels ni: Kom af na di lager toe."

Voor den Krygsraad.

Het lager van Kommandant Jooste was toen op Kameelpoort bij J. E. Maritz, 40 minute van hier. Wij hadden geen paarden bij der hand en spanden 2 donkeys voor een kar en laat vat. Toen wij daar kwamen vonden wij Generaal Kolbe en zijn klerk, Kommandant Jooste en 4 of 5

Veldkornetten. Zij brachten ons toen in een ronde hut voor den Krijgsraad. Zij vroegen ons toen weder om de wapens op te nemen. Ons antwoord was dat wij bleven weigeren. De kommandant wou nog spreken, maar de Generaal zeide toen: "Dit is fernit; ek weet wat hulle gaan doen." Daarop zeide hij tot J. P. van Niekerk, dat er voor hem een kans is als winkelier om den eed van getrouweheid aan den Vrystaat af te leggen zonder de wapens op te nemen. Van Niekerk zeide toen: het hangt af hoedanig di eed is. Hij beval toen zijn Secretaris den eed uit te schrijven dat Van Niekerk het kon zien. Nadat Niekerk het gelezen had zeide hij: hij zou dien eed niet afleggen, want dan zou hij zweren dat hij de wetten en orders der Vrijstaatse regering zou uitvoeren. Daarop vroeg de Generaal aan M. van Niekerk, of hij den eed zou afleggen. Doch ook hij weigerde. Toen vroeg de Generaal mij, of ik wist als hij mij over de grens zet dat ik mijn vrouw en kinders moest meenemen? Daarop gaf ik hem geen antwoord, want ik zou hen niet laten achterblijven. Daarop zeide hij, dat hij ons 8 dagen tijd gaf, dan moest Kommandant Jooste ons bij hem brengen en hij zou ons over de grens zetten; en daarop wachten wij nog!

Voor den Landdrost gedagvaard.

Op 12 Maart werden J. P. van Niekerk en ik gedagvaard door den Landdrost van Grikwastad, Peddie, om op 15 Maart in zijn kantoor te verschijnen, en als wij niet verschenen zou dadelijk een lastbrief uitgereikt worden om ons te arresteren. Daarop lieten wij hem met zijn gerechtsbode weten, dat wij niet zouden verschijnen; en vóór dat hij zijn zin met ons kon uitvoeren moest hij zelf vluchten.

Gearresteerd wegens Loyaliteit.

Op 24 Maart ontving J. P. van Niekerk als Vrederechter last van den bevelvoerende officier te Prieska, om de wapens te ontvangen van de personen die hun wapens wilden neerleggen; want de Landdrost van Grikwastad was weg; in den nacht van den 20sten had hij een brief en de sleutels van het kantoor in de achterplaats van Van Druten gesmeten en gezegd: "hij geeft Grikwastad af. Het spijt hem, God weet het. Maar het is een mislukking."

Aldus keerden de burgers terug naar huis, behalve een partij bleef in den om-

trek van Campbell. Op Zondag 25 Maart begonnen zij dan ook de wapens neer te leggen bij J. P. van Niekerk tot Woensdag namiddag om 4 uur, toen wij gevangen genomen werden. [Hier volgt nu de gevangeneneming, reeds vroeger meege-deeld in de *Patriot*].

Voor den Landdrost.

Op Zaterdag, 31 Maart kwamen wij voor het laatst voor het Landdrosthof te Grikwastad. Nadat de twee Van Niekerks gevonnisd en weggenomen waren zeide de Landdrost tot mij: "Koen, di beskuldiging teen jou is faag, ek sal jou fer ditmaal laat gaan, mar ek waarsku jou om ni weer foor my te kom ni. Gaan uit en lees wat staan hiir foor di kantoor angeplak; en as jy ni kan lees ni, laat 'n ander dit fer jou foorlees, en doen daarna." Ik ging toen uit en ging zitten voor de bord waarop de Proclamatie geplakt was, waarop o.a. stond:—

"Grikwastad, 29 Maart, 1900.

"Aan al de Burgers van Grikwaland West wordt kennis gegeven dat zij zich dadelijk moeten wapenen, en allen die weigeren de wapens op te nemen krijgen 48 uur tijd, waarbinnen zij over de grens van Grikwaland West moeten zijn," enz.

"*Gen genade fer 'n blooming Afrikaner!*"

Ik las en herlas het en stapte toen daar rond, wachtende dat de Landdrost moest uitkomen; want er was toen nog een meid voor, die den vorigen avond in den tronk geset was in een kamer langs de onze. Eindelijk kwam Landdrost Roos uit; ik ging naar hem en zeide: "Landdrost, di ding wat daar staan zeg, di man wat ni di wapens wil opneem ni krij 48 uur tijd, dan moet hij o'er di lijn wees; en dit is gister al angeplak, so is 12 uur al om, en hoe gemaak? Ek woon 7 uur fanhiir, en ik moet tog eers mijn frou en kinders gaan haal om o'er te gaan." Hij zeide: "As jy ni di wapens wil fat ni, dan laat ek jou netnou fat en o'er Vaalrifir set na Kimberley." Ik zeide aan hem: "Ja maar, Landdrost, myn frou en een kind is siik; myn oudste kind het di sinkerkoors, en hy moet gedraag worde waar hy wil wees." Hij zeide: "Dit is ni nou tyd om na siik frouens en siik kinders te kyk ni. Daar is nou fer gen *blooming* Afrikaner genade meer ni. Di woord fan *neutraal* sal fan nou voortaan in Grikwaland Wes ni meer gehoor worde ni." Daarop kon ik hem

geen antwoord geven. Ik sloeg mijn oog er neer en keek voor mij op den grond en dacht aan de woorden :

Ruwe stormen mogen woeden,
Alles om mij heen zij nacht,
God, mijn God zal mij behoeden, enz.

Want mijn twee lieve vrienden waren onschuldig in den tronk gesmeten van wie ik altoos raad en hulp had en met wie ik toen reeds 5 maanden had doorgewor- steld. Daarop zeide hij tot mij : “ Ek zal jou 'n kans ge as jij di eed fan getrouhijd wil afê.” Ik zeide, dan moest hij mij wat tijd geven ; waarop hij herneem : “ Mar jij kan di eed bij jou Veldkornet afê. Ek zal jou 'n briif ge an jou Veldkornet, dan kan jij di eed bij hom gaan afê.” Daarop riep hij mij in zijn kantoor en vroeg wie mijn Veldkornet was. Ik zeide : “ Johannes Coetsee, van Vlakfontein.” Terwijl hij bezig was met schrijven zeide ik : “ Landdrost, jij moet ni 'n datum in di briif bepaal wanneer ek dit moet afge ni. Ek woon 7 uur fanhiir en weet ni wanneer ek bij mijn huis zal wees ni. Julle het mij hiirheen gerij en nou moet ek terug loop.” Hij zeide : “ Dit is al raad,” en deed alzoo.

Zoodra ik den brief had kwam ik bij Oom Petrus Noeth, Veldkornet, die ons gearresteerd had en zeide tot hem : “ Oom Petrus, hoe is dit ? Jij het geseg, jij sal mij bij mijn huis breng, waar is di kar wat ons me gekom het ? ”—Hij antwoordde : “ Di kar is uit, mar Piet kan fer jou huistoe breng.” Zoo orderde hij toen zijn skoonzeun, Piet v. d. Merwe, Middelplaas, om mij huistoe te brengen, wat hy oek deed met genoegen, en Zondag morgen, 1 April, om 11 uur was ik ehuis te Niekerkshoop.

Op de Vlucht.

Ik zeide toen aan mijn vrouw hoe iken lèken en dat er nu geen ander kans was voor mij dan te vluchten, daar zij even beslist was als ik, dat ik de wapens niet moest opnemen.

Maandag namiddag kwam het zoontje van Sors Noeth alhier met een partij kommandeerbrieven, waaronder ook eene was voor mij ; gedagteekend 30 Maart te Springfield, waarin ik onder krijgswet gekommandeerd werd met paard, zadel en toom om op Woensdag daarop te Vlakfontein in het lager te zijn, en dadelijk dienst te nemen, onderteekend door Joh. Coetsee Veldkornet O. V. S. (Hier moet ik opmerken dat de kommandeer-

brief geschreven was toen ik nog in den tronk zat).

Ik had toen tijd om mijn plan van vluchten uit te voeren. Ik zond Dinsdag mijn jong David naar mijn broeder C. Koen te Tweefontein met verzoek dat hij moest zorgen voor twee zwemmers. De jongen kwam dien avond terug en zeide : “ Dit is reg. Baas Karel laat weet, Baas moet in di kamp in di klofi wees morge.” Zoo groette ik dien avond mijn vrienden en in den nacht van 3 April om 12 uur stond ik op, maakte koffie, nam den Bijbel, las een Psalm van David en beval mij en mijn familie den Heere aan. Om 1 uur groette ik mijn vrouw en 5 kinderen en vertrok in den donker tevoet. P. C. Brits vergezelde mij.

In Gevaren van valsche Broederen.

Wij hadden het maar moeielijk. Het was betrokken nacht en erg donker ; nu over een bosch, dan in een sloot. Maar toch nadat de zon een rukje op was hadden wij bijna 3 uur te paard afgeloopen en waren in het bestelde kloofje. Daar ontmoette ik mijn broeders Karel en Simon, en zij zeiden dat de troepen reeds sedert Zondag aftrokken bij Prieska door, en wij ook naar Prieska moesten gaan. Wij liepen toen af naar Neef Jim Abbott, die ongeveer 40 minuten anderkant langs de rivier woont. Nabij zijn huis komende bleven wij schuilen en broeder Karel ging eers zien of er geen Boeren waren. Zij lieten ons spoedig roepen en plaatsten ons in een afzonderlijke woning. Het duurde ook niet lang of hier zijn 4 gewapende Boeren. Haastig de huisdeur dicht.—Wij zaten stil daar binnen—Zij hielden een poos halt, en gingen toen verder. Wij waren net aan 't eten, hier zijn zij weer terug !—De deur weer toe !—Zij ontzadel- den hunne paarden.—Wij moesten in het gesloten huis zitten ruim 2 lange uren. Eindelijk vertrokken zij toch.

Vluchtelingen te Prieska.

Toen was Neef Jim zijn twee oude karpaarden dan ook al lang daar ; dadelijk ingespannen ; en laat vat naar Prieska !—Het was echter reeds laat, wij sliepen dien avond bovenkant Hartkasels huis onder de boomen langs de rivier, en gingen den volgenden dag naar Prieska, direkt naar onzen vriend D. J. van Niekerk. Daar was toen reeds een gansche boel vluchtelingen welke dien dag doorgebracht waren ; het was Don- derdag 5 April.

Verkwikking na den Strijd.

Wij bleven te Prieska tot den volgenden Donderdag, toen ik vandaar naar Strijdenburg ging samen met mijn broeder Frans en N. J. J. Badenhorst Jr. voor het Nachtmal bij de Geref. Kerk onder het Kruis, waar wij Vrijdag avond arriveerden en in alle liefde ontvangen werden. Wat was het een genot weder loyalen te zien! Zaterdag namiddag arriveerde de Consulent, Ds. S. J. du Toit en begonnen de diensten, en wij hadden een heerlijk feest na de stormen der rebellie. Een paar leden der Kruiskerk bedankten, maar het waren juist personen die overhielden naar de rebellen en niet thuis waren in de gemeente die getrouw gebleven was aan onze overheid volgens Gods woord. Maar toen de gemeente gesticht is heeft Ds. Du Toit gezegd dat wij zonden gezift worden, en waarlijk wij zijn nu al gezift. Onze kleine gemeente met onzen konsulent kan met een vrij geweten voor God en mensch verschijnen wat de rebellie betreft. Als men weten wil hoe het in Grikwaland West toeging onder de rebellen, lees dan maar Jeremia 5.

Nabij en toch zoo vër.

Maandag keerde ik terug naar Prieska en deed o.a. onderweg Kwartelspan aan, bij den heer Michiel van Niekerk, ook een lyaal en oprechte vriend van Ds. Du Toit (want de scheldnaam voor de loyalen alhier is "Du Toits-mannen"), waar wij aangename gesprekken hadden. Op 23 April arriveerde ik te Prieska waar ik overbleef. Ik was nu een maand en 9 dagen van huis toen ik voor het eerst tijding kreeg, hoewel ik een brief doorzond aan mijn vrouw welken mijn jongen David daar bracht in zijn veldschoen, uit vrees voor de Boeren.

Vreugde der Wederontmoeting.

Aldus ging het maar aan, nabij mijn familie en toch zoo vër, want de Grootrivier maakte scheiding en als lyaal mocht ik mij niet laten zien in Grikwaland West, terwijl het verlangen dagelijks grooter werd. Eerst op 19 Juni kwam ik weder bij mijn huis waar ik mijn vrouw en kindertjes ontmoette, en daarbij een kleine van 10 dagen oud (geboren in mijn afwezen), nadat wij 2 maanden en 16 dagen van elkaar gescheiden waren. De vreugde der ontmoeting kan ik niet beschrijven.

Afrikaanders! waar is uw Eer en Karakter gebleven?

Hier kan ik niet nalaten om den heer D. J. van Niekerk en zijn lieve gade mijn har-

telijken dank te betuigen voor 'al de gastvrijheid in hunne woning te Prieska genoten tijdens mijn ballingschap. Daar de heer D. J. van Niekerk samen met mij was heeft hij toen den winkel alhier (Niekerkshoop), behoorende aan hem en zijn broeder J. P. van Niekerk, dien de rebellen naar Pretoria gezonden hadden, weer heropend. Maar ach, het was akelig om zoo iets te zien, dat menschen zoo ontaard kunnen zijn om eens anders goed zoo te vernielen! Verschrikkelijk, ongelooflijk! Alles geroofd en gestolen! Ach, Afrikaanders, waar is uw eer en karakter gebleven?... Als iemand mij gezegd had dat onze Afrikaander natie tot zulke oneerlijke daden in staat was zou ik het nooit geloofd hebben. Maar toch, mijne oogen hebben het gezien. Zoo zal ik maar zwijgen.

De Ballingen keeren terug.

Donderdag daarop gingen de heer Van Niekerk en ik naar Grikwastad, alwaar ik een vrije pas kreeg. Zaterdag waren wij weer terug te Niekerkshoop, vanwaar de heer Van Niekerk des Maandags vertrok naar Prieska. Den Donderdag daarop werd ik gedagvaard om Maandag 2 July te Prieska te zijn, om getuigenis te geven aangaande de rebellen voor de militaire autoriteiten, waaraan ik voldeed. Terwijl ik daar was arriveerden juist mijn twee trouwe vrienden, J. P. en M. van Niekerk uit hun ballingschap van Pretoria, nadat wij 3 Maanden van elkaar verwijderd waren. De vreugde der ontmoeting was groot, nu zij veilig terug waren uit de ballingschap van onrecht en bedrog.

En vinden hun Goed beroofd en vernield

Dinsdag morgen keerden wij drie samen terug naar Niekerkshoop, waar wij dien avond veilig aankwamen, en Woensdag ging de heer M. Van Niekerk naar zijne plaats Kameeldam, waar de rebellen hem 3 maanden geleden arresteerden. En ach, wat zag het er alles verwoest en beroofd uit! Toen hij weggevoerd werd was al zijn vee en huisraad ongeschonden. En nu vindt hij slechts 3 stoelen, de helft van zijn katel, 1 klein tafeltje en een leg kistje. Verder was alles weg. Zijn kleederen, de kleederen van zijn vrouw en kinderen, ja kortom alles weg; of het tot niet gemaakt of gestolen is weten wij niet. Zijn paarden zijn allen weg behalve één jong mervie; zijn wagen en 10 ossen, zijn buggy en tuigen—er was niets!—Dat is nu het werk van een klomp "burgers," want ik mag hen niet "rebellen" noemen, hoewel zij in opstand en strijd waren tegen hun wettige overheid (Rom. 13).

Geroofd Goed bij een O.V.S. Veldkornet.

Vandaar ging de heer M. Van Niekerk toen, in gezelschap van zekeren heer Myburgh uit de Kolonie, naar Baluk, de plaats van den heer P. Noeth, Veldkornet van den O.V.S. Toen zij daar kwamen was er juist een politie-agent die het huis onderzocht en daar heeft de heer Van Niekerk veel van zijn goed gezien, ook zijn buggy en een paar zijner bokken. De politieagent liet toen aan den heer J. P. van Niekerk, Vrederechter, weten dat hij den volgende morgen te Ganna-aar moest zijn. Den volgende morgen gingen dan ook J. P. en M. Van Niekerk, Myburgh en ik daarheen. Wij vonden den politieagent aldaar; hij had den vorigen nacht om 11 uur den heer Jacobus Koetsee (Fouchee) gevangen in het veld waar hij reeds 3 weken lang zich verschuilde, terwijl zijn oude vrouw altoos zeide als men naar hem vroeg: "Di ou man is Hopetown toe."

De Wiel draait om.

Dit is wonderlik, Oom Koos was de man die ons kwam gevangen nemen en wij moesten dien avond bij hem slapen. Hij heeft ons onderzocht en tot onze knipmessen afgenomen. Wij moesten weggaan; ik was 2 maanden en 16 dagen een vluchteling en J. P. van Niekerk 3 maanden een banneling; en wij moesten eerst terugkeeren om getuigen te zijn hoe hij gevangen wordt en zijn huis onderzocht wordt. Zoo gaat het. God zit aan het roer.

Ik hoor hen nog zeggen: "Ag, di arme Koens en Niekerks! Hulle is tog ni fan Engelse bloed ni, waarom is hulle dan so gek na di Engelse?" Zoo hebben wij het maar zwaar gekregen. Maar de lieve Heere heeft ons door al die haat en smaad doorgehouden, zoodat wij door zijn goedheid vandaag nog ons hoed uit onze oogen kunnen trekken en onze medeburgers zoowel als onze overheid kunnen ontmoeten. Mocht de Heere ons maar verder bewaren voor onbehoorlijke daden, en vooral om ons niet te wreken op onze vervolgers!"

Een waar Getuigenis.

"Al de sterfgevallen en al de rouw, al de armoede en al de tranen die nu het gevolg zyn van een oorlog die meer dan drie maanden geleden moest geëindigd zyn, moeten neergelegd worden aan de voeten van die mannen en die vrouwen die iedere gelegenheid te baat nemen en de Boeren, aanmoedigen om een volstrekt hopelose worsteling vol te houden."

Dit zegt zeer terecht de *Somerset Oost Budget*.

Getuigenis van Mej. Koen.

EENE VROUW SPREEKT!

Voor wij afscheid nemen van Niekerks-hoop en Grikwastad geven wij nog één getuigenis, ditmaal van de echtgenoot van den heer J. P. J. Koen Jr. wiens verhaal wij reeds gaven. Het is echter van belang te zien hoe de rebellen handelden met de vrouwen en goederen van verdreven loyalen. Wij geven dit getuigenis letterlijk als de uitstorting van een vol hart, het zal zeker door velen met deelneming gelezen worden en tot een getuigenis blijven zelfs voor het nageslacht. Als een Job verzwijgt zij haar zwaarste ervaring, in dien tijd van beproeving werd zij moeder van een kind der smarte! Doch de lezer leze zelf deze ontboezeming welke ons een inzicht geeft in het verborgen lijden van honderden, mogelijk duizenden.

Terugblik op verleden Lyden.

Niekerks hoop, 1 July, 1900.

Waarde Frinde, Bloedferwante en Landgenote,—Daar ons in 'n droewige tyd ferkeer wegens di oorlog sal elkeen te sê hê: "Ek het dit so swaar gehad"—di ander sal sê: "Ek het dit swaarder gehad as jy." Mar ek geloof ni dat daar een is wat dit ni gevoel het ni. Di oorlog het gewond oud en jonk, ryk en arm. Selves ek het dit bitter gehad onder di rebelle in Grikwaland. Mar di Here sal ni swaarder lê as 'n mens kan dra ni.

Ek het feel om 'n preek gedenk fan Da. Du Toit in *De Huiskerk*, fan di man wat fer hom 'n ligter kruis wou soek, mar hy moes mar weer syne fat en dra, want di pas di beste op syn skouer. Ja, vriende, ek het dit swaar gehad, mar ek erken voor di Here dat myn swaar nog mar 'n druppel an di emmer en 'n korrel sand an die oefter fan di see is teen wat ander gely het, en ek kon haas ni meer swaarder dra ni.

Bevoorrecht boven anderen.

Ek het nog myn man en myn kindertjies fandag atmal by my; ek het nog kos en klere; en dit is ook al genoeg om di Here voor dankbaar te wees. Hoe feel wedewes en wese is daar ni; hoe feel arme is daar ni, wat alles ontneem is, wat kerm fan honger. Ek en di myne het nog 'n o'erfloed. Here! ful tog di ledige plase in di wedewes hulle

harte met uw Hylige Gees! Wees di Vader fan di wese! Stil di honger fan di hongerrige!—Ach, hoe vele sit in di gefangenis, om misskien fer altyd fan hulle familiis ferwyderd te worde!—Vader, fergeef het hun, want sy wisten niet wat sy deden!—

Dankbaar voor Goddelijke Bewaring.

Ach, hoe dankbaar foel ek fandag, dat myn man ni di wapens opgeneem het teun syn regering ni! Daar staan nou frouwens by hope foer di tronk, met een pas fer vyf minute net om hulle mans te groet, misskien fer laas.—Dankie, Vader, dat ek ni een fan di is ni! Daaronder is wat an my gesê het: “As myn man so sleg is as joue, en hy ni syn wapen wil fat ni om fer syn land te feg ni, dan moet hy ni weer by my kom woon ni.”—Fandag wens en begeer hulle om ek te wees.—Here, laat my tog ni toe om my te wreek ni, want uw woor! leer ons: My komt de wraak toe. Ik zal het vergelden.”

Gij zult het na dezen verstaan.

Ek kon dit ni ferstaan dat ek myn man so feel hoor bidde het ni: “Heere, twis tog myn twisssak en foleind het foer my!” fandag ferstaan ek dit.—Ek kon ni ferstaan dat ek hom en Pieter Niekerk so feel maal agter myn huis teen di koppj siin uitloop het ni; fandag ferstaan ek dit wat hulle daar gaan maak het.—Ja toen hulle eers fan makkaar geskeur was, en ek alleen hiir agter gebly het om al di jammere te aanskou, toen was dit fer my 'n soete droppel in myn lydensbeker om oek daar teun di koppj met trane uit te loop.

Wrede Mishandeling door Rebellen.

Ja, frinde, dit was my 'n bittere smart om hiir alleen agter te bly. Mar dit was myn swaarste smart nog ni. Op 27 Maart stuur Mnre. J. P. van Niekerk en M. van Niekerk hulle frouwens deur om te kuier na di Koloni. Reeds toen begin di skeuring. Di follende dag word Pieter Niekerk en myn man gefang deur di rebelle—di foorman fan hulle was Petrus Noeth.—Ja, 12 gewapende man kom om hulle te fang. Julle moet reg ferstaan, almal Afrikaners, hulle yge landgenote!—Ja, nadat hulle feel storme deurgestaan het, gehaat, gesmaad en uitgeskel fer al wat liderlik is, omdat hulle ni saam met di rebelle di wapens wil opneem teun hulle regering ni, word hulle wegg foer na Grikwastad, ook Mnre. M. van Niekerk en Jan van der Merwe. Ja, hulle gaan sêfs so fer, dat, toen ek myn man groet en huil, sê een ou man: “Laat haar huil! Dis beter dat tiin en 12 huil as

di hele Grikwaland.” Ek sê toen an hom: “Ja, oom Kootji Vousee, Gods hand sal jou finde! Jou sonde sal jou finde, gelyk Jakop syn sonde fer hom gefinde h t!”—

Uwe zonde zal u vinden.

En waarlyk, toen hy di morre gefang word is diselfde manne by wat hy gefang het. Ja, hy moes in di feld bly. Pieter en Giel Niekerk moes eers fan Pretoria af kom, en Kootji moes eers uit di Koloni uit kom; hulle moes siin hoe word hy gefang!—Ja dit is tog mar alte waar di wil draai om en di speek wat nou onder is, is net nou bo, en di wat bo is, is onder; en di wat 'n ander jaag staan self ni stil ni.

Ja, ek wil jul nog fertel, hulle foer di gefangene toen na Grikwastad. Di eerste aand slaap hul juis by di ou Kootji Vousee. Daar sluit hy hul di aand toe in 'n buitekamer, en fissenteer hulle, tot in hulle felskoene, en neem tot hulle messe toen af!

Als Dieven en Moordenaars!

Ag 'n mens sal ni anders kan denk as hulle het gemoor!—Hulle gaan met hulle na Grikwastad en gooi hulle in di tronk, ja in di folk hulle kamer, nogal saam met 'n myd, sonder kos. Het di Engelse mense ni fer hulle kos gegé ni, dan moes hulle so bly. Di poliis loop rondom di tronk om hul op te pas, en as hulle uitgaan, dan stap hul met di gelaalde geweer agter hulle.

Alleen gelaten.

Ek bly alleen agter op Niekerkshoop. Dit was fer my 'n dipe smart om te denk: “myn man en myn frinde sit in di tronk opgesluit nes diwe en moordenaars!” En di naaste fan alles is: omdat hulle ni saam wil kwaad doen ni; en dit nog al deur Afrikaners!

Hulle is Woensdag gevang en Saterdag ontfang ek di tyding, dat daar fer Kootji kans was om los te kom, mar hy was permantig met di feldkornet; en di ander moet na Pretoria. Ek sê toen: “Ja, di maat fan ongeregthyd is nog ni fol ni, en hul het nog ni hul doel beryk di.” Di nag het ek met trane deur gebreg en wanneer myn gemoed my toelaat, dan sing ek Ps. 146: 5

Sondag morre om 10 uur breng Mnre. Piet v. d. Merwe myn man. Pieter en Giel Niekerk word na Pretoria gestuur.—Mar ek blyf folharde in di gebed fer hulle; want ek wis dat hulle saak regfaardig was foer God. Ja, daar in di tronk werd hulle fan elkander gelyk.

Vluchten voor de Rebellen.

Kootji sê toen an my: "Daar is fer hom gen ander kans ni as flug onder di rebelle uit; want di feldkornet maak so fuur op hom, en di landdros het gesê hy moet ni weer foor hom kom ni; en di wapens sal hy tog ni opneem ni."

Dit was Sondag. Reeds Maandag agtermiddag ontfang hy alweer 'n Kommadeerbrief: dat hy Woensdag 4 April op Vlakfontyn moes we.s met paard, saal, toom en geweer om dadelik diens te doen. Hy was nog Saterdag in di tronk toen di kommadeerbrief geskrywe is!

Ek begin toen dadelik fer hom reg te maak en alles in orde te bring fer di flug. Dinsdag nag om 1 uur het hy opgesaen en koffi gemaak en ons drink nog te same elk 'n koppie koffi uit; toen het hy gelees en ons an di Here opgedra in di gebed; en daarop bind hy syn bondeltje klere agter syn rug en hy groet my en syn kindertjies en flug te voet di nag om 2 uur fan ons af soos 'n diif en moordenaar! Ja, so donker as dit foor myn oge daar buite was, so donker was dit in myn gemoed maar ek hoopte op een spoedige wederzien mar dit behaagde di Here ons 2 maande en 16 dage fan elkander te ferwyder.

Alleen onder de Rebellen.

Ek bly in Grikwaland agter onder die rebelle, fan alle kante afgesluit, om al di jammere en ellende te anskou. Ja, ek het feul gesien, feul gehoor, en feul geleer. Ek kan met waarhyd sê: Di Here het my deur die waters gely; mar, Gode sy dank, dit het my ni o'ersuroom ni. Mar ek kan fer julle sê, dis swaar om fan jou yge landgenote ferfolg te worde en dit onskuldig Ek het toen ook dikwils soos David gesug in Psalm 55: 7: "Och, dat mij iemand vleugelen als eener duive gave! Ik zou henen vliegen waar ik blijvea mogt. Ik zou verre weg zwerven; ik zou vernachten in de Woestijn." My kom dit ni toe di 10de fers neer te skryf ni; (Want ons leef ni meer onder di wet ni, maar onder di genade; en Romeinen 12 sê: "Mij komt de wraak toe en Ik zal het vergelden"); mar wel fan fers 13—15: "Want het is geen vijand die mij hoont, anders zou ik het hebben gedragen; het is mijn hater niet, die zich tegen mij groot maakt, anders zou ik mij voor hen verborgen hebben; maar gij zijt het, mensch, als van mijn waardigheid, mijn leidsman en mijn bekende! Wij die te zamen in zoetigheid heimelijk raadpleegden; Wij wandelden in gezelschap ten huize Gods."

Onze Leiders waren Verleiders.

Ja, dit is so! ons foormannej di ouderlinge en Diakene, onse foorgangers in bidure! wat same met ons na di kerk gewandel en di foorgestcelte ingeneem het, hulle, ja hulle het ons ferly! Ja, dit is byna almal hulle wat fandag op Grikwastad in di tronk sit (di enkele goeie daar uit gesluit). Dit is tog mar waar wat Jes. 9: 15 sê: "De leiders dezès folks syn ferleiders."—"Och, dat Israëls ferlossing uit Sion kwame! Als God de gefangenen zyns volks zal doen wederkeren, dan sal zich Jakob ferheugen, en Israël ferblyd syo."

Wreede Vervolging eener hulpeloze Vrouw.

Dit was myn swaarste smart nog ni mar nadat Kootji weg was, gaan di haat, smaad en hoon eers reg an. Kootji is Dinsdag nag geflug, en reeds Saterdag nader 2 feldkornets myn woning met 12 gewapende manne. Ek ferskrik en beef soos 'n riit. Mar di Heer skenk my krag en oondersteun my uit Sion.

Dit blyk dadelik dat hulle aud' soek was na Kootji. Di eerste een fra my: waar dat Kootji is? Ek ferskrik en sê, dat ek ni wis waar Kootji is ni. Hy sê an my: "Jou skelm! jy is net so skelm as Kootji! Jy weet goed waar Kootji is."—En hy skre tenn my, en sê: "Op wi syn genade sit jy nou huur?"—Ek huil en sê, dat ek huur sit op Gods genade, hy sê: "Denk jy dat jy Kootji ooit weer sal siin?"—Ek sê. "Ja, seker, as di Here hom ni weg neem ni; want wat God same gefoeg het sky di mens ni." Hy sê: "Ek het hom ferlos uit di tronk uit, en nou gaan hy flug en dit nozal met Niekerk syn winkel syn sleutels."—

Toen rol myn tranen tot op di grond en ek wys na bo'en toe op, en ek sê: "Di Here in di hemel weet dat Kootji ni di winkel syn sleutels het ni."—Hy sê an my: As ons in di nood is, dan weet ons almal waar di Here is, mar ons handel en wandel is ni daar na ni; en fra toen: "Nou, waar is di sleutels?"—

Ek sê: "Oom Petrus, jy het daardi man kom fang, en di Winkel toegesluit, en di sleutels in jou sak gesteeek; en hoe kan jy dan nou di sleutels by my kom soek? Kootji het an my gesê dat jy di sleutels fer di Landdros gegê het, wat dit na di Generaal gestuur het."—Toen sê hy an my, dat Kootji dit liig.

Toen pak di tweede feldkornet my an. Hy sê an my, dat hy spyt het dat Kootji hom fan di twe Niekerks laat ferly het; en dat hulle nooit in Grikwaland moes gekom hê ni; en eer hy syn wapens by hulle afê, dan lê hy dit liwers by 'n myd af, of

smyt dit voor di kantoor neer.”—Ek sê toen an hom: “As julle na di twe Niekerks geluister het dan was ons lank al ferlos en julle beswaer julle nog al hoe meer deur al di fals oordele.” Na nog baing woordewisseling is ek yndelik fan hulle ontslage. Toen laat hulle 10 gewapende manne naby myn huis in di feld bly, om te spioen en te kyk of Kootji ni snags huistoe kom, om hom te fang. Mar hulle kon nog lank wag; Kootji is ni ’n skelm om in di feld te hou ni. Hy het slegs geflug om onder hulle hande uit te kom.

De Tong is vol van doodelyk Venijn.

Nadat Kootji deur is begin myn bitterste smarte. Di een kom en skel hom uit fer ’n skelm; di ander fer ’n Engelsman; di ander met liderlike floekwoorde wat ek ni eens wil agterna sê ni; di ander sê, hy is onder di troepe, hy wil fer hulle kom skiiit; di ander sê, hy is hulle fyand, en as hulle hom siin dan sal hulle hom skiiit; di andereen sê, as hy syn voet deuskant op di wat sit sal hulle hom firfoet fas maak, en net toelaat dat hy my kom groot en dan Pretoria toe stuur; di ander sê, hy wil mos di troepe gaan haal, en waar is hy nou? hy sit in Simonsbaai; di ander sê, hy is op St. Helena; di ander sê, hy feg in Indi’e teun di Russe; di ander sê, na 7 jaar kan hy weer terug kom na Grikwaland; di ander sê, hy moet na di sê toe, want di Afrikaners wil Kaap toe; di ander sê: al kom hy weer eendag terug, fer my sal hy nooit weer kry ni, want hy het my wettig weggegoi, ek moet Pretoria toe; di ander sê, hy is ni ’n Afrikaner ni, ens.

Ek sê, hy is ’n suiwere Afrikaner, mar hy is ni ’n rebel ni. Ag, frinde, dis te feul om op te neem.

Mar yndelik fertel hulle an my, dat di troepe al Kootji syn hare en baard afgeskeer het.

Voorbeeldig Zelfon tersoek.

Ek toel toen regte spyt o’er wat my fertel word; mar ô, dit was myn swaarste smart nog ni. Dit gaan nog tot erger. Ja, ek moet erken dat ek menige dag moedeloes gesit het met trane in myn oge te denk? Sal myn Kootji wel reg gehad hê om te flug? Moes hy ni gebly hê ni en mar gely en gedra hê ni? En ek begin Gods woord te ondersoek; en daar find ek: as David, ’n man na Gods hart, dan kon flug en hom fersteek foor Absalom, waarom dan Kootji ook ni? en feel meer. Ek gaan tot in Mat. 10, en daar find ek fers 17: “Maar wacht u foor de menschen: Want zij zullen u overleveren in

de raadsvergaderingen, en in hunne synagogen zullen zij u geeselen,” ens., tot by fers 23: “Wanneer zij u dan in deze stad vervolgen, vliedt in de andere.”—Selfs fers 28 was my ’n genot om te lees.

Bittere Ervaringen.

Ja, frinde, ek het feel onderfinde. Ek het op Niekerkshoop agter gebly, waarom weet ek tot nogtoe ni; mar miskiin sal ek dit nog later ferstaan. Mar ek glo fas, dit was goed, want di Here sal ni iits doen wat ni goed is ni. Waar ek myn oge wende siin ek Kootji en Pieter hulle voetstappe en werke. Ja, di toegesluite huis fan Pieter, di toegesluite winkel, hulle sitplekke, hulle loopplekke...

Een ou voetpaatji was my diirbaar, dit was di fau di winkel af na Pieter syn huis toe. Ek kan dit ni help ni, as ek daaro’er loop, dan bekyk ek dit eers op ea af, en dan loop myn trane ook alweer.

Ik gedacht aan de dagen van Ouds.

Ja, ek siin hulle nog so by makaar loop. Ek hoor nog hoe hulle gehaat word en hoe di mense dan nog sê: “Ja, loop mar, julle Engelse gesindhyd sal julle nog suur bekom!”—Di ander sê: “Daar sit hulle weer en schender fan Afrikaners.”—Dan was Neli en ek oek altyd op tapyt.

Fandag wens di wat fer ons so baing ferfolg en uitgeskel het, om di twe Engelsingende mense te wees, mar te laat, helaas te laat!

De Rooverijen.

Ja, di naaste is dat di mense so baing gesteel het, of sê mar liwers “gebuit” het! Di pad gaan omtrent 10 trêe foor myn deur ferby. Di lager was bokant myn huis; di laaste een siin en hoor ek ferby gaan; di laaste kar wat winkel toe gaan, gaan foor myn deur ferby.—

Dan gaan hulle nog foor di deur fan di Niekerks hulle winkel uitspan; dan kom hulle terug en dan is di karre so fol dat hulle ni ’n sitplekki het ni. Ek huil en bestraf hulle as hulle daar ferby ry met Pieter Niekerk syn goed, syn kar, syn perde, en Kootji syn perde. Dan maak hulle nog aspres draaie foor myn deur, dat ek moet siin. Dan sê ek mar net: “Di dag sal weer anbreek, dat Kootji en Pieter weer o’er hulle goed sal baas wees.”

Di eerste dag wat hulle di winkel oopge-
maak het, het ek myn kappi gefat en feld toe gestap. Toen ek daarfandaan kom, toen sing ek uit folle bors Ges. 28 : 4.

Ek het eers baing gepraat; ek het naderhand di liwe Here gefra om my ni toe te laat

om te wreek ni, en om my stil en tefrede te maak en te doen gelowe dat dit alles so moet wees, en te sê: "Vader, vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen." Ja, klompe skape, 20, 60, tot 100 toe, fan Giel Niekerk het foor myn deur ferby gegaan, so fet as farke. Di rebelle slag en eet en is frolik. Hulle gooi di stukke fet so weg, dan sê hulle nog: "Dit is mos Oom Paul syn geld!" Dan sê ek mar net fer hulle: "Ja, mar jolli sal 'n end hê,"—en dit het ook 'n end gekry.—

Hulle fat sommar jou goed sonder om te fra. Toen ek weer siin, toen stuur oom Petrus Noeth om myn 2 ou perde te haal, en di een oue is nogal 'n persent. Di ou pèrd is ek so jammer foor. Ek loop toen na hom en sê fer hom: "Oom Petrus, hoe wil jy met Kootji syn 2 ou perde maak?"—Hy sê an my: "Ek wil hulle gebruik; hy wil hulle mos ni meer hê ni; want daarom laat hy mos fer jou en fer hulle hiir staan en hy flug Engelsman toe, di skelm! Hy het so feul jaar met ons saam gewerk en was 'n Afrikaner, en non gaan hy di troepe haal om fer ons te kom skiit!"

Ek sê "ja, en wat is di dank wat hy fandag daarvoor het. Dat julle hom kom fang en in di tronk goi sonder kos."—Hy sê, ek sal ni nog 'n maal sê, dat hy Kootji kom fang het ni. Ek sê: "So! kon hy dan staan teun 'n gewapende mag?"...

Te feul mog ek ook ni sê ni, dan wil hulle my Pretoria toe stuur. Ek het eers mooi gepraat o'er di 2 pèrde, gesoebat, gehuil, gesmeek: "Oom, ek kan hulle tog so nodig kry fer siikte." Niks het gehelp ni; toen wys geworde, uitgeskel; niks gehelp ni;—fer hom ge sê: "Julle nageslag sal nog kwyn onder di goed wat julle so fat!"—Ja fanjaar het ek gesiin wat een Afrikaner an di ander doen!—Ek het self gehoor dat hulle Psalm 109 op di 2 Niekerks toepas!

Een Vrouw met een Afrikaansche Hart.

Julle sal wellig fra: Is di frou 'n Afrikaner? Dit kan nooit wees ni." Mar dit is so; ek is 'n regte Afrikaanse frou met 'n Afrikaanse hart in my; mar fer reg en geregtigheid; met onreg gaan ek ni saam ni.

Alleen door God bewaard.

Ja, ek moet erken dit is alleen di Here wat my krag gegé het om dit alles te kan deurstaan. Ek het soms byna gewankel, sodat ek selfs een dag an Pieter gefra het: "Denk jy dat julle reg het en di grote menigte ferkeerd het?"

Ek skaam my fandag dat ek dit gesê het.

Eens op 'n dag fat ek di *Huiskerk*, en daar siin ek bladsy 338: "Zeg nooit: ik kan toch den storm niet keeren; nu moet ik maar meegaan!—Nee, een Mozes moest 3 maanden verborgen worden om de leidman van dat volk te worden, ens."

Frinde, ek kan nog eens sofeul skrywe; mar di tyd ontbreek. Ek wil julle slegs nog in kort sê: Myn man het ek gesond weer teruggekry; myn 2 frinde het weer gekom uit Pretoria; hulle frouens is nog o'erkant, mar ek hoop ons sal weer as broeders en susters same woon. Ek kan wel met David sê: "Wat zal ik den Heere vergelden voor al de weldaden aan mij bewezen?" Moge di Here onse swakke dank aanneem!

Een gepaste Vermaning tot Besluit.

Nog een kort woord an broeders: Moet tog ni denk julle was beter as di ander, dat julle ni di wapens opgeneem het ni. Dit is di Here wat julle ondersteun het; fan foor di grondlegging fan di wereld af is dit so bepaald, dat dit in 1900 so moet lyk; en di oorlog is 'n oordeel Gods. So dan, faarwel! Ek hoop di Here sal julle ferdier help. Faarwel, gefangene, ek hoop di Here sal julle ferlos, gelyk Hy syn folk Israël ferlos het uit di ballingskap, en julle tot 'n folk maak, en julle soos Ruth sal sê: "Uw volk is mijn volk!" Faarwel! Ek yndig en groet julle, en noem my julle ferdrukte mar ferlose vriendin

PIETJE KOEN,

Eggenote fan

JAKOBUS KOEN JR.

**NOG EEN VROUWELIJKE
GETUIGE.**

Mevr. M. van Niekerk.

"In den mond van 2 of 3 Getuigen zal alle woord bestaan." Dezen alom en altijd geldenden regel volgen wij ook in onze getuigenissen aangaande den opstand en zijne onderdrukking. Wij gaven 3 getuigenissen van Niekerkshoop, district Hay, en roepen nu 2 getuigen op van Douglas, district Herbert. De eerste is Mevr. van Niekerk, echtgenoot van den welbekenden Prokureur aldaar. Overal wordt naam en datum en plaats genoemd, zoodat elkeen die twijfelt zich zelf overtuigen kan door verder onderzoek.

DE VIERDE GETUIGE OPGEROEPEN.

“Op 14 Nov. 1899 waren de inwoners van Douglas, gelegen aan de Vaalrivier en Magistraatzetel voor de Herbert afdeeling, in een toestand van groote opgewondenheid; want een telegram werd ontvangen van Campbell, een dorp ontrent 18 mijlen vanhier, zeggende dat het door de Boeren ingenomen is en dat zij waarschijnlijk vroeg den volgenden morgen in Douglas zouden wezen. Een woord moet alhier gezegd worden tot lof van den Postmeester van Campbell, die overleide om deze en andere boodschappen aan ons te zenden toen de Boeren reeds in bezit waren van zijn kantoor en op het laatste oogenblik iets veranderde aan het instrument waardoor het nutteloos voor de Boeren werd. In dienzelfden nacht werden alle belangrijke publieke dokumenten en geld in Douglas, ingesloten het telegrafische instrument, naar Hope Town gezonden.

De Inneming van Douglas.

Den volgenden dag kwamen 108 Boeren, onder Kommandant Jordaan van den Vrijstaat om 6 of half 7 uur over de Vaal en hadden een formeelen intocht in ons dorp. Hun verschijning was niet zeer indrukwekkend want zij waren een vuile en gemengde set, en die kleine macht was reeds gedeeltelijk opge maakt van rebellen van Griqualand West. Zij marcheerden regelrecht naar het Magistraats Hof en lazen een proklamatie voor, de krijgswet afkondigende door heel Griqualand West met uitzondering van Kimberley en vier mijlen rondom. In die proklamatie werd bekend gesteld dat de oorlog niet aanvaard is tegen de inwoners der Kaapkolonie, maar alleenlijk tegen Harer Majesteits troepen, en bescherming werd beloofd aan Britsche onderdanen en hun eigendommen, die wenschten neutraal te blijven; of die wenschten te vertrekken, konden verlof brieven krijgen binnen 14 dagen.

De Kleurlingen uitgeschopt.

Voor de proklamatie werd gelezen, werden alle gekleurden in werkelijkheid geschopt uit de omsluiting rondom het Magistraats Hof, en samen met hen een puden konstabel dragende de uniform

van de Kaapsche Regeering, en hun werd aangezegd dat hier niet langer een Engelsche Regeering is, maar wel die van den Oranje Vrijstaat. In één zin waren wij verblijd hierover, daar wij toen de hulp en getrouwheid van de gekleurden verkregen en wij weten geen enkel geval waar een Kaffer, Griqua, of gekleurde ons verraadde, al hadden zij vele gelegenheden daartoe; want zij liepen gedurig tusschen hier en Hope Town met nieuws berichten en nieuwsbladen, en zoo ver ik weet werd niet één gevangen.

Het eerst zoekt men Buit.

Na lezing van de proklamatie werden alle sleutels behorende aan de Regeerings kantoren opgeëischt in naam van den Oranje Vrijstaat. Natuurlijk werd de “Safe” het eerst onderzocht, maar tot hun groote teleurstelling bevatte ze niets bijzonders. Alle Gouvernements ambtenaren moesten toen vertrekken binnen 24 uur; maar op verzoek van den Magistraat kreeg hij verlof om langer te blijven, totdat zijn vrouw die ziek was kon reizen. Op dien dag gingen verscheidene plaatselijke rebellen, die zich bij het kommando aansloten binnen een paar uren na hun aankomst rond aanwijzende, waar alle eigendommen van de Regeering waren o.a. een hoeveelheid meel verschaft door de Regeering voor de “arme blanken,” (nu rebellen). Die arme menschen verwachtten zeker elk een zak meel te ontvangen voor hun diensten, maar tot hunne teleurstelling werden eenige wagens gekommandeerd en het meel verzonden naar het Vrijstaatsche Lager te Spijfontein.

Plundering was de orde van den dag en hoeveelheden van voer, graan, en vee werden van de menschen alhier genomen en een groote winkel, behorende aan den Heer A. W. Cumming, nu Kaptein op Lord Roberts Staf, werd geheel en al beroofd; de rede hiervoor opgegeven was dat de eigenaar niet tegenwoordig was, al had hij toen een bestierder aan het hoofd gelaten. De eigenaar was belegerd in Kimberley, waarheen hij gegaan was op bezigheid vóór de Boeren de stad omsingelden; maar geen nitleg

van omstandigheden kon die plundering verhinderen.

De Vrijstaters dreigden zelfs zijn vrouw en kinderen uit te jagen in de straten en slechts na herhaalde uitleggiugen door Mevr. Cumming, dat dit huis haar eigendom was, kon zij blijven.

Diefstal en Dronkenschap onder vromen Schijn.

Nadat Douglas tot Vrijstaatsch gebied geproklameerd was hadden Kommandant Jordaan en zijn volgers heel wat vrome praatjes, maar bijna in dezelfde adem gebood eerstgenoemde dat de winkel geplunderd moest worden. De Kommandant was een eenvoudige, ongeleerde, typische Vrijstaatsche Boer, bijna niet in staat zijn naam te teekenen, maar nam nochtans dien nacht een voornaam deel aan biljardspel en moest om 1 uur naar zijn kamer ondersteund worden.

Den volgenden morgen vertrok Jordaan en het meerendeel van zijn manschappen naar Griquastad, na al de tien geboden der Wet verbroken te hebben. Vóór zijn vertrek stelde hij de een Vrijstater, genaamd De Kok, een winkelier van Ladybrand Afdeeling, aan als Landdrost van Herbert, en aan een getal rebellen werden verscheidene posten toegekend.

Vreeselijke Heilgshennis.

Op 16 Nov. een paar uren na Jordaan weg was, kwam een ander Vrijstaatsch Kommando van 40 man ons dorp in. Zij werden voorgegaan door een standaard-drager, dragende een zijden Vrijstaatschen flag met de woorden: "*Met God, Voor Recht.*" De spotternij van dit motto bleek meer dan ooit toen een makker een ander vroeg: "Waar het jy di pèrd gesteel waarop jy ry?"—Dit kommando was met een paar uitzonderingen even vuil en liederlijk als het vorige.

Dien dag was Landdrost De Kok druk bezig zooveel mogelijk informatie te krijgen aangaande Regeerings eigendommen en ammunitie; de onderrichters waren allen rebellen van de laagste klassen onzer plaatselijke bevolking. Een er van, een zekere Jacobus Nel, een

inwoner van Douglas, zeide aan den Landdrost, dat wij ammunitie verborgen hebben op onze gronden, waarop een degelijk onderzoek plaats had, maar niets gevonden werd. Wij erkenden in bezit te zijn van één geweer, ons privaats eigendom, en wij konden het behouden.

De Magistraat verdreven

Een ander rebel genaamd Van Dewenter gaf kennis dat de magistraat £1,500 Regeerings gelden had verborgen; zijn huis werd doorzocht, zelfs de kleerderkast zijner vrouw doorsnuffeld, daar zij weigerde hem te gelooven.

Dien avond liet de landdrost zich ontvallen, dat de magistraat liever moest vertrekken, en wij hoorden later dat zijn leven in gevaar was, en dat de Landdrost machteloos zou geweest zijn om hem te redden van de Vrystaters en rebellen. Hij vertrok dien zelfden nacht en liet zijn goed over aan de genade der Boeren.

Zoeken naar geld en Ammunitie.

Op Vrijdag 17 Nov. waren de Boeren met hulp van de rebellen bezig vloeren op te breken en dakken te ontschroeven, zelfs een graf van een gevangene te openen, om daar geld en ammunitie te zoeken!

Onwettig kommandeeren.

Op Zondag den 19den Nov. werd uitgeving van passen gestopt, niettegenstaande dat de proklamatie 14 dagen had beloofd aan alle Britsche onderdanen om te vertrekken of te blijven, en sommigen moesten heimelijk weg sluipen door de Oranjerivier naar de Hope Town Afdeling. Op Zaterdag en Zondag 18 en 19 November, begonnen zij menschen en goet te kommandeeren en wanneer zij herinnerd werden aan de voorwaarden der proklamatie, zeiden zij dat nieuwe orders ontvangen waren. Elk man werd gekommandeerd om voor het Magistraatshof te verschijnen op Maandag morgen met paard, zadel, toom, en 8 dagen voedsel. Maandag morgen verschenen omtrent 500 of 600.

Ook van Kaffers.

Een aantal Kaffers die gekommandeerd waren om de meeste hunner beesten en paarden in te brengen waren ook opgekomen. Dien morgen wees de heer Van Niekerk den Landdrost er op in aller tegenwoordigheid dat het geheel onwettig is Britsche onderdanen en hun eigendommen te kommandeeren in een strijd tegen hun eigen Regeering. Hij (de Landdrost) scheen wat verlegen te zijn en zeide tot de Kaffers dat zij hun vee maar konden terug nemen, wat zij dan ook deden. Hij zeide ook tot de boeren dat hunne diensten toen niet vereischt werden en bedankte hen voor hunne gehoorzaamheid aan de oproeping; sommigen gingen naar huis, andere bleven. Dien dag toen de opschudding aan den gang was gingen drie rapport ridders veilig door, twee van de belegerde Kimberley. Volgende dag vertelde Marais, klerk van den Landdrost, aan den heer Van Niekerk, offisiëel dat, indien hij weër tot de menschen zegt dat zij niet moeten medegaan zullen zij hem schieten.

Nu zijn wij vrij—van 't achtste gebod!

Van Zondag 19 November tot het einde van de week zijn de menschen, die werkten op het pad tusschen Douglas en Belmont Statie, begonnen door de Regeering als werk tot hulp van Griqualand West armen, het dorp binnen te komen en hebben verlof ontvangen van den Landdrost om in de gemeubileerde huizen van de loyalen te gaan. Om de positie van die menschen te verstaan moet men weten dat zij vroeger woonden in tenten, wagens, enz. op het pad tusschen hier en Kimberley; vroeger leefden zij van hout naar Kimberley te karwijken, maar toen de runderpest hun ossen gedood had, werden zij geholpen door de Regeering met die werken. Zij waren van de laagste klassen en hadden nooit in huizen gewoond. Zij allen sloten zich aan bij de Boeren en één hunner maakte de opmerking tot den heer Steyn, van Vlakpan, dat het beter is "rooinekken" te schieten dan te werken voor 4 shillings en 6 pens per dag! De tenten die daar door de Regeering gebruikt waren werden nu door den Vrijstaat genomen.

"De Filistijnen over u!"

Gedurende de volgende dagen waren de straten vol van bereden Boeren en plaatselijke rebellen, en zij namen alles waar zij de handen aan konden leggen, zooals huis goederen van afwezig. Ons werd ook aangezegd door de Vrijstaatsche ambtenaren, dat de eigendommen dergenen die vertrekken zullen gekonfiskeerd worden aan de Vrijstaatsche Regeering; wij wisten echter dat dit maar een klugspel was, maar intusschen werd alles vernield.

Passen en Doorgangen gestopt.

Vanhier, zooals ik zeide, gingen de Boeren naar Griquastad en Postmasburg, enz. Op die plaatsen werd dezelfde 14 dagen gegeven tot vertrek of anderzins en beloften van bescherming aan diegenen die blijven. Op Saterdag 25 Nov., 4 dagen vóór verloop van de 14 dagen gelaten aan de loyalen van Herbert en de andere plaatsen, gaf Kommandant Jordaan orders in de tegenwoordigheid van verscheidene menschen, ingesloten de heer Voss van Campbell, dat alle ponten gebruikt te Mazelfontein, 9 mijlen van Douglas, moesten vernietigd worden; beide rivieren daar waren toen vol en dus was de eenige weg naar de Kolonie voor de meeste menschen gesloten. De man die opzicht had over de vernieling der ponten was Scholtz, de rebellen-Kommandant van Griqualand West, dien wij ontmoetten 3 mijlen van Mazelfontein; de eenige drijfveer voor de vernieling was, zoover zichtbaar, vernielzucht; want geen Britsche macht zou ooit daar over gegaan hebben, de eene over de Oranjerivier was een kleine, en de andere over de Vaal was even geschikt voor het doel als de plaatselijke Douglas pont die gelaten was.

Passen uitgereikt en toen Ponten verwoest.

Op Zondag 26 Nov. hebben zij weer menschen en goederen gekommandeerd. Intusschen heeft Landdrost Perry van Griquastad orders ontvangen, had Jordaan om'passen te geven over Mazelfontein, wetende dat de ponten daar vernietigd waren; en toen de loyalen met vee, enz. daar kwamen moesten zij terug

keeren, terwijl anderen hunne levens waagden om bij driften door te gaan. De heer Booyesen kwam naar de rivier met zijn familie en schapen, maar was verplicht die terug te sturen, terwijl hij en zijne paarden overgingen. Toen Mevr. Booyesen te Campbell terug kwam werd bijna al de schapen van haar genomen, onder den naam van verbeurdverklaring, want de Boeren waren vertoerd over 't verlies van de paarden, al hadden zij passen om met hun vee te vertrekken, toch hadden de Boeren gehoopt dat de volle rivieren hen zou verhinderen met zooveel goed over te gaan. De heer Voss van Campbell stelde de zaak voor aan Landdrost Perry, maar te vergeefs.

Op Maandag 27 November vergaderden de gekommandeerde personen te Badenhorstfontein, waar geweren en ammunitie uitgedeeld werden, en zoo is gesticht het beruchte Sunnyside Lager, waarheen dat lager later verplaatst was.

Een Rebellen "Vreetlager."

In het Lager der plaatselijke rebellen hebben zij niets gedaan dan eten, drinken, en slapen; en men kommandeerde elken Zondag genoegzaam provisiën voor de geheele week, en dat natuurlijk van loyalen die alles moesten geven onder dreigementen. Daar de meesten die in het Lager waren armen waren die vroeger nauwlijks kost hadden om te eten dachten zij dat hun duizendjarig rijk nu aangebroken was, en daarom werd dit Lager gedoopt "Vreet Lager."

Wij vernamen dat diezelfde menschen tot Cronje zond om bescherming te vragen, daar hun opvatting van oorlogvoering was diefstal en rooverij en niet vechten.

Treurige toestand der Loyalen.

Alzoo gingen zaken voort tot Januari en de loyalen waren inderdaad gevangenen in het dorp of op hunne plaatsen, hadden niets te zeggen en werden gedurig bespied. Wij waren afgesneden van alle communicatie met de buiten wereld en het eenige oorlogsnieuws dat wij ontvingen was Boerenstories, nu en dan een nummer van de "Express," en het zoogenaamde officiële nieuws van den Land-

drost; in 't kort, volgens hunne berichten hadden wij het recht te denken dat alle Engelschen gesneuveld waren; maar gelukkig kwamen er nu en dan Kafferboodschappers door met een courant van Hopetown, en door alzoo hunne berichten met de onzen te vergelijken leerden wij tusschen de lijnen van hunne eigene leugentaal te lezen.

De eerste week van December vertrokken al de Vrijstaters en stelden een plaatselijken rebel, genaamd E Warden, aan in deze afdeeling als landdrost en hij trok in 't huis van den Magistraat en vernielde alle meubelen en huisgoed, ja zelfs de "bicycles" behoorende aan de familie. Wij verwachtten dagelijks om ontzet te worden, want wij ontvingen boodschappen van de gevechten tot aan Modderrivier en geloofden ze dadelijk. Ons landdrost was een dwaas zoowel als ongeleerd en ontving die post enkel om het feit dat hij een broeder had als Landdrost in den Vrijstaat.

Zeldzaam Nieuwjaars vuurwerk.

Op 1 Januari, 1900, hoorden wij tot onze groote vreugde kanongebulder en de rebellen die van Sunnyside ontvlucht waren kwamen in alle haast door het dorp, sommigen zonder schoenen en hoeden, met verwezen gezichten; sommigen op zadelloose paarden. Wij vernamen later dat zij sliepen in hunne tenten en hun geroofd Nieuwjaars-maal aan 't koken was toen zij gewaarden dat de eerste kanonkogel in hun midden viel. Omtrent 35 die omringd werden slaagden er in om twee Australiërs te dooden; van de rebellen is een tamelijk groote aantal gedood.

Dien nacht vluchtten de rebellen over de Vaalrivier en om 11 uur p.m. vertrok ook de landdrost met zijn familie, den volgende morgen was er een algemeen uittocht van rebellen families en allen gingen in een noordelijke richting. Wij trachten een paar ouden over te halen om te blijven, maar zij weigerden en zeiden dat zij dan allen zouden gedood worden.

Een tijdelijke Verlossing.

Op den middag van 2 Januari kwam Kolonel Pilcher in met zijn macht van 500 man en 5 kanonnen en maxims. Wij verwelkomden de troepen zoo goed wij konden en dachten wij waren voor goed verlost; en waren dus verbaasd toen Ko-

lonel Pilcher den volgenden morgen een vergadering bijeen riep en ons vertelde dat onze levens in gevaar zijn en ons aanraadde om samen met het kolon den volgenden morgen te vertrekken. Na wat nadenking besloten wij te blijven en liever naar ons eigendom en goed te kijken, daar wij die niet gaarne wilden laten plunderen.

Op 3 Januari omtrent 8 uur v.m. vertrokken de troepen met bijna al de overige loyalen; en daar de rebellen toen ook weg waren, was de plaats bijna verlaten. Op Donderdag 4 Januari kwam een groote getal vluchtelingen hier voorbij van Vrijburg; want sedert de Boeren hier kwamen gingen groote klompen van vluchtelingen hier door van Vrijburg, Barkly, Windsorton, Klipdam, enz. naar de Kolonie, en in de meeste gevallen hadden zij veel door te staan op den weg. Nu waren de driften weer doorgaanbaar, een menigte kwamen zonder iets door en moesten op genade leven. Als een regel mochten wij geen omgang hebben met de vluchtelingen, maar spraken toch somtijds met hen; de Boeren werden meer en meer streng en wilden eindelijk alles verkrijgen met dreigementen en zeiden openlijk dat de Oranje Vrijstaat alle eigendommen verbeurd zou verklaren van diegenen die hen niet ondersteunen wilden; onze woning zou bijvoorbeeld aan de Regeering behooren tot gebruik van den hoofd Landdros-klerk.

Folteringen der Vrijburgsche Loyalen.

Sommigen van de Vrijburg vluchtelingen werden naar Christiana gezonden, waar zij van de Transvaalsche regeering passen verkregen om neutraal tehuis te blijven; maar toen zij in Vrijburg terug kwamen dreigden de rebellen aldaar om hunne wapens neer te leggen en toen herriep de Transvaal die passen om de rebellen te plezieren. Wij hadden een gesprek met een man die den heelen afstand naar Christiana ging en weer hier voorbij kwam naar Hope Town.

Weer onder de Filistynen.

Op Vrijdag 5 Jan. namen Transvalers en rebellen weer besit van Douglas onder bevel van Veldkornet J. van Graan, van Potchefstroom. De heer Van Niekerk, over de Markt gaande werd schielijk omringd door rebellen en een zekere Van der Merwe dreigde hem te schieten, toen Van Graan tusschenbeide kwam.

Van Graan vroeg hem toen, aan wiens zijde hij was en hij antwoorde openlijk dat hij een Britsche onderdaan is. Na dat zij nog een weinig gesproken hadden zeide Van Graan, dat hij gezonden was om hem te arresteren; want de rebellen hadden klachten tegen hem gebracht naar het Spijfontijn Lager, maar hij zou het niet doen, daar hij niet loyaliteit aan iemands Regeering als een misdaad beschouwde. Deze man en een ander Transvaler waren de eenigen die ons gelijk gaven als recht gehandeld te hebben, de anderen beschouwden ons als misdadigers. De rebellen die ons vermoorden zouden indien zij konden, hadden allen schuld bij mijn echtgenoot en in vele gevallen hadden wij hunne families gevoed, en wij zijn niet de eenigen die zulk een ondervinding hadden.

De Rebellen erger dan de Republikeinen.

Wij werden altoos vriendelijk behandeld door Van Graan totdat wij eindelijk gearresteerd werden. Dienzelfden dag hoorden wij dat 500 Transvalers met kanonnen afgezonden waren door Cronje om Pilcher te ontmoeten, die zij spoedig hoopten in te halen, ten gevolge van de vrouwen en kinderen die bij hem waren, maar zij misten elkander. De Transvalers betreurden openlijk die verloren gelegenheid, maar ik twijfel of zij wel zoo makkelijk zullen overwonnen hebben als zij dachten daar Kolonel Pilcher de helft van zijn macht te Rooipan had gelaten, 18 mijlen van hier, en de Scots Greys waren te Marks Drift, 10 mijlen van hier; maar van dit wisten nog de rebellen noch de Transvalers.

Nieuwe Plundering.

Kort na het vooral op het Markt Plein orderde Van Graan dat Williams winkel moet geopend worden en gebood zijne burgers zich zelve te helpen, niettegenstaande dat de bezigheid het eigendom was van een overledene en onder zorg van een ander man. De voorraad goederen, ingesloten voer enz. werd geschat op waarde van £6,000, maar binnen een paar dagen was de winkel heermal leeg daar wagen vrachten gestuurd werden naar de plaats van den heer David Uys en naar verscheidene lagers rondom Kimberley, terwijl de rebellen het overige er van genooten. Zeer weinige bewijzen voor genomen goederen werd hier inge-

geven door de Boeren voor genomen goederen.

Gedurende de volgende week waren Transvalers en rebellen bezig vee te rooven van de loyale boeren en kaffers, ja alles wat hun hart begeerde; toch moet ik zeggen dat Van Graan niet altoos hiermede instemde, mar er bestond geen orde en hij moest bovendien orders van Generaal Kolbe, een Vrijstater, uit het Bloemfontein distrikt, uitvoeren. Intuschen was Landdrost Warden terug gekeerd van zijn vlucht en had zijn plichten weer herfat.

Gedagvaard wegens Loyaliteit.

Alles ging zoo voort en wij werden tamelijk met rust gelaten tot 12 Januari toen de heer Van Niekerk een dagvaarding ontving om voor den Landdrost te verschijnen op beschuldiging van onwilligheid om de wapens op te nemen. Een kopij er van volgt:—

Landdrost Kantoer, Douglas,
den 11 dag van January 1900.

In sake de Staat tegen M. van Niekerk,
Douglas.

Aan den genoemde beschuldigde
M. van Niekerk van Douglas.

Gij word bij deze verplicht om persoonlijk te verschijnen voor het Landdrost Kantoer te Douglas om 10 ure voormiddag en daar te vertoeven tot gij opgeroepen word om namens het Gouvernement van het Oranje Vrijstaat uwe beschuldiging te verantwoorden van onwilligheid om Krijgsdienst te doen.

Aldus gedaan te Douglas den 11 dag van
January 1900 door mij

E. M. WARDEN,
Landdrost.

N.B. De origineel hiervan is nog in ons besit waarvan bovenstaande een echte kopij is.

Van Pilatus naar Herodes.

Hij verscheen voor het Hof en zeide aan hen: volgens hun eigen proklamatie hadden zij geen recht om hem tot vechten te forceeren, en dat het een ongehoord iets is in de beschaafde wereld. De Landdrost antwoordde dat hij niets in de zaak kon doen, maar het zou rapporteeren aan het lager te Zoutpans Drift, 18 mijlen van hier. Wij hoorden niets verder er van tot Dinsdag 16 Januari, toen omtrent 8 uur v.m. een zekere Jacobus Burger, een rebel veldkornet met verscheidene manschappen kwam om mijn echtgenoot te arresteeren, en zeide dat hij binnen 10

minuten tijd, gereed moest zijn om met hen te gaan, naar het lager, en dat indien hij wou kon hij mij medenemen op zijn eigene verantwoordelijkheid en onkosten, daar het onmogelijk is om mij achter te laten terwijl het dorp bijna verlaten is en de toekomst zoo onzeker is.

Hij ging den heer Van Graan zien die met hem terug kwam en zeide: dat hij niets te doen heeft met het arrest, maar dat Kolbe zulks georderd had, doch dat wij een weinig tijd kunnen nemen om de noodige schikkingen te maken omtrent eigendom, bedienden, enz. Wij overhandigden onze huis-sleutels aan den heer Van Graan en mijn echtgenoot zeide aan hem daar hij een gevangene van hun Regeering is behooren zij zijn eigendom te beschermen, wat hij beloofde te doen. Hij liet ons toe om aan een loyalen man, genaamd Hacler, de zorg van ons huis over te geven; hij was dien tijd kreupel en kon dus niet gekommandeerd worden. Verder heeft de heer Van Graan beloofd dat 204 vogelstruisen die aan ons behoorden, en onder zorg van een jongen aan de andere zijde van de rivier waren, niet zouden genomen worden; en hij hield getrouw al zijne beloften aan ons. Omtrent half 10 uur werd een kar gestuurd om ons naar het Lager te brengen, omtrent 3 uren rijdens van hier, en daar het achterste bankje geen kussen had, hadden wij gelukkig een kombaars en kussen om op te zitten; wij namen ook twee klijne portmantaus en een handzak met alleenlijk noodige kleederen. Wij moesten haasten naar de kar en daar in de kookende zon wachten voor meer dan een uur lang vóór wij vertrokken, vergeseld van 10 gewapende rebellen, en de drijver, Mnr. Higgs, was ook een gevangene. Het Lager was te Zoutpans Drift, tegenover Taaiboschfontein, op de oever der Rietrivier waardoor wij gaan moesten.

In gevaren van Rivieren.

De rivier had een steile wal en was toen vol. Toen wy reeds bezig waren er af te gaan gaf een van de rebellen die voor ons uit reden zijn paard te drinken in de eenige en naauwe weg voor de kar. Onze paarden vlogen om en zouden ons in het diepste water geland hebben, indien de tuigen niet tot ons geluk braken. Met bijna onwillige hulp van de anderen kwamen wij echter veilig door. Wij gingen zooals wij best konden met die tuigen door de onbekende drift over

grootte klippen en het water door de kar spoelende, het was alles een wonder. Toen wij het Lager bereikten waren zij verwonderd dat wij geslaagd waren om door de rivier te komen. Den volgenden dag, toen de rivier wat gezakt was, werd een kar naar Douglas gezonden, maar keerde bij de rivier terug, daar zij het onveilig achtten over te gaan; maar natuurlijk onze levens waren van geen belang.

Op den weg dien dag vingen onze wachten alle paarden die zij onderweg zagen en namen ze mede naar het Lager.

“De Filistijnen over u!”

Toen wij genoemde plaats bereikten werden wij gezonden naar het huis van den heer David Uijs, de voorman der rebellen alhier; omtrent 45 minuten verder. Toen wij daar kwamen ontmoetten wij de heeren Voss, Kriel, Muller, Hutton, Pitout, Israel en twee zonen, Bartlett, Whitehead, allen van de Herbert Afdeling en allen gevangenen. Wij wachtten daar tot den volgenden morgen en werden toen naar het Lager gezonden.

Zoo als ik zei le gingen wij den vorigen morgen van Douglas en namen een weinig voedsel mede, maar kregen van hen niets tot 10 uur den volgenden morgen, en toen was het slechts een stuk vleesch dat wij moesten bereiden zooals wij best konden, het aan een spit bradende over het vuur. Geen enkel mes, vork, bord, pot, ketel, of kopje werd aan ons gegeven, en het laager was in een vuilen toestand, want elkeen slachte zijn schaaap bij zijn tent, kar of wagen en liet al het gemors daar liggen.

Leugens en gezindheid in 't Lager.

Vroeg in den namiddag kwamen sommige Transvalers hier aan en zij waren een verbetering op de rebellen. Een gaf ons wat meel en een ander thee van hun eigen voorraad. Het meel mengden wij met zout en water, kneedde het op een klip om een soort van koek ervan te maken. Sommigen van hen bezochten ons en vertelden van hun schitterende overwinningen en de duizenden van Engelschen die gedood zijn; gelukkig waren wij die stories al gewoon, want Mafeking was reeds dozijnen malen ingenomen en Maritzburg hetzelfde, Kimberley kon niet langer dan één week meer uithouden, enz. Een van onze partij ver-

heugde zich er over hoe hij den heer Rhodes onthoofden zou en het hoofd in zijn zaalzak zetten. Een ander verhaaltje was dat de officieren de Maxims op hunne eigene manschappen moeten draaien omdat zij niet vechten wilden; ook dat Engeland om vrede verzocht had, maar hunne voorwaarden waren vrijheid voor de rebellen, kosten van den oorlog, en dat de geproklameerde distrikten aan hen moesten behooren. Twee dagen later zeide een Engelsche Transvaler aan ons dat het een leugen was omtrent de Maxims.

Hoe zij hun Gevangenen mishandelden.

Laat in den namiddag werd het Lager verplaatst, 3 mijlen verder, en al de Herbert gevangenen werden in één wagen geplaatst, waarvan de tent was 6 voet bij 4. Het was bijna donker toen wij bij onze bestemming aankwamen vóór den nacht, maar gelukkig was er veel gras dat wij verzamelden om op te slapen, en wij dekten ons met de eene kombaars die wij per geluk medegebracht hadden. Sommige van de andere gevangenen hadden reiskombaarzen, en anderen hadden niets dan hunne kleederen die zij aan hadden; want als gevangenen verwachtten zij dat voor hen zou gezorgd worden. Wij konden ook zoo gefopt zijn geweest, maar de heer Van Graan zeide aan ons privaat, dat wij mogelijk naar Bloemfontein moesten gaan. Wij bemerkten dien avond dat onze wagen op de meest zichtbare plaats getrokken werd, zoodat als de Engelschen kwamen zij het eerst op ons zouden schieten. Dien nacht werd een wacht van 40 rebellen om den wagen geplaatst om 12 ongewapende slapende gevangenen te bewaken.

't Is een Strijd van Afrikaner tegen Engelsman.

Den volgenden dag, Donderdag 18 Januari, werden de mans een voor een onderzocht voor een Krijgsraad, bestaande uit Generaals Breytenbach en Kolbé, Kom. Hudson Republikeinen, en Kom. Scholtz; Veldkornetten Lötter, Burger, en Smit, rebellen. Elk gevangene werd beschuldigd van weigering om wapens op te nemen voor de Republieken en hun werd aangezegd dat het geen oorlog was tusschen de Imperiale Regering en de Republieken, maar een oorlog tusschen Engelschen en Afrikaanders, en als zoo-

danig is het noodig dat alle Afrikaanders met hen moesten medegaan. Allen hadden geweigerd wapenen op te nemen en moesten volgens orders met weinige uitzonderingen naar Cronjé gaan. De uitzonderingen waren twee oude mannen en de heer Israel en zonen, want laatstgenoemden waren niet Koloniaal geboren. De heer Voss, vrederechter, die ook niet in de Kolonie geboren is, moest met de anderen gaan, omdat zijn zoontje een rood lap aan de druiven-priël had gebonden om de vogels weg te houden en dat werd beschouwd als de Engelsche vlag! Van de twee ouden moest de heer Whitehead loopen den geheelen afstand terug naar Campbell van Zulani, een afstand van 30 mijlen; de heer Bartlett werd gevangen gehouden in het Lager tot het ontzet van Kimberley, toen hij in de algemeene verwarring een kans kreeg tot ontsnapping. De heer James Thomas, eigenaar van eene plaats in de nabijheid en die toen gevangen genomen is werd ook vast gehouden tot dat Kimberley ontzet werd. Al de overigen werden naar Cronjé gezonden. Aan diegenen met Afrikaansche namen werden allerlei beloften gedaan, indien zij den eed van getrouwheid wilden afleggen, waarvan zij verzekerd werden dat de Engelschen niets zouden te weten komen; en aan mijn echtgenoot zeiden zij: dat hij niet behoefde te vechten en naar huis kon gaan, indien hij slechts voor een tijd in het Lager wou blijven om de kommissariaat boeken te houden; maar wij lieten ons niet vangen met hunne mooie beloften, en wij wisten reeds wat de waarde van hunne woorden was.

Rebellen veracht door Transvalers.

De Transvalers betoonden geen consideratie aan de dwase rebellen die zij met verachting behandelden en "Griquas" noemden, en zoo vormden die een klein afsonderlijke kamp.

Dien nacht werden drie Kaffer meiden geslaan voor diefstal terwijl de geheele laager tegenwoordig was om het prachtige gezicht te zien; en vijf minuten later weerklonk de lucht met Psalmen en Gezangen.

Naar Cronjes lager.

Den volgenden morgen werd het Lager weder 5 mijlen verder verschoven naar Zulani, en die verschuiving hield aan totdat Kimberley ontzet werd en de

Republikeinen vluchtten. Op den middag van dezelfde dag werden wij op een ossen wagen geset en naar Cronjé gezonden. Niets werd ons verschaft dan meel en vleesch, en een weinig thee ontvingen wij van een Transvaler uit zijn eigen voorraad. Mijn echtgenoot kocht een ketel, enz. van de rebellen. 'n Ander rebel gaf ons twee vellen van pas geslachte schapen waarop wij sliepen, totdat wij te Petrusburg kwamen, waar wij een matras kochten. De kap van ons wagen had niet eens een zeil er over en wij moesten een oude zeil koopen tot gebruik. Wij werden naar Cronjés laager gezonden onder wacht van rebellen die ons zeer slecht behandelden, totdat wij beter behandeling eischten.

Op Zondag 21 Januari bereikten wij het rebellen laager van Koppies Dam, omtrent 12 mijlen van Kimberley. Daar ontmoetten wij een paar Vrijstaters die ons vriendelijk behandelden en ons een "Standard en Diggers News" gaf. Wij lazen het en vonden veel omtrent Boeren overwinningen, maar de beschrijvingen ervan waren zóó dat wij er goed nieuws voor ons konden uithalen.

Vroeg dien namiddag verlieten wij Koppies Dam en zagen een aantal lagers langs den weg en gingen niet lang daarna over de spoorweg lijn nabij spijfontein. Lang vóór zons ondergang waren wij op de plaats van den heer Bisset, Magersfontein. Dien nacht was het ons verboden vuren te hebben, omdat de Engelschen bezig waren Magersfontein te bombarderen, gevolgelyk hadden wij geen eten zedert dien middag. Wij gingen tot op een kleinen afstand van Cronjés Lager en kampeerden daar voor den nacht en kwamen den volgenden morgen voor zonop in dat beroemde Lager.

Barsche Behandeling door Cronje.

Bijna dadelijk werden de gevangenen naar Cronjes tent gebracht en moesten lang wachten eer hij verscheen. Zijn groete was: "Is dit di grote rebelle fan Grikwaland Wes?"—Eén van hen antwoorde: "Ons is gen rebelle ni."—"Wat is julle dan? Skelms?"—"Engelsche onderdane"—antwoordden zij erop. Hij vroeg toen hunne namen en scheen ontset toen zij Afrikaansche Vannen waren en vroeg toen of zij gewillig waren om te helpen vechten. "Neen," was hun antwoord en één zeide: "Gij hebt nog niet onze Regeering in handen en

kan ons dus niet tot vechten dwingen." Daarop zeide Cronjé. "Arme kerel! hij weet ni waarfan hij praat ni! Waar is julle Regeering?"—"In di Kaapstad waar dit altoos was," was het antwoord. "Wel," zeide hij, "ek sal ni met julle argumenteer ni," en vroeg daarop aan een voor een: of zij de wapens wilden opnemen, en toen zij geweigerd hadden, zeide hij: "Dan moet julle mar na Bloemfontein gaan om daar te blij tot dat di oorlog o'er is."—Dat was wat zij ontvingen van Cronjé van wien zij recht hadden verwacht!

Het Lager was gelegen omtrent half-veerwege tusschen Magersfontein en Jacobsdal, nabij de Modder Rivier, achter heuvels en zeker niet meer dan 5 mijlen buiten de Engelsche lijnen, en dat was het lager van waar Cronjé retireerde bij den optocht der Engelschen naar Kimberley.

Zonder kost afgescheept.

Te tien ure moesten wij op bevel in een open muilen wagen klimmen met ons goed. Intusschen hadden wij niets te eten of te drinken en wij waren reeds zonder voedsel sedert den vorigen dag. Wij waren gewillig kost te koop, maar de landstreek tusschen Douglas en Jacobsdal was een wildernis, tengevolge van de Boeren occupatie, en de plaatsen waar wij de noodige dingen misschien konden krijgen wilden onze wachten niet aangaan.

Omtrent 11 uur bereikten wij Jacobsdal en werden naar den tronk gebracht, toen de tronkbewaarder alle beurzen, zakmessen, enz. van de mans nam en wou hen opsluiten toen de landdrost klerk tusschenbij kwam, en zeide wij kunnen onder de boomen wachten tot dat de landdrost niet meer bezig was. Mijn echtgenoot wou mij naar een hotel nemen, maar moet verlof van den landdrost hebben om zulks te doen. Een brood werd toen aan ons gegeven en terwijl wij plannen maakten hoe er mede te werk te gaan, (want de messen enz. waren nog niet terug gegeven), kwam een man genaamd Liebenberg, een Transvaler die later in Prieska de rebellie verspreidde, en al de loyalen die hij krijgen kon gevangen nam toen hij uit Griqualand West met zijn kommando ging, en zeide: "Zij zijn niet tevreden, want nu dat zij brood hebben willen zij messen ook hebben; zij kunnen het met hunne tanden afhappen; en die menschen," zeide hij met een vloek, "behooren dood geschoten te worden." Wij vroegen om koffie waarvoor wij betaalden en toen lieten zij ons in een der cellen gaan om onze maaltijd te

genieten. Later verkreeg mijn echtgenoot verlof om mij te verzellen naar een hotel en noodige dingen te koop, maar profisies waren schaars. Suiker en koffie waren onverkrijgbaar, maar de winkeliers vrouw beloofde mij van haar eigene voorraad wat te geven. Zij was zeer vriendelijk jegens ons.

Om 1 uur kwam de wagen ons halen en wij werden naar een kommissariaat lager gezonden, 3 of 4 mijlen anderkant Jacobsdal. De vrouw die ons de koffie beloofd had dacht dat wij later zouden gaan dan wij gingen, en liet haastig de koffie bij haar huis halen en wij zagen den kleinen jongen hardloopen naar ons toe, maar onze wachten wilden niet eens stilhouden voor een oogenblikje dat wij de koffie konden ontvangen.

Net voor wij vertrokken zei Kommandant Lubbe, die zijn oog verloor te Belmont of daar ergens, aan den drijver: "Voor elken slag aan de muilen gegeven moet hij de sweep tweemaal achter laten slaan op den man met de Hollandsche van."

In Cronjés Lager hoorde ik een Transvaler zeggen: "Indien zij mij de zorg over die gevangenen geeft komen zij niet op hunne bestemming."

Jacobsdal één Hospitaal.

De Boeren pochten altoos op hunne weinige verliezen, maar Jacobsdal was één hospitaal: want byna elk huis had een Roode Kruis flag. Nadat wij bij het kommissariaat lager aankwamen moesten wij weder in een ossenwagen gaan. De Lager-Kommandant Fourie, een Vrystater, was zeer goed voor ons en gaf ons een weinig koffie en suiker van zijn eigen voorraad. Een paar uren later gingen wij voort onder zorg van twee wachten en in gezelschap van drie ander wagens. Twee broeders Boshoff hadden opzicht over de wagens en al vier waren vriendelijk jegens ons en gaven ons altijd de gelegenheid om iets te koop. De Kaffer bedienden die aan de wagens behoorden gaven ons altoos oorlogs nieuws wanneer zij de kans hadden en zij verschilden gewoonlijk van de Boeren verhalen.

Op weg naar Bloemfontein,

ontmoetten wij dikwijls kommandos die in de richting van Jacobsdal gingen, en door gesprekken af te hooren maakten wij op dat de zaken der Boeren niet in al te gurstigen toestand waren. Wij gingen naar een paar plaatsen tusschen Jacobsdal en Bloemfontein en werden vriendelijk ontvangen.

Op Woensdag den 24sten Januari bereikten wij Petrusburg, een kleine dorp; den volgen-

den Vrijdag kampeerden wij buiten Bloemfontein en gingen het binnen op den volgenden morgen.

In den Tronk te Bloemfontein.

Wij werden naar de Politie Statie gebracht, waar onze namen opgenomen werden en vanwaar de ses mannen naar den Nieuwen Tronk gezonden werden; ik ging naar vrienden. Van uit de gevangenis schreven al de gevangenen aan den President met bijzonderheden van hun geval, welke voor den Uitvoerende Raad gelegd werden. Bij den tronk waren nog 5 politieke gevangenen van de Herbert Afdeling, namelijk twee broeders Van der Linde, van Modder Rivier, en drie broeders Cawood, allen beschuldigd van onwilligheid om de wapens op te nemen voor de Republieken. Ware het niet door privaten invloed, dan zouden onze gevangenen en de Cawoods waarschijnlijk niet gelost zijn geweest vóór het einde van Juni te Waterval.

In den Bloemfonteinschen tronk waren omtrent 40 Engelsche politieke gevangenen, beschuldigd van verschillende misdaden, en ook krygsgevangenen die van tijd tot tijd naar Pretoria gezonden werden.

Van Staats ambtenaren in hun private hoedanigheid, en andere personen ondervond ik veel vriendelijkheid en toen ik met hen sprak omtrent mijn gezelschap was het gevolg van de brieven die voor den Uitvoerenden Raad gelegd worden dat wij over de grenzen moesten gezet worden te Lorenzo Marques. De twee broeders Van der Linde konden kiezen tusschen politie diensten te doen of gevangenen te blijven, en zij kozen het laatste; zij werden gevangen genomen te Modderrivier in November of December en zij werden met de meerderheid der gevangenen naar Waterval gezonden, een paar uren vóór de Engelschen in Bloemfontein kwamen, en werden daar losgelaten tegen het einde van Juni. Zij kregen geen al te best voedsel, 1 lb. vleesch per week voor elk persoon, mielie pap, en brood drie malen per dag en bijna ondrinkbare "koffie." De Engelschen te Bloemfontein waren echter goed voor hen en zonden hen nu en dan wat lekkers te eten.

Bloemfontein in zoete Droomen.

De meerderheid van de Bloemfonteinsche inwoners hadden nooit verwacht dat de Engelschen de stad zouden bereiken en zij twijfelden niet aan den val van Kimberley, Ladysmith, en Mafeking. De gevangenen wisten gewoonlijk beter, daar er bijna elke dag een paar van verschillende kanten in-

kwamen en hun aldus het nieuws gaven van de buitenwereld.

Op Weg naar Delgo.

Vroeg in den morgen van 6 Feb. vertrokken wij van Bloemfontein per trein met passen naar Komatie-Poort op de Portugeesche grens, onder bewaking van twee wachten. Gedurende den oorlog gingen de treinen niet bij nacht door en indien wij geen vrienden, geld, of wijze van geldverkrijging hadden zouden wij het maar moeielijk gehad hebben; want wij werden in den trein gezet zonder te zorgen dat wij voedsel hadden; indien wij niet voor ons zelven zorgden moesten wij 3½ dagen zonder kost blijven. De tronkbewaarder, O'Mulligan genaamd, was zeer vriendelijk gezind jegens al de gevangenen en maakte alles zoo aangenaam mogelijk voor hen.

Onderweg naar Pretoria hoorden wij van een ander Boeren overwinning waar 11,000 Engelschen zouden gesneuweld zijn. Het nieuws was aan de staties opgeslagen.

Wij bereikten Pretoria op den 7den Feb. en daar zou eene heele gezelschap gevangenen naar Waterval gezonden worden, ware het niet om privaten invloed te Pretoria. Staatssecretaris Reitz erkende dat zij geen recht hadden om ons gevangen te nemen, maar legde ook nadruk op de Hollandsche vannen, als of dat een reden is om een land verrader genoemd te worden.

Den volgenden avond werden wij op den trein gezet naar Middelburg, waar wij op 9 Feb. aankwamen. Onze wachten lieten ons toe om naar de stad te gaan, waar wij vrienden hadden. Door private personen in Vrijstaat en Transvaal werden wij vriendelijk behandeld, maar van de Regeering ontvingen wij niet eens het recht dat ons toe kwam.

Denzelfden namiddag begonnen wij onze reis naar Lorenzo Marques; de trein hield stil te "Waterval Onder" voor den nacht, en den volgenden morgen om 8 uur hervat ten wij onze reis.

Op de Grens.

Omtrent 3 uur n. m. bereikten wij Komati Poort, de laatste statie op Transvaalsch gebied. Daar werden beiden gevangenen en goed onderzocht. Wij kochten vele "Standard Diggers News" onderweg, en een van 22 Januari werd van ons genomen en de anderen mochten wij behouden. Het genoemde nummer wilden wij gaarne behouden als ten curiositeit van de wonderbare verhalen er in, maar dien zelfden namiddag werd het telegram te Komati Poort ontvangen om het ons te ontnemen.

Te Delgo.

Te 6 uur n. m. op 10 Feb. bereikten wij Lorenzo Marques, waar wij 13 dagen moesten blijven, wachtende op een boot, en waar wij later in kennis kwamen met 4 andere ex-gevangenen uit de Bloemfontein gevangenis. Malaria koorts was toen daar heerschend, maar behalve één niet erg geval ontkwam ons gezelschap heelmaal daaraan. De Engelsche Konsul deed alles wat hij kon voor ons en het was daar dat wij hoorden van het goed nieuws dat Kimberley ontzet was.

Op 22 Feb. gingen wij van Lorenzo Marques naar Durban op een Fransch koopvaardij-schip, dat was het eerste schip sedert wij er aankwamen; maar al was het niet zoo verkieslijk, vertrokken wij echter uit begeerte om de plaats te verlaten.

Vrijdag nacht, 23 Feb., bereikten wij Durban, of liever de Baai; maar wij konden niet landen zonder een pas van den Kommandant, Kaptein Scott, van de "Terrible." Maandag gingen wy van de boot; wij waren te laat voor de Kaapsche boot en moesten te Durban blijven voor 8 dagen. Daar hoorden wij van Cronjés overgave.

Vermakelijke Leugens.

Wij kregen hier verscheidene uitgaven van de "Standard and Diggers News" tot ons vermaak. Een zeide dat van Cronjé geen nieuws ontvangen is voor eenige dagen, maar dat hij de bewegingen der Engelschen bestudeert. Een ander vermeldde officieel, dat Cronjé omringd is, maar tijding heeft gezonden per heliograaf, dat hij volop ammunitie en provisie heeft; hij heeft verder een sterke positie en kan uithouden tot hij hulp van buiten krijgt. Een van 28 Feb. sprak van eene dankdag op Majuba-dag voor al hunne overwinningen en hoe tevreden de President was met de vooruitzichten; maar geen enkel woord van Cronjé.

Op 5 Maart vertrokken wij met de "Umvoti" naar de Kaap die wij vroeg in den morgen van den 8sten bereikten, juist 7 weken en 2 dagen van den dag dat wij Douglas verlieten; maar wij hadden niet kunnen denken dat het Mei zou wezen vóór wij thuis kwamen.

Terug Huiswaarts.

Wij waren in Hope Town toen wij hoorden van eene beweging naar Douglas, zoo haasten wij ons over de rivier om met de ontzet kolom mede in te gaan. Wij gingen met hen tot bij Rooipan, een plaats 18 mijlen van Douglas, waar wij 3 dagen bleven. Op Zondag 20 Mei ging het grootere gedeelte

van den kolom naar Douglas en vroeg op Maandag morgen maakten wij ons gereed om te volgen. Omtrent 2 mijlen van Douglas bemerkten wij eenige rebellen aan de andere zijde der rivier en de kanonnen begonnen op hen te schieten. De rebellen vluchten gelukkig en lieten alles achter, zelfs versch geslachte schapen. Zij hadden groote plannen van vernieling, want dynamiet werd gevonden; maar gelukkig werden die verwijderd. Zoo is Douglas ontzet op 21 Mei, na 6 maanden en 6 dagen Boeren en Rebelle Regeering.

Alles verwoest en geplunderd.

Alles was natuurlijk in verwoesten toestand met die plundering. Winkels hadden niets, Cummings winkel werd geplunderd op order van Kom. Jordaen; die van Williams door Feldkornet, later Kom. Jan Van Graan, van Potchefstroom. Blanckebergs winkel is ook van alles ontfroefd, op bevel van Generaal Breytenbach, van Potchefstroom. Alle huizen waren geplunderd en vernield en de meeste meubelen waren heelmaal verwijderd. Onze woning was inderdaad de eenige die verschoond bleef, behalve dat ons voeder en geweer weggenomen waren. De heer Hasler had nog opzicht er over.

Toen de loyale vrouwen aan Rechter Hertzog vroegen, waarom de plundering toegelaten werd, was zijn antwoord: "Het is oorlogstijd en het moet verwacht worden dat wie niet voor ons is tegen ons moeten zijn."

De Verlossing niet te vroeg.

Griqualand West werd ontzet toen de nood reeds hoog geklommen was, want indien het 14 dagen langer duurde zou alle voedsel en vee van de plaats ontfroefd geweest zijn; reeds was er veel ellende onder loyale families aan de anderzijde der rivier.

Het kantoor van mijn echtgenoot was in een akeligen toestand, gelukkig was zijn "safe" nog onaangeroerd. Wij hadden 5 morgen grond in gebruik; alles werd er van verwijderd wat kon genomen worden, en daarna joegen de rebellen hun vee er in.

De volgende dagen werden gebruikt door de inwoners om te zoeken naar hunne goederen; alles dat gevonden werd, werd naar het Magistraats Kantoor gebracht die op een winkel geleek.

De rebellie is bijna ten einde; onze gevangenis is vol rebellen, ingesloten de Kommandant van Griqualand West, de Landdrost van Klein Bloemfontein, zooals Douglas ver-

doopt werd, door den beruchten Veldkornet Lotter, van Campbell.

J. VAN NIEKERK.

Douglas.

Herbert, Griqualand West.

BYLAGE.

KOMMANDEER LIJS.

VOOR HET DISTRIKT HERBERT.

Uit naam van zijn Ed. Den Hoofd Kommandant van den Hoofd Laager van den O.V.S., C. J. Wessels worden de volgende Burgers voor de laatste maal onmiddellijk opgekommendeerd met paard, zadel, en toom, geweer en ammunitie met drie dagen mond provisie en ingeval bij ontslag van den persoon dan zal de zoodanige verplicht gehouden zijn om te geven zoo als rijpaarden, zadel, wagens, ossen, mond provisie, en verder alle noodige Artikelen die benoodigd zijn voor het Kommando Laager van 't Distrikt Herbert. En verder worden de onwillige strengelijk gewaarschuwd om op te merke dat in Natal veertig personen dood geschoten zijn die onwillig waren tot den Krijgs Dienst van den O.V.S. en de Wet zal van Kragt wezen en onmiddellijk uitgevoerd worden dadelijk van dat de stroom van den Oranje Rivier zal zijn ingenomen.

Bij Order,

van den Hoofd Kommandant.

C. J. Wessels.

Badenhorst Fontein.

December 12, 1899,

Deze kopy was geteekend door 4 getuigen.

Nog een Dame.

Tweede getuige van Douglas.

De tweede getuige die wij van Douglas oproepen is een Engelsche dame, die bij een Afrikaansche boerenfamilie te huis was gedurende den opstand en nu hare bevindingen meedeelt.

ZES MAANDEN ONDERVINDING VAN TRANSVAALSCHER REGERING.

Vlak Pan Douglas,
Griqualand West.

Ik verbleef bij den heer en Mevr. Steyn op bovengenoemde plaats gedurende 18 maanden, en weet gevolgelijk alles dat ge-

beurde in 't Herbert District sedert de oorlog verklaard is. Alles dat ik ga schrijven omtrent de behandeling die loyalen hier ontvingen kan bevestigd worden door den heer. en Mevr. Steyn, en ik hoop dat gij dit schrijven publiceeren zult.

De plaats is gelegen Noord van de Vaalrivier, omtrent zes mijlen van Douglas. Op 15 November, 1899, kwamen ongeveer 200 Vrystaters en rebellen Douglas binnen en proklameerden dat het geheele Griqualand West Vrystaatsche gebied is, behalve Kimberley en vier mijlen er rondom. U zal wel gehoord hebben dat alle Regeerings ambtenaren geboden werden dadelijk te vertrekken, niettegenstaande de Boeren de twee ponten te Maselsfontein hadden onbruikbaar gemaakt. In de voorgelezen proklamatie werd een belofte gedaan om aan al de loyalen passen te verschaffen om over de Oranje rivier te gaan indien zij er om verzochten binnea de veertien dagen, en dit werd duifelijk bekend gemaakt dat geene acht zou geslagen worden op daden ten gunste van de Ryks Regeering die vroeger plaats hadden. Niettegenstaande deze belofte, toen de oudste zoon van den heer Steyn om een pas vroeg op 17 Nov., werd het hem geweigerd en hij vertrok den volgenden dag zonder een. Zijn broeder die een pas ontvangen had vertrok op den 17den. Eenigen tijd later hoorden wij dat de pas geweigerd werd omdat een bericht hen bereikt had dat hij een spioen was; maar dit bericht was heelmal onwaar, daar hij slechts nu en dan depêches overbracht.

Den volgenden dag, Zondag, 19de November, kwam een buurman van den heer Steyn, Jacob du Plessis, hierheen om de twee oudste zoons te kommandeeren om te vechten en toen hij ontdekte dat zij weg waren kommandeerde hij paarden of beesten, die de heer Steyn weigerde te geven. Niets van belang gebeurde tusschen 19 Nov. en 12 December, toen Philippus Booisen kwam met een geschreven order om 50 slachtschapen te kommandeeren, maar dat werd hem ook geweigerd. Deze orde die geteekend was, al was het alles in één handschrift, door Hoofd Kommandant Wessels, Kommandant J. J. Scholtz, en Veldkornet Lotter, dreigde dat zoo spoedig als Oranje rivier geproklameerd is door den Vrystaat zullen allen die weigeren zich bij de burgers aan te sluiten dood geschoten worden.

Een paar dagen later kwam Assistent Landdrost de Kok hier voorbij van Douglas naar Barkly; hij kommandeerde 20 gerven

voer, welke hij later aanbodde te betalen. De heer Steyn weigerde het geld te nemen en vroeg een Quitantie in plaats daarvan, maar beiden werden toen geweigerd, en De Kok bezigde zeer beleedigende taal tegen den heer Steyn, en zeide: dat hij het recht had hem dood te schieten waar hij toen stond. Daar hij vergezeld was door twee gewapende mannen moest de heer Steyn die behandeling gedwee ondergaan. Na de Koks vertrek werd zijn plaas als Landdorst ingenomen door E. M. Warden, een geregistreerde kiezer van het district, die toen in het Magistraats huis ging wonen en wiens dochters toen in de Douglas straten reden met een "bicycle" van des Magistraats vrouw.

Op 29 Dec. kwam de eerste verzending van Vryburg Vluchtelingen hier door, en toen zij Douglas bereikten werden al de kisten, enz. doorzocht voor geweren en ammunities.

Intusschen hadden de rebellen een lager gevormd te Sunnyside, omtrent drie uren afstand van Douglas, in de richting van Belmont. Daar, op Nieuwjaarsdag, werden zij verrast door troepen van Belmont, en het lager werd heelmaal opgebroken. Velen werden gevangen genomen en er waren ook vele dooden en gewonden. Dien avond vertrok Warden en zijn familie van Douglas en zij slipeen dien nacht in het veld. Vroeg op den morgen van 2 Jan. kwamen zij hier aan en hij vroeg om plaats voor zijn vrouw en dochters bij Mevr. Steijn, die, niettegenstaande zij onwillig was om iets met hen te doen te hebben, eindelijk toestemde dat zij mogen blijven op voorwaarde dat zij al den tijd in één kamer blijven. Daar dit niet wenschelijk was vertrokken zij, maar Warden zeide uitdrukkelijk dat hij weer zou terug keeren naar Douglas, waar de rebellen zouden halt houden. Zij dachten echter beter er over toen de troepen Douglas naderden, want toen de troepen er kwamen was geen enkel rebel te zien.

De troepen verlieten Douglas op 3 Jan., vergezellende de loyalen naar Belmont. De eenige loyale menschen die op het dorp bleven waren Mr. en Mevr. Van Niekerk en Mevr. Schreiner, wier echtgenoot, Sergeant Schreiner, te Mafeking was. Laat in den namiddag van dien dag kwam een tweede bezending wagens van Vrijburg aan. Op één open wagen waren niet minder dan 33 mans, één waarvan gevaarlijk ziek was aan de malaria koorts, en daar er geen ruimte was voor hem om te liggen moest hij rechtop zitten. De heer Steijn bood hem een kamer

aan voor den nacht, waarvan hij eindelijk gebruik maakte, maar den volgenden morgen was hij te ziek om voort te gaan en is seiert toen hier gebleven. Enige dagen lang was zijn koorts tusschen 103 en 105 graden en eenmaal dachten wij dat hij sterven zou; hij werd echter langzamerhand beter en was spoedig op.

Op 5 Januari keerden de rebellen terug naar Douglas en waren bijzonder er op uit om aan allen te zeggen dat zij "uit hun eigen" weg gingen en niet omdat zij de troepen vreesden! Hun getal werd vermeerderd door omtrent 80 Transvaalsche burgers wier verschijning in het district het begin was van zeer strenge behandeling der loyale onderdanen.

Op 6 Januari vertrok de heer Steyn te voet naar Hopetown om te ontvluchten aan arresteering, omdat hij niet de wapenen wou opnemen. Op 11 Jan. kwamen drie der rebellen naar de plaats met een geschreven order van Kommandant van Graan, kommandeerende 40 paarden. Die mans zaten met geweer in de hand en toen Mevr. Steyn hen vroeg die op zijde te zetten weigerden zij. Zij namen drie paarden mede naar Douglas.

Op 12 Jan. kwamen 18 gewapende mannen geleid door Kom. van Graan, hierheen uit en de Kommandant in naam van de Transvaalsche Regeering, eischte al het vee van de plaats, nemende drie paarden mee zich.

Op Zondag 14 Jan. werden omtrent 40 Britsche onderdanen gearresteerd in het Campbell district op verschillende beschuldigingen. Kommandant van Graan zeide later aan ons dat sommigen schuldig waren aan boodschappen gezonden te hebben, anderen omdat zij weigerden om wapens op te nemen tegen hun eigen Regeering. Zij werden verscheidene dagen bij het lager te Sulani gehouden, nabij de plaats van David Uys; toen werden zij, naar wij vernamen, naar Scholtz Nek genomen. Daar kwamen de heer en Mevr. Van Niekerk bij hen, en zoo werden zij samen als gevangenen weggezonden; onder hen waren ook de heeren R. D. Voss, Vrederechter, en Jonathan Kriel, van Campbell; zij moesten naar Bloemfontein en Pretoria gaan, van de anderen konden terug gaan naar huis.

Op Zondag 21 Jan. kwam Kom. van Graan en kommandeerde van Mevr. Steyn 150 slachtschappen, om naar Campbell gezonden te worden voor de families der rebellen, en op den volgenden morgen werden zij verzonden.

Februari 1 kwam Kom. van Graan weder

met 9 gewapende mannen om 200 slachtschapen te kommandeeren en ook paarden. Laat dien namiddag kwam hij weder aan op weg naar Campbell, en was vergezeld van den heer Coetzee en een van de rebellen, David Uys. Wij vernamen dat de heer Coetzee speciaal gezonden was door de Transvaalsche Regeering om navraag te doen omtrent de strooptochten die plaats hadden gehad in Griqualand West, en dat hij te Campbell verwachtte Hoofdrechter Hertzog van Bloemfontein te ontmoeten voor een dergelijke doel (Hier moet gezegd worden dat die man in het lager aangesteld is geworden als "Hoofdrechter" en als zulks altoos van gesproken werd.) De heer Coetzee zeide aan Kom. van Graan, in tegenwoordigheid van Mevr. Steyn, dat hij slechts 100 schapen nemen moest en haar goede karparden en slachtschapen moest laten voor haar eigen gebruik. Den volgenden dag keerden zij weder naar Douglas. Mevr. Steyn had aan hen gezegd dat, wat zij ook moest doorstaan, zij zou getrouw blijven aan hare Regeering, waarop Uys zeide op spottenden toon: "En waar is uw Engelsche Regeering nu, Mrs. Steyn?"

't Zal hier recht wezen te zeggen dat al nam Kom. van Graan vee weg, toch waren hij en de Transvaalsche burgers zeer vriendelijk, en verzekerden Mrs. Steyn dat zij niet zou mishandeld worden.

Op 3 Februari werden wij bezocht door den heer Wasserfal. Hij is een oude vriend en buurman van Mevr. Steyn, maar nu waren zij aan tegenovergestelde kanten, want zijne sympathie was geheel met de Transvaal, al hielp hij hen niet. Hij vertelde dat hij de vorige week te Sulani bij 't lager was en daar zeiden vele kommandanten en veldkornetten, dat zij plan hadden des heeren Steyns eigendom verbeurd te verklaren, daar hij het district verlaten had. De oude man zelf had niet te beste behandeling ontvangen, want Uys had zijn wagen en span ossen—al wat hij had—gekommandeerd. De heer Wasserfal zeide aan jongen Elbert Steyn, dat Cornelius Faber, van Fabers Puts, twee Koedoes geschoten had—verboden wild. Bijna elken dag waren de rebellen bezig springbokken te schieten op des heeren Steyns gronden, zelfs een klompje dat hij hield in zijn kamp.

Op 6 Februari kwam Hoofdrechter Hertzog hierheen, terugkeerende van Grikwastad naar Douglas. Mevr. Steyn vertelde hem hoe zij behandeld werd, maar zijn eenig antwoord was: "dat het oorlogstijd was en die hen niet wilden helpen moeten niet klagen omtrent behandeling." Hij maakte verder

aan ons bekend dat een ander proclamatie straks door de O.V.S. Regeering zou uitgegeven worden, waarna de loyale onderdaanen nog één kans zullen hebben om weg te gaan. Diegenen die besluiten om te gaan zullen verzonden worden in karren en wagens over de Riet en Modderrivieren, tot een redelijken afstand van de Britsche troepen. Die afstand zouden zij verplicht zijn te loopen en daarom zullen zij niet veel met zich kunnen medenemen. De geleerde heer verklaarde ook dat zulke vluchtelingen niet tot in het Britsche kamp kunnen gebracht worden, al gaan zij onder een witte vlag, want "de Britsche troepen respecteren niet de witte vlag." Die loyalen die verkiezen achter te blijven zullen verplicht zijn de burgers te helpen of elk kwartaal een boste te betalen aan de O.V.S. Regeering.

Op 9 Few. werd Mevr. Steyn bezocht door haar ouden buurman, den heer Nicholson, van Draai Hoek, die in zijn 77ste jaar is. Het volgende is een verhaal van zijn behandeling:—op 31 Jan. kwamen 5 rebellen hem zien, zij vroegen hem om over de rivier te gaan naar de plaats van Uys, daar de kommandant hem weuschte te zien omtrent paarden die van hem genomen waren, en zij beloofden dat hij slechts een paar minuten behoefde te blijven. Vervolgens ging hij, vergezeld door zijn twee schoonzoons. Toen zij over de rivier waren werden zij ontmoet door 25 rebellen, die aan hen zeiden, dat zij gevangenen waren en naar het lager moesten gaan. Dit was laat in den namiddag en zij hadden hun huis verlaten zonder voedsel of overige klederen. De paarden konden niet door het zand trekken en het geheele gezelschap moest in het veld blijven zonder voedsel of kombaarsen. De heer Nicholson vroeg om een vuur, maar de rebellen zeiden, zij durfden niet, daar de troepen dan zien konden waar zij zijn. Laat in den nacht toen de koude ondraaglijk werd gingen de heer Nicholson en zijn schoonzoons een afstand van de rebellen en maakten een vuur. Toen de dag aanbrak konden zij zien hoe de rebellen naar hen zochten en toen zij hen vonden waren zij zeer onbeschaamd. Toen zij in het lager kwamen werd de heer Nicholson voor drie generaals gebracht, en werd toen toegelaten naar huis terug te keeren, na een belofte om stil op zijn plaats te blijven en niet tegen hen te werken. Een stuk rauw vleesch en meel werd toen aan hen gegeven nadat hij 24 uren zonder kost was.

Op 10 Feb. kwam de heer Visser van Langlaagte, nabij Schmidts Drift, en bracht den nacht hier door. De heer en Mev. Steyn

hadden hem gekend voor de laatste drie jaren, en wisten dat hij een man was op wiens woord ten allen tijde kon gerekend worden. Hij is een van diegenen die geforceerd werden om naar het lager te gaan tegen hun wil, maar hij werd 6 malen gekommandeerd. Na verscheidene malen gekommandeerd geweest te zijn en geweigerd te hebben, zeide men aan hem dat indien hij een wagen en span ossen gaf, zou hij verschoond worden. Hij gaf het, doch binnen 14 dagen werd hij wederom gekommandeerd en moest toen inwilligen. Hij vertelde ons dat er vele loyalen waren in het lager te Sulani—niet juist gevangenen, maar zij werden nochtans opgepast. Onder hen waren sommigen die tevoren gearresteerd en gelost waren en toen weer gearresteerd en in het lager werden gehouden, maar hun is een belofte uitdrukkelijk gedaan, dat zij geene wapens behoeven te dragen. Doch niet-tegenstaande dit, werden geweren in hunne handen geforceerd toen er op een nacht een alarm was dat de troepen aan het naderen waren; maar twee van hen wilden niet ingeven en wierpen de wapenen telkens neer. Hiervoor moesten zij voor den krijgsraad verschijnen, maar zij konden bewijzen dat zij Britsche onderdanen waren, en werden dus toegelaten naar huis terug te gaan. Op 20 Feb. zond Kom. Van Graan twee rebellen om 18 ossen te kommandeeren. Zij waren zeer brutaal en wisselden harde woorden, maar Mev. Steyn wilde niets geven. Den volgenden dag kwam weder een ander rebel met een geschreven order tot kommandeering van 10 ossen, wagen en alles volmaakt. Mev. Steyn had dit echter verwacht en had met dagbreek een getrouwe jongen met het vee naar een dikke bosch gezonden. Sedert dien dag werden wij met rust gelaten, aantoonende dat Cronjés overgave en het ontsiet van Kimberley goede uitwerkingen hadden.

Ten slotte mag ik zeggen dat dit een verslag is van wat in onze onmiddelijke nabijheid gebeurde. Te Campbell waren de rebellen erger van gedrag, kommandeerende £600 aan goed van eene weduwe en toen zij weigerde dreigden zij haar te zullen schieten.

Voorgaande verslag werd, met uitzondering van een paar veranderingen, gepubliceerd in de "Cape Times" van 19 April. Ik zond het van hier op 24 Maart met John Turner, Mev. Steyns broeder, die de vorige nacht doorkwam, van een plaats nabij Belmont en hij bracht ons kranten en brieven—de eerste brieven sedert 14 Nov. Hij vertrok

weder voor zononder, vergezeld door den heer Green, tevoren vermeld, die niet tevoren kon weg komen. Dien tijd verwachtten wij elken dag hulp en beschouwden het gevaar als voorbij—maar wij waren echter verkeerd, zooals het volgende aantoonen zal. Voor verscheidene weken werden wij zoo gelaten, al regeerden de rebellen te Douglas. Wij konden slechts nieuws krijgen in het geheim van de andere zijde, want wij werden altoos verdacht; een dag werd Elbert Steyn terug gezonden toen hij hout ging zoeken omdat men hem in eene verdachte nieuwsrichting meende te vinden.

Wij werden nu schaars van voedsel stoffen maar hadden echter genoeg vleesch en melk. Wij moesten koren malen in een koffiemolen om brood te kunnen maken, en waren dikwijls zonder suiker en koffie wegens onmogelijkheid zulks door een natural te laten brengen van Mev. Steyns vader.

Op 29 April kregen wij een krant bevattende de Lord Methuens proklamatie, belovende verzachtende behandeling aan alle rebellen die hunne wapens nederleggen vóór 6 Mei. Mev. Steyn wenschte dit aan de rebellen dit te weten komen, hopende daardoor levens aan beide zijden te sparen, en toen zij om mijn raad vroeg, dacht ik hetzelfde. Mev. Hofmeyr van Campbell was hier dien dag en beloofde de krant met haar mede te nemen en de proklamatie publiek te maken, hetwelk zij deed. Den volgende dag zond Mev. Steyn aan de rebellen te Douglas een boodschap door zekeren Oberholster, en op 1 Mei kwamen twee rebellen hierheen. Het was duidelijk uit wat zij zeiden dat zij niets dachten van de proklamatie; inderdaad was hun sprake dat het een ander laage list van de Engelschen was die, ziende dat zij overal het onderspit delven, nu de rebellen willen omkopen tot nederlegging van wapens. Die twee zeiden tot ons in het geheim dat Lord Roberts een gevangene is te Pretoria en dat Cronjé en al zijn manschappen veilig terug zijn in den Vrystaat, want de Duitse Keizer had zijn voet er op gezet dat Engeland ze vrij laten moet. Het eenig geoylog van Mev. Steyns pogingen tot plicht was dat een wacht van 4 man geplaatst werd om des nachts en 's daags het huis te bewaken. Dit heeft echter Mev. Steyn niet weerhouden van berichten te zenden. Wanneer wij iets van belang hoorden schreven wij het op papier hetwelk Mev. Steyn dan in het kussen van de zaal zette, en dan stuurt zij Elbert om naar missende vee te zoeken en hij rijdt dan naar de wachten en vraagt of zij hen gezien hadden; nu wat geselschap gaat hij dan weer voort, zoodra

hij uit gezicht is gaat hij naar kaffers nabij de rivier die dan met het bericht verder gaan. Dit werd dikwijls gedaan zonder ontdekking.

Op 10 Mei zond Warden, de rebellen Landdrost van Douglas, een order, kommandeerende 100 schapen. Ik sluit een kopij er van in en zal opmerken dat hij dreigt die met geweld te zullen halen indien Mev. Steyn ze niet zendt. Mev. Steyn liet slechts weten, dat zij het niet zenden zou en wij wachten toen af wat gebeuren zou.

Op 11 Mei arresteerde de rebellen den heer Wayland van Avoca, een oude man van bijna 80 jaren, op beschuldiging van proklamatie verspreid te hebben. Hij werd naar Griquastad genomen en was voor een nacht in den tronk. Landdrost De Jong beloofde hem naar Pretoria te zenden voor een rechtvaardig verhoor, maar gedurende den nacht kwam tydig dat de weg naar Transvaal opgeblokt was door troepen, zoo werd de oude heer toegelaten naar huis te gaan.

Maar wij hoorden dat Elbert Steyn ook zou gearresteerd worden liet zijn moeder hem voor eenige dagen in het veld wonen totdat het gevaar over was.

Vóór zonsopgang op 14 Mei kwamen 6 gewapende rebellen hierheen voor de schapen. Mev. Steyn was ziek en vroeg mij om met hare dochter naar de kraal te gaan om de schapen te tellen en met de manschappen te spreken. Ik ging toen met potlood en papier, en vóór iets verder te doen vroeg ik om hunne namen. Zij waren verbaasd, maar gaven ze, en ik schreef dezelve neder in hunne tegenwoordigheid. Toen vroeg ik of zij zich nog herinnerde van de komst van Rechter Hertzog. Toen zij zeiden dat zij hem nog herinnerden ging ik voort: "Wel, Rechter Hertzog zeide aan Mev. Steyn in mijne tegenwoordigheid, dat meer dan haar deel van haar gekommandeerd is, en dat indien een poging gemaakt wordt om meer te krijgen moet zij het niet gewillig geven. Verder zeide hij, dat de O. V. S. Regeering niet zal verantwoordelijk zijn voor wat meer genomen wordt, maar wel diegenen die ze nemen;" en voegde ik er bij "u moet onthouden dat er geen enkel Transvaal of of Vrystaatsche burger in het geheele district is; gij zijt allen rebellen en uw Landdrost in een rebel. Indien zij de schapen neemt, zal het als nog één misdrijf geteld worden en de dag is niet ver af van afrekening." Een man vertaalde wat ik zeide in Hollandsch voor de anderen. Hij begon toen alle voorwendelen in te brengen, dat de Regeering hen niet beschermt, maar ik herinnerde hem

dat de Regeering hen niet kon beschermen tegen zich zelven en te onthouden dat de vijand door sommigen onder hen uitgenoodigd was. Toen ving en zij de schapen en namen ze mede naar Douglas.

Op 18 Mei zond Mev. Steyn om afrekening van de schapen en toen kwam er een zeggende dat de schapen "gekocht" waren. Ik sluit een kopie in van de rekening.

Al dien tijd verwachtten wij dagelijks verlossing en eindelijk op 21 Mei hoorden wij de welkome klank en het gedruis van kanonnen nabij Douglas; maar wij waren te spoedig blijde, daar de volgende twee dagen de ergste waren die wij ooit hadden gehad. Daar waren meer dan 100 rebellen die er verblijf hielden op de plaats.

Op 22 Mei werd een jongen gezonden om een paard te halen, en toen hij er mede terug kwam namen de rebellen het van hem. In den namiddag kwamen omtrent 30 man naar het huis, vragende om vleesch, melk, brood enz. Een vroeg om een zadel, doch toen Mev. Steyn weigerde, ging hij eenvoudig in en nam twee zadels weg. Den volgende morgen ging Elbert Steyn de pomponkeys halen, maar werd ontmoet door 3 rebellen die hem terug joegen en dreigden hem te schieten indien hij "één tre" verder ging en een van hem laadde werkelijk zijn geweer.

Op Koningins Verjaardag kwamen de troepen echter hier en toen waren onze smarten eindelijk voorbij.

Zaken waren over het algemeen slechter in dit district dan rondom Griquastad, al hebben diegenen die na het ontzet van Kimberley hunne wapens neerlegden harde dagen gehad omdat zij die niet weder wilden opnemen. Ik vernam op goed gezag dat er een rebellen-vergadering was te Griquastad om te besluiten welke straf te leggen op diegenen die niet ten tweede maal de wapenen wilden opnemen. Sommigen waren er voor dat 25 kats-houen aan elk zal toegediend worden, maar dit won de Transvaalschen Landdrost, De Jong, niet toelaten, zeggende dat zij niet barbaren zijn. Toen raadde de rebellen "Generaal" De Villiers aan om drie of vier te schieten tot voorbeeld van schrik voor de anderen, maar dit werd echter niet gedaan. Een man werd in de gevangenis gezet en kreeg alle 48 uren voedsel, bestaande uit water waarin mielies gekookt werd. En dat was niet de eenige wreedheid die plaats vond.

En nu willen deze menschen al de schuld pakken op de Transvaal en den Vrijstaat.

zeggende dat zij er toe gedwongen werden en zichzelf niet konden helpen.

MARY TODD.

Kopie van brief gezonden door E. M. Warden, rebellen landdrost van Douglas, aan Mey. Steyn, Vlak Pan, op 10 Mei, 1900, kommandeende 100 schapen.

Landdrost Kantoor,
Douglas den 10 Mei 1900.

Aan Meijuffrouw Steyn,
Vlak Pan

Madaam,

Wees zoo goed en stuur mij een hondred schapen, voor rekennen van het O.V.S. Gouvernement. Ik zal op ontvangs u de behoorlijke Kwantie zenden.

Als u het niet wel geef zal ik het mit geweld laat haalen.

Heb ik de eer te zijn,
de uwe D.W. Dienaar,

E.M. WARDEN.
Landdrost.

Kopie van "Kwantie" gegeven voor bovenstaande op 18 Mei. 1900.
£30 Os. Od.

Gekagt van Meijuffrouw E. Steyn een hondred schapen en bokken tegen 16s. pir stuk maak tezaam de som van tachtig ponden sterling voor rekennen van den O.V.S. Gouvernement betaalbaar op vertooning.

Bovengemelde schapen en bokken zijn tot behoefde van de Comando Burgers.

E. M. WARDEN.
Landdrost.

Douglas,
14 Mei 1900.

Verhaal van den heer Strauss.

Wij hebben nu drie getuigen opgeroepen van Grikwastad en twee van Douglas; van Barkly West gaven wij reeds het verhaal van den heer E. S. du Toit; nu geven wij dat van den heer F. J. Strauss, van Koopmansfontein, veldkornet aldaar vóór de rebellie, en de wettig benoemde (hoewel onrechtvaardig verworpen) Bonds kandidaat bij de laatste Parlements verkiezing. De heer Strauss was steeds de voorman van de Afrikaanders in zijn distrikt, in Kerk en staat

en school. Maar enkel omdat hij trouw bleef aan zijn overheid werd hij gevangen genomen, naar Bloemfontein en Pretoria vervoerd, en gevangen gehouden tot Lord Roberts hen verlost. Zijn verhaal blijft staan als een getuigenis hoe de loyalen vervolgd werden enkel omdat zij niet met de rebellie wilden meegaan. Laat hem voor zich zelf spreken:

De Wortel van 't kwaad.

Koopmansfontein,
7 Juli 1900.

Den Editeur "Patriot."

Mijnheer,—Daar ik bijna 7 maanden in de gevangenis was en velen mijner vrienden niet beter wisten en welligt nog denken dat ik wegens mijn neutraliteit door de Boeren werd doodgeschoten, zoo vraag ik om door middel van uw blad aan de geheele wereld bekend te maken dat ik nog leef, benevens mijne ondervindingen gedurende mijn gevangenschap.

Zooals bekend is heb ik met de Bondsbenoeming tijdens de laatste Elektie als kandidaat gestaan tegenover de zoogenaamde Bonds partij. Hoewel de heer Rhodes en ik de meerderheid hadden in den Bond, heeft men ons geschrapt omdat wij niet wilden buigen onder de verblinde politiek van "Ons Land" en zijne leiders. En vandaar was het dat ik moest verdeeld worden door een zekere partij Afrikaanders, die voorwendden de beste onderdanen te zijn van Hare Majesteit. Natuurlijk was dit slechts oogenschijn, zooals later gebleken is, wij zij achteraf trachten het vuur aan brand te steken, wat hen ook gelukt is, en namen zij dan ook de eerste kans de beste daartoe waar. Op 7 Dec. 1899 werden de heer E. du Toit en ik gevangen genomen en aan elkander geboeid in den tronk gestopt.

Een waar loyaal Onderdaan.

Nu zal ik trachten de geschiedenis van af het begin te verhalen en ben in staat en gereed zulks met getuigen te bewijzen en met een eed te bevestigen als het noodig is.

Zooals overbekend, was Kimberley gesloten van af 16 October 1899 en had zij geen communicatie met Kaapstad en Mafeking; doch Barkly West was nog open; zoo lang heb ik hard gewerkt om de proclamaties te verspreiden die door Colonel Kekewich en door ons C. C. en R. M. aan mij gezonden waren—eerst per telegram en later per dépêches uit Kimberley—totdat op 11 November '99 de Boeren door middel van de rebellen Barkly

West geproclameerd hebben, volgens hun zeggen, als Vrijstaatsch grondgebied.

Breng 3 Postmeesters uit.

Op 13 Nov. nam ik toen de 3 Postmeesters naar Hope Town. Op 14 Nov. ontmoette ik Kommandant J. Jordaan van den Vrijstaat te Campbell en wenschte van hem te weten wat de Vrijstaatsche Proclamatie zeide, alsmede een pas van hem te verkrijgen voor veiligheid tot de heen- en terugreis en die ik dan ook verkregen heb. Dan waarborgde en verzekerde de proclamatie alle Britsche onderdanen dat, als zij neutraal blijven in dat grondgebied, geen kommandeeren daar zal plaats vinden. En wat de Vrijstaat noodig heeft zal hij koopen en betalen of behoorlijke schuldbewijzen geven om het geld bij de Vrijstaatsche Regering te ontvangen. Nadat dit alles afgelopen was, ben ik zelf naar den Kommandant gegaan en heb hem alles duidelijk gemaakt wat mijne verhouding was, n.l. om neutraal te blijven. Daarop antwoordde de Kommandant: "Als gij u neutraal houdt, zooals gij zegt, dan zijt gij veilig en niemand mag u hinderen."

Oggetruije van Belmonts Slag.

Daarna vertrokken wij naar Hope Town. Terwijl wij daar waren trokken de troepen over de Oranje Rivier. Ik heb toen te Hope town wat vertoefd om den uitslag te weten. Op 23 Nov. vond de eerste slag te Belmont plaats. De beslissing was heel anders dan de Boeren zich hadden voorgesteld. Zij hadden op de troepen gewacht om hen weer over de Groot Rivier te jagen; men zag hen nederzitten en hun tegenpartij opwachten. De strijd volgde en was hevig. Na verloop van twee en een half uur zagen wij de Boeren vluchten met achterlating hunner dooden. De troepen namen al hunne posities, wagens met ammunitie, maakten een troep paarden buit en kregen een aantal Boeren-gevangenen alsook gekwetsten in handen. Die neerlaag heeft zelfs van de rebellen bewogen te erkennen dat "de Boeren den oorlog gaan verliezen," en toen zijn zij verder neutraal gebleven.

Ook van Graspan en Modderrivier.

Dergelijke neerlagen vonden daarna plaats te Roode Laagte en Modderrivier, die ik in gezelschap met een aantal Rapporteurs op een voegsame verheven afstand gezien heb. Wij keken door verrekijkers en konden alle bewegingen en voorvallen goed waarnemen zoolang de strijd duurde.

Ware onderdanentrouw.

Op 2 Dec. '99 kwam ik tehuis en vernam dat de menschen daar in den omtrek allen opgekommandeerd zijn. Op 4 Dec. heb ik onder de inwoners rond gereden en allen gewaarschuwd dat zij Britsche onderdanen zijn, dat de kommandeering onwettig en tegen de proclamatie van den Vrijstaat is. Ik raadde hen naar den Landdrost te gaan, hem de zaak onder de aandacht te brengen, dan naar huis te gaan en stil te zitten.

En daarom gestraft.

Op 6 Dec. kwam ik weer tehuis en op den 7den werden 20 personen opgekommandeerd om mij gevangen te nemen, op beschuldiging dat ik leugens verspreid heb. Den volgenden dag ben ik te Barkly aangekomen. Daar ik nu meende dat ik met een eerlijke en christelijke Regeering te doen had, heb ik mij vrijwillig laten arresteren; maar de ondervinding heeft geleerd met welke soort van Regeering ik nu te doen kreeg, en die het bestuur zoodanig weet te schikken als het in hun kraan tepas komt; doch gij kunt toezien.

Alles op Leugen gegrond.

Op den 12den, nadat ik 4 dagen in de gevangenis met den heer Du Toit heb doorgebracht werden wij voor 't eerst naar het kantoor gebracht. Eerst toen werden de verklaringen tegen ons opgemaakt, natuurlijk alles leugens, zooals de heele boel nu nog bestaat.

Diefstal bij Vervolging.

De heer Du Toit en ik bleven nog altoos van 't begin af aan elkander geboeid en werden op 15 Dec. weggestuurd naar het hoofdlager. Wij werden vervoerd met ons eigen kar en paarden door de Boeren daartoe gebezigd, doch waar wij tot nogtoe niets van terug zagen. Op weg werden wij zeer gesmaad door vele van de Boeren die wij ontmoetten, en moesten wij gedurig van hen hooren zeggen: dat wij moeten doodgeschoten worden, net als de heidensche naties met gevangenen doen; dit zeiden zij zonder te weten of wij kwaad gedaan hebben.

En Wreedheid daarbij.

Dien avond kwamen wij bij het hoofdlager aan. Daar kreeg dan de groote Kommandant Wessels ons in het oog, die ons bij dag de boeien liet afhaken, doch wij werden onder strenge wachten geplaatst en des avonds werden wij dan weer aan elkander geboeid en hadden op die wijze den nacht door te brengen. Zoo waren mijne armen aanstonds

stukkend" geschaafd, wij de boeien voor mij te nauw waren. En toen ik op de wonden wees en naar ruime boeien vroeg, werd mij zulks vooreerst onbeleefdijk geweigerd en moest ik de knellende pijn voor als nog maar blijven verduren.

Onschuldig bevonden, en toch gestraft!

Op Vrydag 22 Dec. werden wij voor den Krijgsraad gebracht, met den Hoofdrchter tegenwoordig, om ons goed te straffen; getuigenissen werden tegen mij ingebracht om de valsche beschuldigingen te staven; doch nadat die allen wederlegd en bewezen waren niets anders dan louter leugens te zijn, alles wat de getuigen verklaard hadden, kwamen de Rechters tot overtuiging en hebben erkend dat alles lengens was. Daarop werd mij door den Krijgsraad aangeboden dat als ik op eenige manier met den Vrystaat wil samen werken tegen onze Regeering, dan zijn wij dadelijk los; doch ik weigerde hierin toe te stemmen.

De heer Du Toit werd toen losgelaten en keerde terug naar huis, maar ik moest naar Bloemfontein onder blykbare voorwending om mijn zaak daar aan de Regeering voor te leggen, en wat ik dan ook verzocht had als men mij niet los liet. Hoewel onder dien indruk daarheen vervoerd, is van dat verhoor tot vandaag nog niets terecht gekomen. Zoo werd ik dan op 23 Dec. vervoerd en kwam dien avond te Boshof aan, waar ik nog 3 gevangenen van Kimberley aantrof.

Valsche Beloften boven op.

De Generaal had mij beloofd dat al mijne paarden dadelijk terug zullen gezonden worden als ook mijn kar, en dat aan mijn eigendoms goederen, niets mag worden gedaan gedurende mijne afwezigheid. Hiermede was ik tevreden en verlangde nu maar te Bloemfontein te komen.

3 Maanden op Mieliepap.

Op 2 Januari 1900 werden wij 4 gevangenen van af Boshof vervoerd, arriveerden op 5 Jan. te Bloemfontein en werden in den nieuwen tronk opgesloten, waar wij, volgens beloften ons gedaan, konden hopen uitstekend goed behandeld te zullen worden. In den tronk troffen wij nog 40 gevangenen aan, meest van uit de Kolonie, die ons aanstonds mededeelden dat de gevangenen 3 malen per dag voedsel krijgen, dat bestaat uit wat mieliepap, een snijde brood en een kopje bitter koffie of thee, die als verwant met teer aan de kopjes kleeft. Dan krijgt elk gevangene's Donderdags en 's Zondags middags een half

pond vleesch, zoodat wij nauwelijks weten vleesch gekregen te hebben. De mieliepap wordt door 2 kaffers bereid en dan nog zonder zout, dat kunnen wij er zelf indoen als wij hebben. Nu kan iedereen zich voorstellen hoe wij verlangden in verhoor te komen en instaat gesteld te worden om terug te keeren.

Folteringen tot Misdaad.

Doch onder al de gevangenen waren er geen 5 personen wier zaken behoorlijk onderzocht werden. De eenige weg van bevrijding uit de klauwen van die barmhartige (?) Regeering was: als iemand de wapens wil opnemen tegen de Britten, dan is hij dadelijk los, al is hij de grootste misdadiger; doch wij bleven weigeren en moesten dus maar zuchten.

Onverhoord naar Pretoria verzonden.

Het is moeilijk te zeggen welke weemoed ons vervulde bij de ervaring dat onze zaken niet in verhoor kwamen en wij op 9 Maart gewaait werden van weggestuurd te worden naar Pretoria, voor hoe lang wisten wij niet; want onder de Boerenregeering bleek er geen hoop op verlossing te zijn. Juist waren de troepen toen zowat 15 mijlen van Bloemfontein aan het naderen. Doch wij werden dien dag weggevoerd en hadden eene welkome en aangename ervaring te Kroonstad. Daar kregen wij vette beestenvleesch door de Progressieven aan ons verschaft; ook heeft de Engelsche Predikant ons van goede kost voorzien voor het volgende gedeelte van de reis, waar wij ons dan ook te goed aan deden. Doch daar wij zulk kostelijk voedsel, voor zoolangen tijd niet gewoon waren, hebben eenige onzer gevangenen zich recht ziek gevoeld toen wij den volgende dag, 10 Dec., te Pretoria kwamen.

"Di Bond het belof ons te help."

Nauwelijks waren wij gearriveerd toen Kommandant J. Boschi ons kwam bezoeken, en zoodra hij vernam wie ik was, vroeg hij verbaasd: "Wat maak jij hier? Jij was dan so'n groot Bondsman en di Bond het belof om Transvaal te help!" Schijnbaar betentend, antwoordde ik: "Ja, maar de Bond heeft in den laatsten tijd rassenhaat en oorlog verwekt, toen heb ik den Bond bedaukt"; doch daarop gaf hij mij geen antwoord.

Op schraal Dieet

Daarna kregen wij voedsel, bestaande uit een half pond vleesch, een half pond brood, een weinig rijst en meel, en daarbij een soot

koffie die ik nooit tevoren gezien heb, zonder suiker of melk; dit is tesamen teveel om te sterven, doch te weinig om van te leven; maar toch waren wij daarmede veel beter af dan de bejegening te Bloemfontein; want ieder man kreeg elken dag het stukje vleesch met genoemde bijvoegingen. Wij moesten ons voedsel zelf klaar maken, zoo ligt het voor de hand te begrijpen dat wij alles door elkander brouwen, echter smaakte het nogal goed en liet zich heerlijk smullen, alleen was er van alles ietwat te min.

Aan de Goggas overgeloverd.

Laat ons voor een oogenblik teruggaan naar Bloemfontein, en wel om niet te vergeten dat elk der gevangenen den avond van 5 Januari het volgende ontving: 4 Wolkombaarzen, 1 broek van zijl gemaakt en 1 hemd. Hoewel verscheidene kleedingstukken genomen waren, als voor kaffers- en andere bandieten, moesten zij toch dienen als eene soort van verschooning, en wij moesten ons er mede maar tevreden stellen. Hoe rein onze nieuwe kleedingstukken geweest zijn bleek daaruit dat wij, eer wij zulks konden vermoeden, overtoegen waren met goggas, die bij liet oogenblik vermenigvuldigden en het ons ondragelijk lastig maakten. Zij zouden ons gewis op vreeslijke wijze getemteerd hebben, doch de tronkbewaarder of schout, met barmhartigheid bewogen, kwam ons te hulp om die heirscharen van insecten te verdrijven; hij voorzag ons goedgeustig met de noodige Insektenpoeder, waardoor wij in staat gesteld werden die miriaden van onwelkome bezoekers aanstands uit te roeien, en om de kans af te snijden voor terugkeer der goggas, liet hij de vertrekken waarin wij verlijft te houden hadden, alle weken door de bandieten schoonmaken.

Barmhartige Samaritanen.

Wat te Bloemfontein veel bijdroeg om ons leed te verzachten was het medegevoel en de belangstelling zoowel van de Engelsche Predikanten als van den heer Fraser. 's Zondags en Woensdags hielden de eerstgemelden geregeld godsdienst voor ons. Dan heeft de heer Fraser in samenwerking met de Engelsche Predikanten ons elken Woensdag wat versnaperingen verschaft, bestaande in goed klaargemaakte kost en eenige soorten koek, die ons tot groote verkwikking waren en waarvoor wij hen nooit dankbaar gepoeg kunnen zijn, en welke weldaden in dankbare herinnering zullen bewaard blijven.

Onbarmhartige Priesters.

Nauwelijks waren wij te Pretoria aangekomen of de Engelsche Predikanten kregen het aldaar ter oore, kwamen ons dadelijk bezoeken en brachten ook kleederen aan ons; dan hebben zij ook elken Vrijdag voor ons godsdienst gehouden. Maar van de Hollandsche Predikanten hebben wij geen bezoek of hulp gekregen, janiets van hen gehoord niettegenstaande sommigen onzer aan hen geschreven hebben. Gelukkig dat ons lot niet van hen afhing, anders zouden wij als verloren schapen zonder herder in de gevangenis gesloten geheel verlaten zijn geweest, wij velen der gevangenen tot de Hollandsche Kerk behooren.

Te Bloemfontein moesten wij wel in den tronk den tijd doormaken maar waren toch onder dak, doch te Pretoria sloot men ons in een van boven open soort van schuur die een afdak had waaronder wij den nacht moesten doorbrengeen, als wanneer het meestal bitter koud was wijl wij geen ander beddegoed kregen dan 2 wolkombaarzen van de gemeenste soort voor ieder persoon, zoodat wij 's nachts bijna verkleumden. Van de Engelsche zijde kregen wij later matrassen; toen ging het wat beter.

Bijdrage van Rijkstogering.

De kost die ons van de Transvaalsche Regeering toebedeeld werd bleef maar zwak, zeer min. Ten laatste is ons eene ondersteuning van het Engelsche Gouvernement bereikt en kreeg elk gevangene 10s. per week. Nu konden wij toch wat te eten bij koopen, hetwelk echter bitter duur was, doordien wij alles van één persoon moesten koopen, waar de karigheid natuurlijk niet outbrak. Echter was de bijdrage onuitsprekelijk welkom!

Intusschen werden wij vervoerd naar Waterval, omtrent 18 mijlen van Pretoria, waar wij nagenoeg dezelfde ervaringen opdeden als te Pretoria.

Onschuldig bevonden, en toch gestraft!

Op 1 Juni kwam Kommandant J. Bosch leukweg en schijnbaar welmeenend ons aankondigen, dat wij allen over de lijn moesten heen gaan, want de Regeering heeft uitgevonden dat wij allen onschuldig zijn. Denk eens, ongeveer 7 maanden in de gevangenis en nu eerst uit te vinden dat allen onschuldig zijn, wijl haast niemand behoorlijk verhoord of zijn zaak naar recht en orde onderzocht werd! Wij hebben dan ook allen geweigerd om op die wijze over de lijn te gaan, want de Troepen hadden Johannesburg toen

reeds ingenomen en de Boeren begonnen reeds naar alle kanten heen te vluchten. Nu zijn wij dan onschuldig! Waarom wij nu van het aanbod geen gebruik maakten is, omdat wij in al die maanden genoeg geleerd hebben om te weten dat de Boeren niet te vertrouwen zijn en dat de Boeren Regeering van geene genade weet, alleen wat in hun kraam tepas komt wordt goedgekeurd, al was het ook het grootste onrecht ter wereld, dat komt er niet op aan. En dan durven zij nog voorwenden dat de Heere met hen is en verlangen dat Hij met haar blijve.

Kanonnen en Mausers op Weerloozen gericht.

Op 6 Juni werden wij verlost door Generaal French. De Boeren-Kommandant had een witte vlag met de overgave als een teeken van ons veilige terugkeer. Doch wat gebeurde! Kanonnen en mausers waren op ons aangelegd door de Boeren en uit beiden werden wij hevig beschoten, alsook het Hospitaal, waarin een aantal zieken lagen. Van wege de bommen op den trein gericht die ons kwam afhalen, kon hij ons niet bereiken en moesten wij maar hardloopen om uit het bereik der mausers en kanonnen te komen. Nadat 5 of 6 bommen tusschen ons neerkwamen, zonder nadeel aan te richten in de omgeving van mij, waren wij eindelijk de moordtaigen en Boeren-handen ontvloten, wier gewetens toelieten op weerlooze gevangenen en zieken in 't Hospitaal te schieten! Dien avond ten 7 ure kwamen wij te Pretoria aan en werden recht hartelijk ontvangen door Engelschen en Engelschgezinden.

Plundering en Verwoesting in Pretoria.

De omstandigheden lieten het toe dat wij 3 dagen te Pretoria vertoefden, in welken tijd ik gelegenheid had de Hoofdstad der Z.A.R. te doorwandelen en te bezien. Maar ach, welk een treurig gezicht trof mijne oogen op vele plaatsen! Het was inderdaad pijnlijk om zoo vele prachtige gebouwen en winkels te zien van Uitlanders en Britschgezinden die over de lijn gezet werden, hoe dat de deuren en vensters stuk geslagen zijn door de Boeren om het goeder uit te krijgen, zoodat daar niets in die huizen gelaten werd.

Treuroeis over gebroken Spoorlijn.

Lord Roberts heeft het weten te schikken dat wij Zaterdag 9 Juni per trein konden vertrekken naar Johannesburg. Doch daar de bruggen door de Boeren opgeblazen nog niet in orde waren, moesten wij een afstand loopen, den nacht op weg overblijven en op een trein wachten die ons den volgenden dag,

Zondag 10 Juni, kwam afhalen, zoodat wij niet vóór dien avond te Johannesburg aankwamen.

Terug in Johannesburg.

Nauwelijks waren wij te Johannesburg gearriveerd of het nieuws van onze aankomst verspreidde zich pijsnel door de stad. De Engelsche Predikant zulks gehoord hebbende kwam ons dadelijk opzoeken. Hij bood ons 2 kamers tot verblijf aan zoolang wij er te vertoeven hadden, alsook beschikte hij voor ons een eethuis waar wij het noodige gedurende dien tijd konden nuttigen. Wij bleven 18 dagen te Johannesburg. Dit langer opthoud dan het plan was werd veroorzaakt wegens het verwoesten van een der treinen en beschadigen van een deel van den spoorweg door De Wet. Nu had ik tijd deze goudstad ietwat in oogenschouw te nemen. Ook hier had ik hetzelfde treurig gezicht als te Pretoria betrekkelijk de ruïnatie van de vele kostbare, prachtige gebouwen der eigenaren die of verdreven werden of genoodzaakt waren ter wille van hun leven de vlucht te nemen. Geloof mij, dat iemand die al die verwoestingen niet met eigen oogen heeft gezien, zich haast onmogelijk kan voorstellen op welk eene groote schaal de ruïnatie te Johannesburg heeft plaats gevonden en hoe treurig een indruk dat gezicht afprint op 't hart dat medegevoel heeft.

De blijde Tetsuiskomst.

Op 27 Juni vertrokken wij van Johannesburg. Op reis ging alles heel goed, en op den 30sten kwamen wij te Kimberley. De blijdschap der ontmoeting van Betrekkingen en Bekenden aan beide kanten is eenvoudig onbeschrijfelijk! Genoeg: Wij zagen elkan- der in gezondheid weer. Doch die blijde vergenoegdheid haalt echter niet de ervaring van mijn tehuiskomst op 3 Juli, toen ik mijn gezin in gezondheid ontmoette. Die vreugde kan alleen gevoeld, maar niet in woorden uitgedrukt worden. De 7 maanden van smart en zwaren druk zijn voorbij. In al dien tijd heb ik bijna nooit iets gehoord van mijn huisgezin. Moesten wij tranen storten over het leed ons berokkend; nu mogen tranen van vreugde, lof en dank vrijelijk vloeien jegens den Heer die onze gebeden heeft verhoord, Hem zij de eer!

Maar o die Verwoestingen!

Maar ach, hoe treurig zag het er alles uit in Grikwaland; waar het oog zich heen wendt is niets anders te zien dan verwoestingen, door de Boeren, met inbegrip der rebellen, aangericht. Haast al mijne goede-

ren zijn door de Boeren weggenomen, zoodat aan mijn vrouw en kinderen niets gelaten werd om van te leven; ook heeft het Boeren-Gouvernement ons geen pennie terug gegeven voor al het goed dat ons met geweld ontnomen werd.

Kinderen met Geweld opgekondeerd.

Van mijne kinderen werden 2 zoons gekondeerd, doch hoe zij ook al protesteerden om tegen hun eigen Gouvernement de wapens op te nemen hielp dat niet. Eindelijk wist de Landdrost van Barkly met verraad, list en geweld het zoo ver te brengen dat één zoon in het Boerenlager geëmployeerd werd nabij Kimberley, waar den volgenden dag slag geleverd werd, toen gemelde zoon slim en gelukkig genoeg was, op raad van een welmeenenden vriend, ongewapend te ontvluchten naar de Britsche Troepen.

Treurige Toestand zijner arme Vrouw.

Denk nu eens na, lieve lezer, wat de moeder moet gevoeld hebben onder al den zwaren druk: Haar man zonder misdaad door de Boeren gevangen genomen, geboeid en weggevoerd, waarheen weet zij niet; de tijd rolt voort, of hij nog leeft weet zij ook niet, want er komt geen tijding goed of kwaad; vooral de Rebellen waren boosaardig genoeg en hadden zulk eene dreigende houding aangenomen, dat zij reden had het ergste te vreezen, nl. dat hij wellicht doodgeschoten werd; een zoon door list en met geweld in het Boerenlager gevoerd, doch wat van hem geworden is bleef een raadsel; het naaste vermoeden was dat hij mogelijk te Kimberley kan zijn aangekomen, doch niemand durft zich daarheen wagen uit vrees voor de Boeren, om nader informatie omtrent hem in te winnen. Welke pijnlijke gewaarwordingen doorsneden aanhoudend het moederhart. Dit alles werd haar berokkend en teweeggebracht door degenen die zich christenen noemen. En dan het ontbeeren van zooveel levensbehoeften en goederen die door de Boeren of ontroofd of verwoest zijn. Hoe heeft dat alles het moederhart doorwond!

Di bittere Vruchten der Rebelle.

Wat nu de treurigheid hier in Grikwaland West nog meer verhoogt, zijn de verwoestingen door de Rebellen aangericht op de plaatsen vanwaar de inwoners gevlucht zijn. En waar nog menschen gevonden worden, hoort men veelal treuren, klagelijk weelen en ziet men vele tranen storten, hier een man over zijne kinderen nog in den oorlog, daar eene vrouw over haar man die gesneuveld en dood is, een ander over haar echtgenoot die

wegens rebelle zijn vonnis in den tronk afwacht. Deze zijn enkele uit vele gevallen.

Haast waar men komt kan het hart niet anders dan met weemoed vervuld worden bij het aanschouwen van de verwoestingen door de Rebellen aangericht en den treurigen toestand te zien waarin het land gedompeld werd wegens den opstand. Daarbij komt nog dat ter oorzaak van de rebelle vele inwoners, zoodanig geheel geruineerd, toch zeer verarmd zijn.

“Ons Land” en De Bond de Oorzaak daar van.

Ten slotte. Waar is “Ons Land” nu met zijne voormannen? In plaats dat hij de menschen nu te hulp komt, tracht “Ons Land” steeds om allen nog meer in ’t ongeluk te storten! Is het dan te verwonderen dat hier reeds een tamelijk aantal Rebellen zijn die openlijk verklaren dat “Ons Land, Jan Hofmeyr en de Bond” de oorzaken zijn van de ellende waarin zij hier nu gedompeld zijn? Verder zeggen zij openlijk dat “Ons Land en zijn Editoren de grootste vuurstokers zijn van al de Rebellen.”

Zullen die Vuurstokers vrijgaan.

Zal de Engelsche Regeering dan geene afrekening houden met deze en dergelijke vuurstokers zooals bijv. met “Ons Land” en zijn geestverwanten? Had “Ons Land” zijne lezers gewaarschuwd, zooals de *Patriot* en *Kolonist* deden, dan was er niet een-derde aantal Rebellen van hetgeen er nu geweest zijn. En inplaats dat “Ons Land” nu zijne dwaasheid zou inzien en erkennen, en dan de Engelsche Regeering om genade zou vragen, gaat hij nog voort om de Rebellen allerlei leugens wijs te maken en vergaderingen voor te staan, zelfs van vrouwen, eene beweging te bevorderen welke die dames die er aan deel nemen gansch niet tot eer verstrekken, vergaderingen waar niet slechts mannen, maar ook vrouwen hun gal uitbraken tegen de troepen.

Goed Raad aan die Bonds Dames.

Wat ik de dames wensch te raden is, om liever stil en tehuis te blijven, want als de Engelschen de Boeren-daden beginnen te openbaren, zullen dezelve de dames onaangenaam verrassen en verschrikken, want de Engelschen hebben niet noodig hunne beweringen met leugentaal en gal-uitbraken op te dissen, want wat ze te zeggen hebben kunnen ze met daden bewijzen.

Nu, volgens mijn gevoelen wensch ik het volgende aan te bevelen: Laat ons vergevensgezind zijn en medelijden hebben met

onze misleide vrienden; laat ons hen liever aanraden om hun schuld te erkennen en de Regeering te vragen om vergiffenis, of ten minste zooveel verzachting van straf als mogelijk is. Want om verder voort te gaan, volgens de misleidende voorschriften van "Ons Land" zal enkel hun straf verzwaren. Weest dus gewaarschuwd, want "een man, die, dikwijls bestraft zijnde, den nek verhardt, zal schielijk verbroken worden, zoodat er geen genezen aan zij;" "maar hij, die zich laat waarschuwen, behoudt zijne ziel."— Later meer.

F. J. STRAUSS.

2 GETUIGEN VAN CAMPBELL.

Wij besluiten onze getuigenissen aangaande het gebeurde in Grikwaland West met nog twee getuigen op te roepen van Campbell, district Herbert. Het eerst geven wij het woord aan den heer C. P. Robus, veldkornet aldaar, en daarna aan Mevr. le Riche, echtgenoot van den heer H. J. le Riche, Assistent Brandziekte Inspecteur voor geheel Grikwaland West. Beide getuigenissen zijn van veel belang, maar vooral het laatste, daar Mevr. le Riche niet slechts wegens hare voortreffelijke persoonlijke hoedanigheden aller respect waard is, maar zij is tevens afkomstig van een aanzienlijke Transvaalsche familie. Haar oom, Hermannus Lemmer, was kommandant in den Vryheidsoorlog en later geruimen tyd Volksraadslid en haar neef was ook in dezen oorlog een der bevelhebbers wiens naam dikwijls genoemd werd. Inderdaad zij is een Transvaalsche, al hare familie woont daar, en aan hare zuivere vaderlandsliefde valt niet te twyfelen.

Getuigenis van Veldkornet Robus.

Ook de Dames geannoveerd.

Campbell werd geproklameerd op 14 November tot Vrystaatsche grondgebied. De Proklamatie werd afgelezen door Landdrost Peddie voor de Hofzaal, en omtrent een uur later waren de dames ook geproklameerd als Vrystaatsche onderdanen. Dit vond plaats voor den winkel van Mevr. Hofmeyr, waar een voor op een veerwagen stond met de vlag in zijn hand en die over de dames waaide.

Godsvrees en Godslastering.

Dat was een zeer plezierige dag voor de rebellen en ook voor de wijfjes-rebellen; maar een treurige dag voor de loyalen, die nog vast hielden aan hun God en aan zijn woord: "Vreest God, Eert den Koning"; en "wees uwe overheden onderdanig." Hoewel de Rebellen wel wisten dat Gods woord zegt "God laat zich niet bespotten," hebben zij toch gezongen "Staat op, staat op voor Jezus!" en ook Psalm 134 vs. 3, en tegelijkertijd werden er veel speeches gemaakt voor op den wagen, die hun preekstoel was, waarop een den preekstoel beklint en den Vrijstaters verwelkomde in hun midden en luide uitriep: "Uw volk is mijn volk, en uw God is mijn God; waar gij vernacht, zullen wij vernachten; want wij zijn blijde de dag is gekomen dat wij ontslagen zullen worden van het Engelsche juk." Den zelfden dag is het lichte looden juk begonnen te knellen, want van mij werden 158 Harvergerven gevat.

Beginsel der Smarten.

Denzelfden dag werd ik stinkend gemaakt onder de Vrystaatsche burgers door de Rebellen; om de waarheid werd ik gehaat. En daar de heer Voss vrederechter inligting wilde hebben op eenige punten van de Proklamatie werd dit hem ook nog geweigerd door den Kommandant Jordaan, die niet eens zijn naam kan teekenen; want de Adjutant deed dat. Roest en verderf; Politie barracks open gebroken; Gouvernements goed weggenomen. Politie kisten open gebroken. Na alles verbroken was ging de Kommandant slapen. Toen kochten de rebellen net Oranjeband en zetten die om de hoeden; liepen met geweers en bandeliers om het lijf en zeiden tot mij: "Hoe lijk dit nou met julle Rhodes' kerels? Waar is hij nou? In Kimberley vastgekeerd! Rooinekke! Séwatur toe rou!"

Toen werd aan den Kommandant verzoekt dat een Veldkornet en een Vrederechter moesten gekozen worden in plaats van Robus en Voss; dat verzoek is gedaan door B. Niemand, een rebel. Antwoord van Jordaan: "Julle moet voorstel, want julle ken di mense." J. Kriel werd genoemd als Veldkornet en Ments als Vrederechter. Kriel weigerde te agereen als Veldkornet daar hy een loyaal is. Daarna heeft rebel M. L. Lotter de post bekleed als Veldkornet, die niets beteeënd heeft, en hij was met zijn post geheel verspot. Het heette immer: "Ik als Veldkornet zijnde kommandeer dit of dat fan jon"; en hij heeft meer dan een gedreig met het geweer voor den kop. De gezegde "Ik als Veldkornet

zijnde" is op een zekeren dag in het huis van Breda gekomen, waar een zieke was, met zijn rewolwer en zijn wandelstok in zijn hand en heeft daar een baan opgeschoot over een portret van de Koningin. Hij stak de prent aan stuk en zeide: "dit is mos julle God, wat julle aanbid."

Het kan niet alles beschreven worden hoe de rebellen met de loyalen gehandeld hebben. Twee personen zijn te Campbell in koelen bloede dood geschoten. Dit onschuldig bloed roept uit de aarde, zooals Abels' bloed geroepen heeft van de aarde. Dan willen de Bondsmannen nog voor moordenaars en roovers patty trekken. Nu wordt gezegd: "zij zijn verleid en gedwongen door de Vrystaters."—Dat zij verre! Zij hebben hen ingeroepen; hebben hen halfweg ontmoet. Hun overtreding is niet minder dan die van Korach, Dathan en Abiram. Er moet een voorbeeld magelaten worden voor ons nageslacht. Hier hebben zij gezongen:

"Rhodes di flug

Met 'n myd op syn rug?"

Maar daarin hebben zij't mis:

Steyn di flug

Met 'n klomp Lenns op syn rug.

Kruger syn fal

Is di bedrog agter di wal.

Eigen Vonnis.

"Ik als Veldkornet zijnde" Kommandeerde 18 man en hem zelf op den 2 den Januari om de troepen te gaan uitjagen uit Douglas. Dit Kommando'tje was ook spoedig klaar, en daar trokken die rebellen. Halfweg kozen zij een Kommandant en zaifden hem met haakdoorngom. Nader aan Douglas komende werkte "ik als Veldkornet zijnde" zijn maag. Toen hij opklom zeide hij: "Mijn maag werk al 8 dage; maar di Here weet, dit is ni fan banghyd ni." Toen zij omtrent 6 mijlen van Douglas af waren en nog niet een soldaat konden zien, toen kwamen de orders van "ik als Veldkornet zynde": "Dit lyk onfylig; ieder een moet mar fer hom fyligheid soek." Een van hen had nog een sloop met tert voor op het paard gehad, en heeft toen zóó gejaagd, toen hij bij zijn huis kwam had hij van de sloop net de bovenste part nog aaa den zadel gekregen; verder was de sloop met tert en al afgescheurd door de haakdoorns. Hanne haren waren net te kort, anders waren die ook blijven hangen zooals Absalom.

De Vrystaters hebben schuld; maar vraag: Waar waren de Vrystaters toen Bloemfontein ingenomen is? Waar waren zij toen Johannesburg en Pretoria ingenomen zijn? De schuldigen waren toen in 't geheel niet hier.

Waarom niet toen de wapens afgelegd? Neen, grootmannen waren zij toen 1900 Boeren tegen 1000 Engelschen." Zij hebben nooit gedacht, de buit raakt op. Sommigen hebben toen mieliepitte moeten optillen in het lager, die de paarden lieten vallen om die te mengen met gestampte witgatboom wortels, gemaald en gemengd om pap te maken.

Zoo is het gegaan en die verrijkte regering, die overvloed van goud heeft, en geld en kost weggelegd had voor 5 jaar! De sprake was: "Vijf jaar kan di oorlog aan hou; kost weggelegd voor 5 jaar." Nog maar 10 maanden en daar is nu al hongersnood onder dat "zachte loodjok" der Afrikaanders!

E. P. ROBUS.

Campbell Distr. Herbert Griqualand.

Getuigenis van Mevr. Le Riche.

Op 14 Nov. 1899 vernamen wij dat Kommandant Jordaan met over de 100 Vrijstaatsche Burgers te Campbell aangekomen is, en deze plaats proclameerde als Vrijstaatsche grond, en de Krijgswet afkondigde door Grikwaland West. Wij bleven op onze plaats te Boven Campbell met bezwaarde harten, vreezende de groote rampen die er uit zouden voortkomen. Doch daar de overheerschers bescherming beloofden aan Britsche onderdanen en hunne eigendommen, meenden wij dat wij veilig konden blijven, wyl de tijd gegeven om te vertrekken bovendien zeer kort was en er zoo vele moeielijkheden aan verbonden waren. Mijn Echtgenoot raadde toen de menschen aan om stil te blijven en niet de wapens op te nemen tegen onze eigene Regeering. Wij werden met rust gelaten tot op 8 Dec. 1899. Toen kwamen hier 2 gewapende mannen met een brief van Landdrost Perry, van Grikwastad, van den volgenden inhoud:—

Kommandeering begint.

"Mijnheer, gij wordt hiermede gelast den heer H. J. le Riche te kommandeeren met paard, zadel en toom, geweer en zooveel ammunitie als hij heeft. In verschooning van zijn persoon, zal hem de keuze gelaten worden te geven: 4 muilen, een paar voor en een paar achtertuigen."

Mijn Echtgenoot was zeer verontwaardigd en liet meer dan een bitter woord zijne lippen ontvallen, hetwelk den Landdrost zeer wondend op hem maakte toen hij het hoorde, en waarop hij mijn man op een zeer onmenschelijke wijze aanviel, en zeide dat hij beëdigde verklaringen in zijn zak had, gemaakt door

mannen en vrouwen, verklarende dat mijn Echtgenoot de menschen afvallig maakt van het Gouvernement van den O.V.S., en dat hij hem naar Bloemfontein zou zenden.

In bestendig gevaar.

Al deze dingen maakten een treurigen indruk op mij, want zij verplaatsten mij terug toen ik als jong meisje in de Transvaal was, en ik wist dus wat kommandeeren en oorlog beteekenen. Wij verkeerden toen alle dagen in grooten angst tot op 4 Januari 1900; elken dag verwachtende dat mijn Echtgenoot gevangen zou genomen worden. Wij zagen tevergeefs uit naar verlossing. Er was voor hem geen kans om te ontvluchten, wijl zij zeer streng bewaakt werden.

Haar Echtgenoot ontvlucht.

Op 1 Jan. vernamen wij dat er Troepen te Douglas waren, een dorp omtrent 18 mijlen van hier. Wij hoopten toen dat er een einde aan den opstand zou komen; doch op den 4den vernamen wij dat de Troepen weer terug getrokken zijn. Mijn Echtgenoot zeide toen aan mij, hij zal 't maar wagen en naar Douglas gaan, mogelijk is het pad nog open. Hierop antwoordde ik gehoord te hebben, dat de Campbell Kloof door de Boeren bewaakt wordt en het dus zeer gevaarlijk is, en als hij gaat kan hij welligt niet weder terug komen. Hij zeide te zullen zien er het beste van te maken. Wij groeten elkander en hij ging heen. Doch het was als gevoelde ik dat hij niet weder zoude terug keeren.

Den volgenden morgen, 5 Jan., zeer vroeg kreeg ik een briefje van mijn Echtgenoot met een dienstbode, meldende dat zooals hij vernomen heeft, er voor hem geen kans meer is om langer te blijven, want er is al een lastbrief uit om hem gevangen te nemen; hij zal 't maar wagen door te vluchten naar Belmont. Dit was het laatste dat ik van hem gehoord heb. Zoo gingen 6 weken voorbij, die eindeloos lang schenen, in welken tijd ik geen tijding van hem kreeg en niet wist wat van hem geworden was.

Rechtsoefening onder Rebellen.

Toen kreeg ik een brief van hem, ook door volk gebracht, waarin hij schreef dat hij veilig te Belmont was aangekomen, en waar ik den Heere voor dankte.

Nu moet ik weer terug keeren tot 7 Januari. Op dien dag zonden wij een jongen uit doch hij werd tusschen hier en Grikwastad gevangen genomen door gewapende mannen en te Grikwastad in de gevangenis gezet. Zijn paard, zadel en toom hebben die man-

nen in beslag genomen. Nadat zij hem, 8 dagen aangehouden hadden werd hij voor den Landdrost gebracht, die hem allerlei onnoodige strikvragen deed, o.a. welke vlag op het huis van zijn baas was den dag toen de Troepen te Douglas waren? De jongen antwoordde van geen vlag te weten. Daarop kon de jongen tevoet naar huis komen. Wij waren blijde den armen jongen weer te zien, want wij wisten niet wat van dit armschepsel geworden was. Het paard hield men voor zich.

Kommandeeren rechts en links.

Op reeds gemelde 7 Jan. bracht eene D. Mulder—een arme man die reeds vele jaren op ons grond woonde en die vele weldaden van ons genoten heeft—een kommandeerbrieven van Veldkornet P. Venter, en kommandeerde den heer Le Riche met paard, zadel, toom, geweer en zooveel ammunitie als hij heeft; doch zoo hij weigerde te gaan, dan werd hem een boete opgelegd van £37 10s. Ik zeide aan den heer Mulder dat de heer Le Riche niet te huis is, alsmede dat er zoovele Kommandanten en Veldkornetten waren, die allen blijken het recht te hebben naar believen te kommandeeren en lastbrieven uit te sturen zonder van elkander kennis te nemen.

Op den 17den Jan. bracht diezelfde Mulder weder een kommandeerbrieven. Den dag tevoren zijn te Campbell en onliggende plaatsen eenige Loyalen gevangen genomen. Daarna kwamen 2 gewapende mannen, Oloete en Mulder, (niet gemelde D. Mulder), om den heer Le Riche gevangen te nemen; doch ik zeide dat hij naar de Kolonie gegaan was, want ik wist dat zij hem nu niet meer achterna zouden volgen.

Komm. Van Graan Geprezen.

Op 20 Jan. kwam hier een Wessels, gezonden door Kommandant Van Graan, om onze paarden te nemen. Hij nam dien dag 2 paarden, want het gaat maar moeielijk om ze in het veld in handen te krijgen. Ik wist toen dat men al onze goederen ons zou komen ontnemen, zoo ging ik dienzelfden dag naar Douglas om Kommandant Van Graan te zien. Ik was zoo ontsteld dat ik dien nacht niet kon slapen, niet wetende of het den Kommandant zou believen mijn verzoek toe te staan. Vroeg in den morgen ging ik naar hem, en hij ontving mij recht vriendelijk. Ik zeide hem toen dat mijn Echtgenoot zoo vervolgd werd, dat hij verplicht was te ontvluchten, daar hij niet tegen zijne eigene Regeering kan gaan vechten, en dat hij (de Kommandant) zoo goed ge-

lieft te wezen mij te helpen, want indien al onze goederen mij ontnomen worden, dan weet ik niet waarvan te leven met mijne kinderen zoolang de toestand van zaken aldus voortduurt. Daarop gaf hij mij een brief van den volgenden inhoud:—

“Hiermede wensch ik een ieder burger of iemand anders te verzoeken Mrs. H. J. le Riche ongehinderd te laten, dat niemand het recht zal hebben iets van haar te nemen, zonder dat de kommandeerlijst geteekend is door mijzelven of Generaal Kolbe.”

Met dien brief in mijn bezit keerde ik met een dankbaar hart huiswaarts.

Toch alle Goederen in Beslag genomen.

Toen ik den avond te huis kwam gaven mijne kinderen mij een brief van Veldkornet P. Venter. Hij was op denzelfden 20sten datum hier en heeft beslag gelegd op al onze goedere. De brief was van den volgenden inhoud:—

“Mrs. Le Riche, ik was hier om uwe goederen te nemen, en wou u persoonlijk gezien hebben, maar nu dat gij niet te huis zijt, heb ik op uwe goederen beslag gelegd namens het Gouvernement van den O.V.S., dat niemand het recht zal hebben om bovengenoemde goederen te nemen zonder een brief van mij. Gij zult het recht hebben om voor uw huiselijk gebruik slagtvee te nemen tot verder orders.”

D. Mulder was een van de mannen die gekomen waren om onze goederen op te geven, wijt hij met alles bekend was. Op den 21sten ontmoette ik hem en vroeg hem of het nu den dank is die wij van hem krijgen? Daarop werd hij zeer kwaad en zeide dat hij mij zou rapporteeren, want hij werd georderd om het te doen, en hoe durf ik er iets tegen zeggen? Daarna ging hij naar het lager.

Rebellen erger dan Republikeinen.

De eenigste Transvaler met wien ik het te doen kreeg was Kommandant Van Graan, die mij goed behandeld heeft; doch hij is spoedig vertrokken. Na zijn vertrek zijn wij in de handen van de rebellen gevallen, en die hebben zich dan ook dien naam waardig gemaakt met uitzondering van eenige weinige personen. De loyalen werden belet om bij elkander te komen. Mijne kinderen kregen de mazelen; en toen Mevr. Locker hiervan het bericht kreeg, kwam zij om mij hulp en raad te verleen, doch werd op weg door eenige gewapende rebellen ontmoet, die haar niet wilden toelaten naar mij over te komen en haar terug hebben gezonden.

Hoe zij Mevr. Hofmeijer mishandelden.

Den dag nadat Mevr. Hofmeijer haar broeder gevangen genomen is, ging ik om haar te bezoeken, wijl hare kinderen ziek waren aan de mazelen. Zij was zeer bedroefd, want nog geen jaar geleden was haar Echtgenoot, de heer Hofmeijer, overleden. Dan, zooals reeds aangemerkt, werd haar broeder, de heer Kriel, die haar eenige steun was in haar groote en moeilijke bezigheid, door de rebellen weggevoerd. Zij had dan ook het voorrecht niet, hem weer terug te zien keeren; want in de gevangenis koude gevat hebbende werd hij ziek, kwam eindelijk te Franschoek, waar hij bij zijne ouders aan die krankheid overleden is omtrent eene maand vóór wij hier verlost werden.— Ik was slechts tot bij den winkel van Mevr. Hofmeijer genaderd, werd door de rebellen belet en durfde niet tot naar hare woning gaan, maar moest vandaar naar huis terugkeeren.

Moed onder verdrukking.

Eens vroeg ik een pas naar Schmidts Drift om eenige benoeligheden aldaar voor mijn huisgezin te koopen en een mijner vriendinnen Mevr. Mann, te bezoeken die gevlucht was, doch de pas werd mij geweigerd. De heer Weideman wendde voor recht spyt te hebben, en zeide hij zou het gaarne willen doen om mij aan een pas te helpen, maar Generaal Liebenberg heeft het belet.

Den dag nadat de heer Israël en zijne twee zonen gevangen werden genomen, ging ik naar zijn winkel met het oogmerk om Mevr. Israël te zien. Opmerkelijk was mij haar geloof in deze verdrukking; zij zeide: “Ik ben nog niet van mijn God verlaten.” Eens zeide zij aan mij: “Houd maar goeden moed; God is met ons!”

Passen geweigerd.

Hier waren vele arme Loyalen, die niets hadden om van te leven, en geen passen konden krijgen om ergens te gaan. Ik had veel medelijden met Mevr. Robus. De heer Robus was ook naar de Kolonie gevlucht. Hoe dringend haar verzoek ook al was om een pas ten einde naar haar Echtgenoot te mogen gaan, werd h t haar geweigerd. Hier was geen levensvoornitzicht voor haar. Ditzelfde geval had plaats met vele anderen. Mevr. Booysen werd van al haar goederen, levensmiddelen, enz. beroofd, doch een pas werd haar geweigerd.

Kinderen gekommandeerd.

Op 7 Febr. bracht eene Scholtz een kommandeerbrief van Veldkornet A. Venter aan

mijn zoon. Doch indien hij onwillig is, dan wordt hij beboet met £37 10s. Ik vroeg aan Scholtz hoe men zulk een kind kan kommandeeren? waarop hij zeide, dat hij er niets aan kon doen; als het kind te jong is, dan moet ik den Kommandant daaromtrent zelf gaan zien. Op den 10den ging ik met een bezwaard gemoed per kaf naar het Lager 36 mijlen van hier. Ik wist dat dit alles niets meent dan vervolging. Op weg daarheen ontmoette ik den heer Reineke van Good Hope, die ook naar het Lager ging betrekkelijk zijn zoon, die ook gekommandeerd is, los te krijgen. Hij was toen zo gelukkig om niet alleen zijn zoon, maar ook mijn zoon los te krijgen, wijk hij een oude vriend van Gen. Kolbe is.

Brutaliteit tegenover een Vrouw.

Deze was echter de laatste storm nog niet waarmee ik te kampen zou hebben. Een bijwoner van ons, met name Crous, die zich bij het Lager had aangesloten, kwam het huis binnen waar ik was, en viel mij aan op eene onmenselijke brutale wijze in tegenwoordigheid van Veldkornet Venter. Hij beschuldigde mij gezegd te hebben hem te zullen vervolgen; naar de deur wijzende zeide hij: "Daar zijn de mannen die gij beschuldigd hebt van uw tuin en vruchten te vernielen, verantwoord u nu tegenover hen!" Ik was zoo verschrikt dat ik voor een paar minuten als geheel verbijsterd werd en niet wist wat ik zag of hoorde. Toen ik tot wat meer bewustzijn kwam zeide ik aan den Veldkornet, dat ik mij niet met de menschen heb bemoeid, maar dat zij mij op alle mogelijke wijze brutaliseren en vervolgen. Ik heb Crous alleen een vriendelijke boodschap gezonden, hem verzoekende, de gewapende mannen die alle dagen bij hem aan huis komen en dan door mijn tuin rijden, te vragen het niet te doen. Nadat Crous nog gezegd heeft wat hij wilde kwijt wezen, ging hij heen. Maar o wée! Daar kwam nu weer een brief te voorschijn van zijn vrouw, met dezelfde beschuldiging als reeds vermeld. Inderdaad schaamde ik mij ten opzichte van haar bij het aanhooren van den brief die mij werd voorgelezen. Ik zeide aan den Veldkornet wat ik aan Crous gezegd heb, dat hij de eerste man in de wereld is die gewaagd heeft om mij op zulk eene onbeschaamde wijze aan te vallen, daar ik hem of zijn familie nooit een stroo in den weg gelegd heb. Doch mijn gemoed was zoo vol, dat ik het geraden vond verder te zwijgen en ging toen heen.

Brief van haar Echtgenoot.

Op 26 Februari kreeg ik een brief van mijn Echtgenoot, gezonden met een jongen van Schmidts Drift. De jongen is een paar malen ontmoet door gewapende mannen, doch hij wist hen te zeggen dat hij beesten zocht, en zoo is hij met den brief hier veilig aangekomen. Groot was onze vreugde om weer van mijn Echtgenoot te hooren. Hij schreef mij dat hij met Majoor Saou en 17 politie allen van Grikwastad-weg, te Schmidts Drift zijn, en wenschen hierna te komen, om, indien mogelijk den vrede te herstellen, mij verzoekende hem te schrijven of het raadzaam is voor hen om met zoo weinige mannen over te komen. Daarop schreef ik hem dat Landdrost Perry nog te Grikwastad is en de rebellen nog allen onder de wapens zijn; want toen Kimberley door onze Troepen werd ontzet en Gen. Cronje met zijne duizenden gevangen genomen waren, zijn Generaal Kolbe en Kommandant Van Graan dadelijk vertrokken van Douglas, doch Landdrost Perry stelde eene zekeren Ooetzee aan als Kommandant te Douglas.

Een Waarschuwing zonderling doorgekregen.

Op denzelfden avond van 26 Febr. vernam ik het plan door de rebellen gesmeed om de weinige mannen te Schmidts Drift aan te vallen. Daarop schreef ik dadelijk weder eenige regelen aan mijn Echtgenoot, het kleine garnizoen waarschuwende van het gevaar, dat zij liefst dadelijk moesten teruggaan naar Kimberley. Later vernam ik dat de jongen met wien ik den brief zond, verscheidene malen gevangen genomen en doorzocht werd door de rebellen, tot zelfs zijn zadel werd doorgesnuffeld, maar de brief werd niet gevonden, want de jongen had dezelve eenvoudig in een oude zak geworpen die als kleedje onder zijn zadel dienst deed, wijk de rebellen meenden dat iets van dien aard op de meest geheime plaats en wijze zou zijn verstoken.

Proclamatie dadelijk afgescheurd.

In den loop van dienzelfden dag zond het kleine garnizoen eene proclamatie van Schmidts Drift naar Campbell en liet ze bij het kantoor aanplakken, de meeschen gelastende hunne wapens neer te leggen; doch onstonds werd dezelve weer afgescheurd, en de heer Lacker die haar angeplakt had, is de rebellen, hoewel ter nauwernood, maar toch ontvleekt.

Rooverijen zonder End.

Op 28 Febr. vroege in den morgen kwamen 2 gewapende mannen, Cloet en Du Preez, en

namen 2 van onze paarden van ons werv en gingen daarmee heen. Ik zond een kleinen jongen om de paarden terug te vragen; doch toen hij bij hen kwam, namen zij dat paard waar de kleine jongen op reed ook en joegen hem met bedreigingen terug, die toen hevoet naar huis kwam; dus in plaats van 2, hadden zij nu 3 paarden op nieuw met geweld weggevoerd.

Goed met kwaad verveelden.

Later op den dag kwamen 12 gewapende rebellen om ons huis te doorzoeken. Ik zeide aan hen dat mijn Echtgenoot tot aan Schmidts Drift gekomen was, "met het doel om het beste voor u allen te zoeken, doch nadat hij vernomen had dat gij nu wilt oorlog maken, is hij teruggekeerd naar Kimberley." Doch zij zeiden dat de Veldkornet hen gezonden heeft om het huis te doorzoeken.

Nadat zij nu gezocht en mijn Echtgenoot niet gevonden hadden, zeide ik tot hen: "Waarom wilt gij nu een man kwaad doen, die u allen nu reeds zoo vele jaren niets dan goed en wel gedaan heeft, en zelfs nu nog het beste voor u zoekt?" (want zij waren allen jonge mannen uit ons distrikt). Hun antwoord was, dat zij hem geen kwaad wilden doen, doch dat de Veldkornet hem wilde spreken. Daarop zeide ik aan hem: "Generaal Cronje is gevangen met zijne manschappen, Kimberley is ontzet, waarom legt gij nu niet uwe wapens neer? Of zijt gij instaat om tegen Engeland te vechten?" Sommigen antwoordden dat zij hunne wapens niet konden neerleggen, wijl de voormannen hun niet zouden toelaten zulks te doen. Anderen zeiden dat Kimberley alweer belegerd was.

Ik heb niet geweten dat ik wellicht moeilijkheid kon hebben door zoo welmeenend met die jedsdige opstanelingen te spreken, doch wat ik met hen sprak was tot hun eigen bestwil. Als loon voor mijne welmeenendheid zouden zij al onze paarden met zich meê voeren die te Boven Campbell op ons grond gevonden worden. Ik verzocht hen de 2 muilen te laten blijven, anders hield ik niets over om te gebruiken wanneer ik ze hoog noodig mocht hebben om in te spannen. Zij zeiden het niet te kunnen doen, maar zullen den Veldkornet er over spreken. Dit moeten zij wel gedaan hebben, want gemelde muilen werden terug gezonden, doch de paarden behielden zij voor zich in het Lager.

De Tuin vernield.

Tegen den avond kwamen 1 mannen, 2 Nels, Smith en Swanepoel, gezonden door

den Kommandant, volgens hun zeggen, om mij eenige waterlimoenen te vragen. Ik zeide hen van "niet te weten of ze al rijp zijn, want ik heb voor mijzelve er nog niets van genoten." Daarop gaf een van hen ten antwoord: "Ja, ek het gesin dat dit al rijp is"; waarna zij heengingen en hebben den tuin erbarmelijk vernield.

Op 1 Maart ging ik even naar den tuin zien, en vond 3 gewapende mannen met hunne paarden in den tuin. Verder droegen zij alle dagen zakken vol vruchten en groenten naar het Lager. Dit moest ik gedwee elken dag aanzien zonder een woord te durven zeggen, totdat op 8 Maart het Lager zowat 6 mijlen verder weg van hier verplaatst werd en waarover ik zeer dankbaar was.

Daar wij aan de willekeur der rebellen blootgesteld waren, hebben zij al onze paarden weggenomen die bruikbaar waren, zoodat wij in de maand April niet één paard over gehouden hadden dat ons van dienst kon wezen.

Op 19 Mei liet Generaal P. de Villiers ons nieuw kar halen, en op 31 Mei al onze ossen. Twee dagen na den slag te Fabers Put zijn zij gevlucht in de richting van Daniëls Kuil. Velen die niet samen wilden vluchten hebben zich in de bosschen verstoken.

Hoewel wij gedurende de laatste paar maanden geen koffi, suiker of meel hadden, zoo hadden wij echter nog kost genoeg om van te leven, en konden soms nog deze of gene hongerige met wat voedsel helpen. Wij hadden nog wat koorn, die wij op een koffi-molen moesten malen voor brood. Ook hadden wij gelukkig nog wat garst die wij voor koffi gebruikten. Het Gouvernement van den Oranje Vrijstaat heeft zijne Burgers en soms ook aan arme Loyalen wat kost gegeven, doch eenige huisgezinnen met insgrip van het mijne hebben nooit de waarde van een penny gekregen.

Toch eindelijk verlost.

Na eene pijnlijke afwezigheid van 5 maanden is mijn Echtgenoot op 5 Juni te huis gekomen, waarover de blijdschap zich beter laat gevoelen dan beschrijven. En op 13 Juni zijn de eerste Troepen hier te Campbell gearriveerd. Zoo werden wij dan toch eindelijk verlost van de wreede tyrannie der rebellen. Verblijd als wij waren over dit welding, en ik over de veilige tehuiskomst van mijn Echtgenoot na zoo vele maanden van hoop en vrees, heb ik nog altijd het reuring gewetel te rypen over mijne betrek-

kingen in Transvaal, van wie ik niets hoor. Ja deze oorlog heeft veel bloed en tranen gekost. Mocht de Heere geven dat er spoedig een einde aan mag komen.

Getuigenis uit Bechuanaland.

Wij besluiten onze reeks van persoonlijke getuigenissen aangaande de Rebelle en hare gevolgen met een uiterst belangrijke getuigenis uit Bechuanaland, waaruit vooral blijkt de lage motieven of drangredenen waarom de rebellen zich bij de Republikeinen aansloten. Men ging niet vechten voor *recht*, maar voor *onrecht*; niet uit vaderlandsliefde, maar om vuilgewin. Hier blijkt nu wat men bedoelde met "Goldank! wij zijn nu van het Engelsche juk ontslagen!" Het bedoelde, voor velen althans: "Nu zijn wij vrij van alle wet en recht, en kunnen stelen en rooven en moorden zooals wij willen".

Mijnheer,—Daar velen alreeds hunne ondervindingen sedert het begin en gedurende den Oorlog tot hiertoe hebben medegedeeld, wil ik trachten ook mijne ervaringen u mede te deelen, temeer wij er zoo vele menschen zijn die trachten de Rebellen te verontschuldigen; doch ik ben er van overtuigd, dat indien zij de ondervinding opdeden welke ik als lyaal heb doorgestaan, zouden zij vandaag wat anders gezegd hebben.

De Infal der Vrystaters toegejuicht.

Ik was woonachtig in wijk No 3, Vrijburg, toen de Oorlog uitbrak. Eindelijk op 13 Oct. kwam het bericht daar, dat de Boeren de grenslyn waren over gekomen; dit werd door de overgrootste meerderheid van ons distrikt met groote blijdschap toegejuicht. Een paar dagen later hebben de Boeren dan ook Vrijburg bereikt. Toen kon men zien hoe oud en jong in grote getallen zich bij de Boerenlagers aansloten. Daarna kregen wij dan ook kennis van den heer John (?) Theron, veldkornet van de wijk No 3, om eene vergadering bij te wonen, daar het nu de tijd is voor de Afrikaners om met hart en hand samen te werken. Doch ik heb mijn best gedaan om al mijne bureu af te raden van naar de vergadering te gaan, waaraan velen dan ook gehoor hebben gegeven en tehuis bleven.

Een verstandig Voorstel verworpen.

Op 31 Oct. kwam ik ongemerkt te Twee-

fontein, waar een heele boel bezig waren eene vergadering te houden, ten einde zich algemeen bij de Boeren aan te sluiten. Ik verzocht ook een voorstel te maken dat mij toegestaan werd; daarop stelde ik voor: "dat wij als Britsche onderdanen ons onpartijdig moeten houden betrekkelijk den Oorlog." Bij het hooren hiervan wilde men dat ik met geweld de deur zal uitgesmeten worden, en zeide men dat het een Bondsvergadering was, en dat zij hier geen Rhodesman noodig hebben! Hierop zweeg ik stil om het einde van deze vergadering te zien.

Waarom men rebelleerde.

Toen besloot de vergadering een deputatie aan den voorman der Transvalers te zenden en hem bekend te maken: dat zij allen gewillig zijn om zich bij de boerenlagers aan te sluiten, mits hij hun het volgende als waarborg verzekert, nl.: a) Daar meest alle Boeren in het distrikt Vrijburg hooge verbanden op hunne plaatsen hebben, moet de Transvaalsche Regeering hun die verbanden kwijt schelden na den Oorlog; b) alle personen die geen grond hebben, moeten grond krijgen, zooals de Compagnie-gronden en de gronden van de Engelschen die over de lijn gevlucht zijn; c) dat voor de vrouwen moet gezorgd worden. Hierop zeide de heer N. Pretorius, dat dit besluit op al de vergaderingen in dit distrikt reeds genomen is.

"De Engelschen in de Zee jagen."

Toen ik later een der leden van de vergadering ontmoette en hem vroeg, wat het antwoord van den voorman was, antwoordde hij: "O ja, alles is recht; ons moet maar net de Engelschen in de zee jagen." Eene week later is er dan ook eene kennisgeving gekomen, dat het lager naar Kuruman moet vertrekken en allen die willen meêdoen zullen welkom zijn, waarbij dan ook de groote meerderheid van het distrikt zich hebben aangesloten.

Bijna alle Afrikaners rebelleerden.

Op 13 Nov. kwam de heer Jacobus Naudé, van Naudés Hoop, hier met eene lijst waarmee hij allen kommandeerde die vrijwillig wilden gaan naar den oorlog, om zich op 17 dezer te Vrijburg bij het lager aan te sluiten; en degenen die belangen hebben moesten dezelfde ook op dien dag aldaar inleveren. Hierop ging ik ook naar Vrijburg. De veldkornet hield daar een ellenlange toespraak, waarin hij melding maakte van al de plaatsen reeds door de Boeren ingenomen, en waarin hij zeide dat alle menschen die nog voor eenig iets bevreesd zijn de wapens op te nemen,

kunnen naar hunne huizen terug gaan; doch alle Britsche onderdanen die onwillig zijn onder de Transvaalsche vlag zich te buigen moeten zorgen over de lijn heen te komen. Daarop sloten bijna alle Afrikaners als rebellen zich bij het lager aan. Doch zonder iets te zeggen keerde ik stilweg terug naar mijn huis.

Alweer gestraft wegens Loyaliteit.

Op 21 Nov. bracht een politie-beampte mij een kommandeer-brief om dadelijk naar Vrijburg te gaan. Toen ik daar kwam zeide de Veldkornet aan mij, dat hij beëdigde verklaringen had, dat ik gedurig de burgers afraadde naar den Oorlog te gaan, en dat hij mij daarop gekommandeerd heeft. Mijn antwoord was, "dat ik een Britsche onderdaan ben en ik niet naar den oorlog zal gaan." Daarop zeide hij dat ik dan den staat moest verlaten binnen 8 dagen; en als hij weer hoort dat ik iemand afraadde, zal hij mij dadelijk naar Pretoria zenden, waarop ik zeide, "dan liever het distrikt te zullen verlaten."

Alweer Rooverij.

Op 28 Nov. vertrok ik dan ook met mijn vee en ander huisraad dat kon meêgevoerd worden. Doch ik was niet te ver weg toen er een 20tal mannen op mij afkwamen; hun voorman noemde zich Veldkornet Van Wijk, van Transvaal. Hij vroeg mij, waar ik heen ging. En op mijn antwoord dat ik op weg ben over de lijn heen, zeide hij: dat ik geen recht had met vee over de lijn te gaan. Dadelijk gebod hij zijne mannen mij het vee te ontnemen, wat dan ook gedaan werd. Toen vroeg hij mijn geweren aan hem te geven, maar ik zeide er geen te hebben (die had ik in mijn bed weggestoken).

Rustige Burgers opgeruid.

Op 30 Nov. ben ik in het distrikt Taangs aangekomen, op eene plaats van mijn schoonvader, en waar ik mij nu nog bevind. Wijl alles hier toen nog stil was, dacht ik hier veilig te blijven totdat er verlossing opdaagt. Aanstonds bezocht ik mijne bureu en trof hen vreedzaam en rustig aan bij hunne huizen. En zoo ging alles goed voor zoowat eene maand.

Een Ouderling de Opruier.

Onverwachts vernam ik dat mijn buurman-ouderling naar Kuruman en vandaar naar Vrijburg gegaan was om te zeggen, dat de boeren hier bijna allen gewillig waren om krijgsdienst te doen als zij gekommandeerd worden. Van Vrijburg kwam hij gewapend

terug in gezelschap van zijn broeder (ik bedoel de 2 oude Greeffs die nu te Vrijburg in een van de kamers in 't Gouvernements Hotel thuis zijn). Toen buurman-ouderling hier kwam vertelde hij mij, dat hij de namen van al de menschen van dezen omtrek heeft opgegeven aan den Veldkornet. Dit maakte mij op nieuw zeer bevreesd.

Op 2 Januari 1900 passeerden hier een boel rebellen van Kuruman en namen mijn 2 paarden met zich meê, al wat ik nog had; ik hield geen bok of schaaap meer om mijn familie van wat vleesch te voorzien; want die werden bij 't begin van mijn vlucht mij ontnomen, zooals reeds vermeld. En nu moest mijn huisgezin saam lijden met mij onder de tyrannie der rebellen.

Alleen tegenover Duizenden.

Op 10 Januari kwam hier dan ook een man met een kommandeerbrief aan mij, waarin ik gekommandeerd werd om op 12 dezer te Vrijburg te verschijnen met paard, zadel en toom, alsmede met geweer, gewapend. Al mijn bekende bureu die zaam met mij gekommandeerd werden gaven gehoor aan die oproeping en gingen aldus toegerust naar Vrijburg. Doch ik bleef tehuis, natuurlijk zonder één vriend. Stil tehuis zijnde, vreesde ik toch hier in de woesternij elken dag gevangen genomen te worden, want eenzaam te zijn en omringd van duizende gewapende rebellen en andere vijanden, is geen kinderspel te verduren!

Een Vriend in Nood.

Van alles ontroofd moest ik nu maar trachten wat tuin te maken om zoo mogelijk voedsel uit den grond te krijgen voor mijn huisgezin, want het was te vreezen dat wij anders van honger zullen omkomen. Aldus in den tuin aan 't werk, zag ik een man te paard by mijn huis komen. Dadelijk dacht ik dat het iemand was die mij kwam gevangen nemen en was aanstonds wat nukkerig, doch ging zoo bezadigd mogelijk naar huis. Hoewel niet in alte goeden luim, vroeg ik hem beleefd wie hij was, en was niet weinig verbaasd toen hy zeide "Veldkornet Turner" te zijn—niet van de rebellen, maar onder Britsch gezag, en die zich dan ook zijn ambt in alles waardig betoond en gerespecteerd wordt. O wat was het een vreugde weer een loyale vriend te ontmoeten. Ja ware het niet door de bemoeiing van den heer Turner en zijn gerespecteerde Echtgenoot, zou mijn gezin met mij ongetwijfeld van droefheid, ontbering en ellende zijn omgekomen. Maar hun trouwe hulp was altijd ons heul en troost

in onze bittere bedruktheid, waarvoor ik hen nooit genoeg naar waarde zal kunnen danken.

Nogeens gekommandeerd en bedreigd.

Zoo zijn wij dan in stillen vrede op onze plaatsen gebleven, die eene welkome verkwikking was gedurende al den tijd die wij nog steeds in de grootste angst hadden te doorleven; want wij wisten niet op welken tijdstip wij welligt konden worden overvallen door een woeste bende gewapende rebellen. Onze bittere bedruktheid en angst was dan ook niet ongegrond, want op 20 April kwam de heer A. de Klerk, van Rustfontein, hier; hij was toen Veldkornet van de rebellen voor wijk 3, Vrijburg. Hij zeide mij dat hij mij reeds verscheidene malen gekommandeerd had, maar ik heb mijne verschijning niet gemaakt, daarom is hij nu zelf gekomen om mij te zien. Daarop haalde hij den kommande-brief uit zijn zak en las mij denzelven voor, waarvan de hoofdinhoud was, dat ik op 25 dezer te Vrijburg moet wezen met paard, zaal, toom en geweer; doch zoo niet, zal ik ten strengste volgens Krijgswet behandeld worden, en daarna gaf hij den kommande-brief aan mij. Doch ik antwoordde hem, dat ik te Vrijburg reeds gezegd heb wat mijn opinie is en ik dat gevoelen nooit zal veranderen. Hierover welligt gebelgd zeide hij dat ik "verzekerd kan wezen gevangen genomen te zullen worden," en daarna vertrok hij.

Net bijtijds verlost.

Spoedig werd dan ook een aantal rebellen afgezonderd om ons gevangen te nemen. Juist hadden wij vernomen dat zij daartoe naar ons op weg waren, toen de Britsche troepen de Vaalrivier waren overgegaan en hen uit elkander joegen, en zoo werden wij verlost uit de handen der rebellen. Doch het was niet voor 12 Mei dat wij ons volkmen konden overtuigen van onze redding, want op dien dag arriveerden hier 6 Engelschen, waarover wij grootelijks verbljyd waren en ons met dankbaarheid konden verzekeren dat wij verlost zijn uit de handen onzer vijanden, onder wier overheerschende macht wij 7 maanden lang hadden te zuchten en te worstelen onder de zwaarste bedreigingen van gevangenschap, enz., zoodat zelfs een wreede dood ons haast dagelijks in 't aangezicht staarde.

Leugens, Leugens, niets dan Leugens.

In al dien tijd kregen wij niets anders te hooren dan de snoodste leugens, zooals bijv. : Te Magersfontein zijn 5000 troepen gevallen ;

in Natal 7000 op één plek ; De Wet heeft op ééne plaats over de 22,000 troepen dood geschoten ; in Ladysmith waren er 12,000 troepen, waarvan 7000 gesneuveld zijn, 2000 zijn aan koorst overleden en 3000 zijn bezig een plan te beramen om te ontvluchten ; dat vóór Kronjé werd vastgekeerd, er reeds over de 100,000 troepen gedood zijn, en dat Kronjé uit de plaats waar hij ingesloten werd 12,000 troepen gedood heeft ; Buller is afgezet omdat hij gezegd heeft, eerder instaat te wezen met 12,000 Boeren Londen in te nemen, dan met 100,000 troepen Transvaal te veroveren ; dat Rhodes de "horres" heeft en er altijd 4 dokters om zijn bed staan om hem te verplegen ; al wat hij soms zegt is : Ik heb nooit zoo gedacht ; dat Hofmeyer gereed is met 8000 Bonds mannen Kaapstad aan te vallen zoodra de voorposten der Boeren De Aar bereikt hebben ; dat een ander macht Port Elizabeth zal aanvallen en innemen ; dat 40,000 Bonds mannen reeds den eed van getrouwheid aan de Republieken hebben afgelegd ; dat de poort van Natal reeds in bezit is van de Z.A. Republiek, enz. enz. Zoo werden ons de ooren aanhoudend opgepropt met de ongerymde leugens en drogredenen, waarover wij het best geraden vonden liever te zwijgen in de hoop dat de waarheid heel anders zal blijken te wezen, zooals geschied is.

Waarom Prokureur Wessels vervolgd werd.

Geen steen werd onaangeroerd gelaten om den heer D. Wessels van Vryburg over de lyn te verbannen, en wel omdat hij een groote verbandhouder was van vele plaatsen, dus ontzachtelijk vele gronden onder zijn beheer had, en daarom moest hij uit den weg geruimd worden om al die gronden te confiskeeren ; wat hiertoe blijkbaar heeft medegewerkt is o. a. dat de heer D. Wessels, zooals hij mij zelf heeft verhaald, bescheidenlijk aan een zijner schuldenaars vroeg hem te betalen, doch als antwoord dulden moest dat de man hem de vuist onder den neus drukte en uitgilde, "dat het nu Transvaalsche grond is en hy hem niet zal betalen !" Zoo moesten wij loyale en maar vergenoegen met stampen en stooten en dan nog zwijgen. De heer Wessels had tevoren zijn best gedaan om zooveel mogelijk de menschen met geld te helpen en hen aldus instaat te stellen wat grond te koopen. Of hij zulks weer zal doen is een ander vraag.

't Uitgehangen Lokaas.

Wilde iemand rebelleeren en politie-dienst verrichten dan werd hem £25 per maand

toegezegd, en aan een Vrederechter £200 per jaar, geen onaardige lokaas voorwaar! Een Veldkornet had aanspraak op £300 per jaar, een Landdrost £500, al is hij nauwelijks in staat zijn naam te teekenen; zoolang iemand maar de kunst goed verstond om flink te rebelleeren kon hij zich van dergelijke toegezegde winstgevende ambten verzekerd houden.

Geen gedwongen, maar vrijwillige Rebelleie.

Zoo is daar in geen geval eenig dwang uitgeoefend om de wapenen op te nemen, behalve in een of ander uiterst buitengewoon geval met een of ander loyaal persoon die bepaald weigerde en onder krijgswet gedwongen en genoodzaakt werd de wapens op te nemen, doch overigens hebben de duizende rebellen de wapens gewillig opgenomen. Maar toen zij zagen dat hunne zaak eene hopelooze mislukking bleek te zijn, hebben zij hunne zoogenaamde autoriteiten om hunne kommandeerbrieven gevraagd, ten einde dezelve te kunnen toonen wanneer zij mochten worden gevangen genomen, om daarmee voor te wenden dat zij gedwongen waren de wapens op te nemen en dus daarmee het bewijs te kunnen leveren dat zij onschuldig zijn en onder dwang naar den Oorlog gingen. Het ware te wenschen dat die vliegers niet mogen opgaan; want al de voorwendingen der rebellen zijn niets minder dan louter leugen en bedrog.

De ware Redenen voor de Rebelleie.

Neen, hunre voornaamste redenen tot rebelleie waren o. a. :—

a) om geld die zij wettig schuldig zijn niet te betalen;

b) om gronden die hen niet toekwamen te beërven;

c) om ambten waarvoor zij niet bevoegd zijn te bekleeden;

d) om vrij te stelen en te rooven, "buit maken," zooals zij het noemden.

Nu mynheer, ik wil hopen dat andere nieuwsbladen, zooals "Ons Land," ook dezen brief zullen opnemen.

De Bond de Wortel van 't Kwaad.

Verder, hoewel de storm nog niet geheel voorbij is, hopen wij toch dat er spoedig een einde aan zal zijn. Doch ik geloof niet dat er ooit weer eensgezindheid in Afrika zal zijn zoolang de Afrikaander Bond blijft bestaan, want de Bond heeft zelfs tot in het Parlement verdeeldheid veroorzaakt; zal dan die afschuwelijke Bond niet gestopt kunnen worden opdat er eensgezindheid in Afrika komen?—J. J. VAN DER MERWE.

Morgenson, Dist. Taungs.

De Lotgevallen van een Loyaal Kolonist.

VREESELIJKE ERVARINGEN.

TE MIDDEN VAN REBELLEN EN LANDVERRADERS.

Eergisteren kregen wij aan ons kantoor een bezoek van den heer E. S. du Toit, onderwijzer van Koopmansfontein, Grikwaland West, die ons vreeselijke staaltjes bloedlegde van de behandeling, waaraan loyale ingezetenen blootgesteld waren geweest van de zijde der vreemde invallers en rebellen in de Kaap Kolonie. Wij ontleenen het volgende aan de mondelinge opmerkingen van den heer Du Toit, die Donderdag, 11. aan de Kaap aangekomen was om een weinig bij te komen van den barden tijd die hij doorstaan had.

DE INVAL DER REPUBLIKEINEN.

De heer Du Toit, verhaalde ons dat de Republikeinen in het begin van December hun intrede in het dorp maakten. Op aansporing van de Koloniale rebellen, die hen tot hun inval uitgenoodigd hadden, nam het kommandeeren dadelijk een aanvang, onder leiding van den Vrijstaatschen kommandant Viljoen. De Britsche onderdanen werden allen gekommandeerd met hunne personen en paarden om tegen hunne eigene landgenooten te vechten.

EENE KLOEKMOEDIGE WEIGERING.

De heer Du Toit weigerde ronduit om zich voor dit doel te laten kommandeeren. Hij en andere loyalisten, die zijn dapper voorbeeld volgden, hadden toen letterlijk geen leven meer, alle bescherming van persoon en goederen werd hun onthouden, zoodat zij ieder oogeblik aan plundering blootstonden, maar het zou nog erger worden.

GEARRESTEERD.

Den 8sten December, terwijl de heer Du Toit in zijne school bezig was werd hij uitgeroepen, en gearresteerd, zoodra hij buitenkant kwam. Hij werd naar de plaatselijke tronk gebracht, alwaar hij ook den bekenden progressieven Afrikaander, den heer F. J. Strauss aantrof. De beide heeren werden onmiddellijk gevankelijk vervoerd naar Barkly West. Hier bleven zij de eerste paar dagen onder bewaking in het plaatselijke hotel. Maar spoedig werden zij.

VOOR DEN LANDDROST.

gebracht. Dit ambt werd bekleed door den heer J. J. Morgendaal, die hun eene soort

beschuldiging wegens noogverraad voorlas. Tevens deelde hij den beiden heeren mede dat dit slechts een voorloopig onderzoek was, en dat zij in ieder geval voor den krijgsraad moesten komen. Na dit vooruit vernemen te hebben weigerden de beide heeren natuurlijk te pleiten. Zij werden toen van het Landdrostkantoor naar de tronk genomen. Al hun geld werd hun daar afhandig gemaakt. Men had echter de welwillendheid om hun eigen kost uit het plaatselijke hotel te orderen, voor hun eigen geld natuurlijk, terwijl van "Regeerings" (?) wege niets dan mieliepap verstrekt zou worden. In deze tronk bleven zij eenige dagen, toen zij aan elkander

GEBOEID DOOR DE STRATEN

gejaagd werden tot voor de Landdrostwoning. De eigen paarden van de heeren Strauss en Du Toit werden voor hun eigen vervoer en eskorte gebruikt, en de beide gevangenen lagen als bandieten geboeid op eene kar toebehoorende aan den heer Strauss. Als men nu bedenkt, dat de geheele streek opstandig is, en als het dan gevangenen gelust had om eene poging tot ontvluchting te maken, dat zij zich dan toch niet in veiligheid hadden kunnen stellen, dan zal men inzien welke noodelooze wreedheid hierin gelegen was. Bovendien was het voor den heer Strauss bepaald zeer erg, want zijne armen en polsen waren te zwaar voor de handboeien, zoodat zijne armen geheel aan stukken waren, toen zij aankwamen te Olifantsfontein, de plaats hunner bestemming, alwaar zij

VOOR DEN KRIJGSRAAD

recht zouden staan.

Alvorens zij echter voor den Krijgsraad "terecht" zouden staan, werden zij acht dagen in hechtenis gehouden, alwaar zij erbarmelijk behandeld werden. De eenige kost die hun verstrekt werd waren waterkoekjes (de bekende "stormjagers") terwijl hun als drank alleen bittere koffie verstrekt werd zonder melk, aan suiker viel niet te denken. Zij zouden aan alles gebrek gehad hebben, als enkele private personen soms niet zoo vriendelijk geweest waren om hen van goede degelijke kost te voorzien.

Eindelijk op 23 December werden zij voor den krijgsraad gebracht. Dit lichaam was samengesteld uit den Vrijstaatschen Juts Hertog en vijf generals of hoofdkommandanten. Tegen den heer Strauss, waren vijf verklaringen ingebracht, waarvan eene zoo openbaar leugenachtig was dat de Juts weigerde haar aan te nemen. Daarna las de

Publieke Aanklager de aanklacht voor, waarna de heer Strauss gedurende een en drie kwart uur zijne verklaring uitsprak, welke zoo helder was dat de krijgsraad hem met de meeste aandacht moest aanhooren. Na opsomming door den Juts en een kort kruisverhoor van den heer Strauss, werd deze onschuldig bevonden, maar het werd onwenschelijk geacht hem vrij te laten, om reden dat hij uit Vrijstaatsch gebied naar de Kolonie was gegaan, toen bij de Britsche machten was, en van daar weder terugkeerde naar Vrijstaatsche gebied, waarmede Grikwaland West bedoeld werd. De heer Strauss zou daarom naar Bloemfontein vervoerd worden, alwaar hij tot het einde des oorlogs als krijgsgevangene gehouden zou worden zonder harden arbeid. Na afloop des oorlogs zou hy weder naar zijne plaats terug vervoerd en hersteld worden in al zijne vroegere posities en bezittingen,

ONDER DE VRIJSTAATSCH E REGERING,

want zoo zeker waren de verblinden dat de oorlog ten hunne gunste zou afloopen.

Toen kwam de zaak tegen den heer Du Toit aan. Deze werd aldus door Juts Hertog aangesproken: "Du Toit, jij is hier onder suspicie van vijandig te zijn tegen de Vrijstaatsche Regeering en verder van te ageer n als agent van den heer Strauss, maar daar er geen genoegzaam bewijs is, zullen wij u terugsturen naar Barkley West en de Landdrost gelasten om u te leveren op uwe plaats, alwaar zoo gij u stil gedraagt gij veilig zult zijn en ongestoord met uw werk kunt voortgaan." De heer Du Toit kwam dus terug, en bleef stil bij zijn huis. Binnenkort evenwel werd hij

TEN TWEEDEN MALE GEKOMMANDEERD

doch weigerde wederom beslist om op te komen. Toen werd hij eene week met rust gelaten, maar daarna werd hij gekommandeerd

TEN DERDEN MALE

om onder de krijgswet te verschijnen te Barkly West op 27 Januari met paard, zadel, provisie voor acht dagen, en een geweer met 30 patronen. De heer Du Toit ging alleen met zijn persoon, omdat zijn paard nog aan het Hoofd Lager was. Een geweer had hij niet, en provisie wilde hij niet saamnemen. Wederom maakte de heer Du Toit aan den Landdrost bekend dat hij Britsche onderdaan en ambtenaar was en dus onnozelijk de wapens tegen zijn Gouvernement kon opnemen. De Landdrost en de krijgsversten deden hun best om den heer Du Toit te overreden. Gen. Breedekamp o. a. bood hem een Secretarisschap onder hem aan tegen een goed salaris

met vooruitzicht van eene goede betrekking na den oorlog. Hij weigerde evenwel eenige post aan te nemen.

ENGELSCHEN EN AFRIKAANDEES.

Opmerkelijk, ging de heer Du Toit voort, was het verschil in de behandeling die daarna aan Engelsche of Hollandsche loyale Afrikaanders te deele viel. Aan de Engelschen werd volledige vrijheid gelaten; behoeften alleen oorlogskosten te betalen, zoogenaamd om voor hunne eigene beskerming te voorzien en werden dan met rust gelaten.

Voor de Afrikaanders daarentegen stonden slechts twee wegen open: zij moesten.

DE WAPENS OPNEMEN OF VERTREKKEN.

De heer Du Toit gaf er natuurlijk den voorkeur aan om het land te verlaten. En zoo werd hij met ongeveer 13 of 1400 personen die tot dezelfde keuze gekomen waren, op den 7den Februari uit Barkly West vervoerd met 111 wagens en karren. De Vrijstaatsche Regeering liet hen vervoeren naar wat zij de nieuwe grens noemden, alwaar zij in het veld nabij Koedoesberg afgeladen werden. Zij kwamen daar aan op Zaterdag 10 Februari. Er waren aldaar toen vele Vrijstaatsche gewonden die weggenomen werden. Slechts één kar en paard werden aan de vluchtelingen gelaten om aan de Engelschen bericht te geven dat zij zich aldaar bevonden. De Engelsche troepen bevonden zich op ongeveer vijftien mijlen afstand, en zoodra er bericht ontvangen was van den ellendigen toestand, waarin de vluchtelingen zich bevonden, werden twee paarden door Lord Methuen persoonlijk aan de berichtgevers geschonken. Tevens liet de generaal hun weten dat hij blijde was met hunne overkomst en dat hij den volgende Zondag alle beschikbare wagens zou verzenden om de vluchtelingen op te nemen. Die tocht is voor de ballingen.

EENE VRESELIJKE ERVARING

geweest. Op het pad zijn niet minder dan vijf babies geboren. Op Zondag morgen kwamen eindelijk de wagens aan, die hen weder binnen de beschaafde wereld zouden terug brengen. Er waren evenwel niet genoeg wagens, en zoo werden alleen de vrouwen en kinderen opgeladen, de mannen moesten loopen, waaraan zij zich gaarne onderwierpen ondanks hunne groote zwakte tengevolge der verschrikkelijke ontberingen. In het gezicht van het Britsche legerkamp ontmoette Lord Methuen hen, heette hen welkom en beloofde hen van tenten en kost te voorzien. Voor de ontvangst bij de Britsche officieren

had de heer Du Toit niets dan lof over. Zoodra men in het kamp vernam dat de lange stoet naderde werden hun rijpaarden met versterkende middelen en versch drinkwater tegemoet gezonden en in het kamp werden zij in één woord liefdevol ontvangen.

EENE LIEFDEVOLLE ONTVANGST.

Zij die hunne gezinnen met zich hadden konden gratis tikkets bekomen waarheen zij wilden. Wie zich bij het kamp wilde inlijven kon werk krijgen, hetzij als transport overbrenger tegen 2s. 3d. per dag en alles vrij, of als veedrijver tegen £4 10s. per maand en alles vrij, of wel als wagen conductors tegen £5 per maand en natuurlijk ook alles vrij. Families zonder relaties zouden ergens gezonden worden, alwaar zij goede verzorging zouden vinden. De heer Du Toit maakte van de gelegenheid gebruik om een vrij reisticket te verkrijgen en zocht zijn Magistraat, den heer Harrison, op, die hem op Maandag daaraan hielp, zoodat hij verleden Donderdag veilig aan de Kaap aankwam.

Ten slotte deelde de heer Du Toit ons eenige opmerkingen mede over.

DEN ALGEMEENEN TOESTAND

in Grikwaland West, welken hij allertreurigst noemde. Het Oosten is totaal verwoest door sprinkhanen. De heer Strauss had op zijn plaats 160 mud koorn verwacht en oogstte slechts zes emmer. Opmerkelijk is 't dat de Engelsche boeren betere oogsten maakten, terwijl de Afrikaanders alles verloren. De laatsten konden slechts met de grootste moeite koorn tegen £2 10s. per mud en meel tegen £2 10s. tot £3 5s van de Engelschen verkrijgen. De handel staat geheel still, want er is geen geld. Het vee is mager door de groote droogte, en wat slachtbaar was werd door de Vrijstaters gekommandeerd. In de meeste huisgezinnen zijn de mannen gekommandeerd en staat de hongersnood dus voor de deur. De heer Du Toit noemde ons de namen van zeven gezinnen zonder een enkel manspersoon. In naam worden de behoeftige gezinnen van wege de Vrijstaatsche Regeering van kost voorzien, d. i. Zij krijgen meel of mielies, 1½ lb. per dag voor een volwassen persoon en 1 lb. voor een kind maar dat is alles wat zij krijgen en geen vleesch of versterkende middelen worden verstrekt.

Grikwaland West werd alleen

OP AANDRANG VAN REBELLEN

geannexeerd. Na de inname van Hebron zijn personen van Klipdam als speciale deputaties uitgezonden om voor annexatie bij den Oranje Vrijstaat te verzoeken. Een van die

gedeputeerden was Jacob de Clerk, een ander was de zoon van den heer P. van Zijl, die als gidsen dienden om het kommando door te leiden. De Vrede-Rechter van Daniëlskuil, de heer Masain nam onmiddellijk na de inlijvings proclamatie dienst bij de Vrijstaatsche Regeering en werd door dezelve in zijn rang als

VREDERECHTER GEHANDHAAFD.

Op aandrang van dezen verachtelijken verdrader werd ook eene deputatie van Daniëlskuil gezonden om de plek over te nemen.

Het kan veilig gezegd worden dat van de ingezetenen van Grikwaland West

TWEE DER DEN ONWILLIG

waren om dienst te nemen bij den Oranje Vrijstaat, maar geforceerd werden. Als een voorbeeld daarvan noemde de heer Du Toit het geval van den heer Strauss jnr., den zoon van den bovengemelden krijgsgevangene. Deze werd drie maal gekommandeerd, maar weigerde telkens, en verzocht een paspoort naar de Kaap Kolonie. Toen werd hij bedreigd dat, zoodra hij over de grenzen zou zijn, men zijn jongen broeder, die over het vee ging, zou kommandeeren, en verder zou alle vee en roerende have van de plaats in beslag genomen, alsook zijne moeder uit het huis gezet worden. Toen door den nood gedrongen bleef hy, nam de wapenen op en dient thans tegen zijn, eigene landgenooten. Vrywillige rebellen zoowel als gedwongen gekommandeerden zijn echter zeer halfhartig en loopen weg uit de lagers zoodra ze een kans zien, en er moeten dan weer gewapende mannen gestuurd worden om hen van hunne plaatsen terug te halen. In het kort: de Grikwaland West krijgsmacht vecht onwillig en de Vrijstaters zijn halfhartig. Van de laatstgenoemden is reeds een kommando 940 man huiswaarts gekeerd zonder dat men zich met één vinger tegen hen durfde verzetten. Op den Zaterdag, 10 Februari, dat de vluchtelingen bij het Britsche kamp arriveerden, kwamen zich aldaar tien Vrijstaters aanmelden, die als teeken van onderwerping hunne wapens aan de Engelschen aanboden. Toch blijven de Vrijstaatsche leiders nog zoo verblind en zijn zoo vol zelf vertrouwen op hunne eind overwinning, dat zelfs de plaatsen van loyalen en Engelschen reeds provisioneel uitgedeeld zijn aan rebellen en Vrijstaters.

De heer Du Toit is een der ongelukkigen, die tengevolge van dezen inval en opstand alles verloren heeft, en al zijne bezittingen op zich draagt. Het is eene vreeselijke ervaring voor dezen echten Afrikaander,

EEN GETUIGENIS.

De heer A. J. du Toit, distr. Williston, die de rebel-gevangenen te Kenhardt gezien heeft, schrijft o.a. als volgt:—

“Ag wat sal tog di fergelding wees, hetsy in di tyd of in di ewighyd, fan di hoofpersone wat di rebelli op tou geset het! Daar was gen ander kans ni dan di gefangene, hoewel met dipe weemoed, enkel swygend an te siin. En dit was as of di woorde fan Ds. S. J. du Toit, wat hy reeds 3 jare gelede in di “Patriot” uitgespreek het, met grote letters nog foor myn andag geskilderd staan, wat nage-noeg hirop neerkom, dat as di Here dit ni ferhoede ni, dan frees hy wat fan ons Afrikaanse Folk sal worde as “Ons Land” en meneer J. Hofmeyr met hulle wyse fan doen so fortgaan. Ferder dog ek an di menigfuldige miskenning teeno’er Ds. Du Toit, soos byf. op di Bonds Kongres te Victoria Wes, waar hy gehoord, beskimp en bespot werd, en dit enkel omdat hy as ’n reggeaarde fader, wat hy was fan di Bond, gewaarskuw het teen di ferkeerdhede wat di Bond as ’n liggaam in sig opgeneem het; dit het hy gedoen soos ’n besorgde fader met ’n stout kind sou doen om hom te redde fan ’n wisse ferderf waar di kind heen ren. Mar né, al di waarskuwings en fermanings het di haat en nyd teen di Bonds fader nog meer ferbitter; en as dit in di mag fan di hardnekkige teenparty gestaan het, dan was Ds Du Toit seker gestenig, omdat hy as ’n “stem des roependen in de woestyn” sig het laat hoor, sonder dat daar gehoor an gegé werd, wat my laat denk an di woorde fan di priister Zacharia: “De Heere zal het zien en zoeken” 2 Kron. 24: 22c. En wat is gebeurd? As antwoord diin dat 50 tré’e foor my 18 gefange rebelle heen-en-weer loop om ’n bitji di oggendlug te geniit, dog origins di meeste fan di tyd in di tronk moet deurbreng. Di toepassing kan di leser mar self maak. Nadat ons nog ’n bitji na hulle gekyk het, het ons ons hoede afgehaal en daarmé in di hand fer hulle op reeds gemelde afstand gegroet, wat op diselfde wyse deur ferskye fan hulle werd beantwoord, en so gaan ons weer terug. Dog ek twyfel of hulle het kan fermoede hoe pynlik ek o’er hulle gevoel het.”

EENIGE GETUIGENISSEN.

Waarom "Ons Land" gestopt is, in zekere Distrikten der Kolonie.

De heer Ph. P. v. d. Merwe, distrikt Kenhardt, die tijdens de rebellie naar Namaqualand wegluchtte, schreef na zijne terugkomst als volgt:—

"Ek was di enigste hiir in di nabyhyd fan hiirdi omtrek wat 'n leser was (en nog is) fan di "Patriot," dog origens wou di mense niks met di krant te doen hê ni, want "hy liig te feul," seg hulle. "Ons Land," ja, dit was 'n gosie krant, beter as di Bybel!.....Dog waar staan di lesers fan "Ons Land" nou? Of liwer: Hoe feul fan hulle sit nou op di een of ander plek o'er hulle neus te kyk in 'n kamer (let wel, ek sê ni tronk ni)? En ek en meer met my wat di "Patriot" gelees het, waar staan ons nou? Ja ek werd in di laaste tyd, feral foor myn ontflugting, deur di Bonds party bejegend as 'n hond en het baing smaad en hoon moet ferduur! Mar hoe lyk dit nou? Nou het baing wat in di knyp is reeds gesê: Ja had ons tog liwer na jou geluister. Nou het hulle gen ander troos ni as di herinnering dat hulle tefore moedwillig di ore fer di waarhyd en reg gesluit het, en dat dit tot herstelling fan elke misstap in di rigting fan rebelli nou glad te laat is! gaan dit as 'n mens syn nek ferhard en dol-minig sig laat méfoer in 'n stroom fan ongereghyghyd."

Van Koopmansfontein schrijft een Correspondent:—

"Als *Ons Land* dat reeds de oorzaak is van zooveel twist, tweedracht en wat dies al meer zij weder in ons distrikt moet verschijnen, ben ik er zeker van dat het gevoel van rebellie op nieuw zal ontwaken, en dat de vrede en rust van ons, loyale ingezetenen, zeker weder zal verstoord worden door *Ons Lands* verpestende invloeden. Mogen de militaire overheid zulks niet gedogen! Het zou veel beter zijn *Ons Land* niet alleen in de distrikten onder Krijgswet te schorsen maar voor goed een einde aan zijn bestaan te maken. Dit zal het eenige middel zijn, rust en vrede onder ons volk te herstellen door het al die rebel bladen te ontnemen maar voornamelijk *Ons Land*.

De grootste rebellen in ons distrikt erkennen het ronduit dat *Ons Land* de oorzaak was en is dat zij in die moeilijkheden zijn."

De heer G. J. van Zyl van Carnarvon die na de rebellie de noordwestelyke distrikten bezocht, schreef het volgende:—

"Ik mag hier bijvoegen dat *Ons Land* grootendeels verantwoordelijk is voor den ellendigen zakentoestand thans heerschende in deze ongelukkige distrikten. Ik nam de gelegenheid waar, die mij aangeboden werd op mijne rondreis, om zorgvuldig de oorzaken na te gaan die tot den opstand geleid hebben...

Laat ons allen strijden tegen den Bond en zijne organen [*Ons Land* enz] welke u geleerd hebben om uw buurman te haten en te boycotten omdat hij loyaal is aan de Britsche zaak, en welke, naar men mij in de onlangs opstandige distrikten vertelde, grootendeels aansprakelijk zijn (door hunne misleidende voorstellingen in verband met den oorlog) voor hun ongelukkig besluit om zich bij de invallende Republikeinen aan te sluiten.

De "*Victoria West Nieuwsbode*" liet zich als volgt uit:—

"Had gemelde Courant [*Ons Land*] hare lezers gewaarschuwd tegen opstand zouden er minder rebellen geweest zijn, en menig huisgezin zou heden niet in treurigheid gedompeld zijn, en kon gemeld blad steeds een vrije circulatie gehad hebben in de noordwestelijke distrikten."

De heer O. A. Greyling, van Andover, Wodehouse, schrijft als volgt:—

"Hadden de leiders van den Bond en *Ons Land*, als Bondsorgaan, toen hunne stemmen laten hooren en de Hollandschsprekende onderdanen gewaarschuwd van de gevolgen van rebellie en opgestaan zooals het een loyale organisatie betaamde in stead van stil te zitten en de Republikeinsche wapenen op te hemelen, zouden honderden Britsche onderdanen, met hunne vrijheden, geen oorzaak gehad hebben te klagen over het ongeluk waarin zij nu gedompeld zijn; en daarvoor hebben zij hunne leiders te danken en niet het Britsche Gouvernement te blameeren....

De Bond, met zijn leiders en organen, [*Ons Land*, enz.] is ingebreke gebleven zijn plicht op

den rechten tijd en op de rechte manier na te komen, door stil te zitten toen Britsche belangen in de Kolonie in gevaar verkeerden."

Van St. Helena schrijft een krijgsgévangene (wiens naam bekend is) het volgende:—

"Hier ben ik, zes maanden een krijgsgévangene, een gegéngende balling, en de Hemel weet wanneer ik huis en haard zal terugzien, en of mijn arme vrouw en kinderen zullen leven om mijn thuiskomst te zien. En dat alles door Jan Hendrik Hofmeyr, dat "zuighondje" (pup) Malan, en dien vervl—kten Afrikaner Bond."

De heer A. J. du Toit van Stenrecht, Williston, schrijft:—

MIJNHEER.—Ik wil aan u, of liever uw lezers, laten verstaan wat de oorzaak was van de opstand in Kenhardt distrikt.

Nommer 1.—"Ons Land" is die kourant van invloed in het Kenhardt distrikt en dat blad heeft de gemoederen gaande gemaakt tot uitbarsting toe.

No. 2.—Dat blad heeft nooit in zijne inleidings artikels zijne lezers aangewezen dat de Koloniale Afrikaners niet opstand mogen maken tegen hun oppergezag, en dat het ook in strijd is met Gods Heilig Woord.

No. 3.—Met andere woorden "Ons Land" heeft geweigerd om loyale Correspondentien op te nemen, zooals door mijzelf aan dat blad gezonden met mijne naamteekening onderaan.....

Van Prieska schrijft iemand die goed op de hoogte van zaken is, na een overzicht van den tegenwoordigen toestand gegeven te hebben, als volgt:—

"Daarentegen ging *Ons Land* op dezelfde wijze voort, en wilde niet dat die Republieken iets toegeven zouden, met ons gedurig te vertellen, dat het Engeland en niet de Republieken waren die oorlog voeren willen, tot onze oogen later zagen dat het ultimatum van de Republieken kwam, terwijl Engeland nog onklaar was om oorlog te voeren. Het werd ons altijd, zoo te zeggen, voorgekauwd dat b.v. de geheele Kolonie zou opstaan als het niet zoo of zoo kwam, wat ook spoedig volgde en de menschen-gedurig meer en meer aanwakkerde, en eindelijk verkeerden velen dan ook in opstand. En hiertegen wilde *Ons Land* niet waarschuwen maar ilde liefst de *Rebellen*

"Republikeinen" noemen. Hier tegen heeft de *Patriot* op allerhande wijze getracht onze menschen stil en loyaal te houden, "heeft velen geroepen maar weinigen hebben geluisterd en zijn behouden geworden." Hiervoor wil ik de *Patriot* hartelijk dank zeggen! en ik geloof dat, ware het niet door de *Patriot* geweest, dan zouden veel meer in de ellende gedompeld zijn geweest.

Duizenden zijn reeds maanden lang van hunne huizen en bezittingen verdreven, gévangelijk weggevoerd naar den oorlog of door rooversbenden gekommandeerd en tot de bedelstaf gebracht en totaal geruïneerd, waarvan vandaag velen den dood gevonden hebben in de gévangenis en in andere ellende verkeerden, met hunne families, gelijk bijna onbeschrijfelijk is. O, die vernieling tusschen mensch en dier is toch te naar, en ik hoop dat er nooit weer zoo iets mag gebeuren, en dat de lezers van *Ons Land* toch mogen inzien en erkennen dat zij verkeerd waren en de *Patriot* recht. Engeland kan nooit begrijpen hoeveel de *Patriot* onophoudelijk gedaan heeft en nog misschien doet door te weerhouden dat de geheele Kolonie in opstand gekomen was."

De heer J. F. Theron van Tulbagh over den tegenwoordigen toestand schrijvende, laat zich o.a. als volgt uit:—

"En wat is nu de zaak waarover tesa-men gestemd moet worden? Volgens mijn opinie is het in de eerste plaats deze: dat ons volk ziende mag worden, en dat de haat en nijd mag ophouden. Maar daartoe beschouw ik is noodig, dat die haat en nijd blazende kranten [*Ons Land* enz.] moeten ophouden te bestaan; want ik ben er van overtuigd, dat hadden die kranten niet bestaan, dan was er geen rebellie in de Kolonie en wellicht ook geen oorlog. Ik wil goed verstaan wezen: het is niet uit haat tegen de rebel-kranten (hoewel er genade toe noodig is om zoodanige opwelling te beteugelen), als uit innig medegevoel en liefde voor mijn volk, dat die bladen liever ophielden te bestaan. En ik hoop dat de Heer in zijne Genade zal geven dat hun dag nog maar kort zal wezen, opdat wij weér in liefde kunnen zamen werken, wat mij onmogelijk toeschijnt zoolang die kranten blijven bestaan, wij gevrijwaard worden van verdere rebellie.